

TÁJ ÉS NÉPI KULTÚRA 3.

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
3

HELYBEN
OLVASHATÓ

Észak-Bánság paraszti műveltségéből

íveltségéből

B 198422

és

TÁJ ÉS NÉPI KULTÚRA 3.

REGION UND VOLKSKULTUR 3.

**ÉSZAK-BÁNSÁG PARASZTI
MŰVELTSÉGÉBŐL**

**BEITRÄGE ZUR BÄUERLICHEN KULTUR
DES NORD-BANATS**

Szerkesztette:
Juhász Antal

**SZEGED
1999**

TÁJ ÉS NÉPI KULTÚRA 3.
A József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének
kiadvány-sorozata

REGION UND VOLKSKULTUR 3.
Sammelwerkserie des Ethnographischen Lehrstuhls
der Universität Attila József

Szerkeszti
JUHÁSZ ANTAL

Megjelent az MKM Felsőoktatási Kutatási Pályázata támogatásával
(1158/1997. sz. program)

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000275988

HU ISSN 0866-4862

Kiadja a József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke
Felelős kiadó: Dr. Juhász Antal
Nyomdai kivitelezés: Juhász Nyomda Kft. Szeged
Példányszám: 350 – Terjedelem: 8,25 B/5 ív

B 198422

TARTALOM

Előszó	5
<i>Juhász Antal</i> : Két észak bánsági falu településnéprajza	7
<i>Simon András</i> : Temetők és temetkezés Majdánon és Rábén	37
<i>Bognár Anikó</i> : Ünnepi táplálkozás Majdánon és Rábén	63
<i>Juhász Antal–Makovics Erika–Mészáros Vera–Mikó Margit– Simon András–Vass Erika</i> : Rábé lakói 1997-ben és családfájuk	81
<i>Fodor Ferenc</i> : A Vízhányó család gazdálkodása Egyházaskéren ..	113
Mellékletek	
A kötet szerzői	125
Az 1997. és 1998. évi néprajzi gyűjtőtábor résztvevői	125
Képek Majdán és Rábé népeletéből	126

INHALTVERZEICHNIS

Vorwort	5
<i>Antal Juhász</i> : Die Siedlungsethnographie von zwei Dörfern im Nord-Banat	7
<i>András Simon</i> : Bestattung und Friedhöfe in Majdán und Rábé ...	37
<i>Anikó Bognár</i> : Essgewohnheiten bei Festen in Majdán und Rábé	63
<i>Antal Juhász–Erika Makovics–Vera Mészáros–Margit Mikó– András Simon–Erika Vass</i> : Die Einwohner von Rábé im Jahr 1997 und ihre Familienstammbäume	81
<i>Ferenc Fodor</i> : Die Wirtschaft der Familie Vízhányó in Egyházaskér	113
Anhang	
Die Verfasser des Bandes	125
Nahmen an den ethnographischen Datenerhebungsarbeiten 1997-1998 teil	125
Photos	126

Előszó

A 18–19. században Bánságba betelepült magyarság népi műveltségével Kálmány Lajos úttörő érdemű kutatásai után hosszú ideig alig foglalkozott a néprajztudomány. Kézenfekvően ennek politikai oka is volt, hiszen a Bánságot – régi magyar nevén Temesközt, Temesi Bánságot – 1920-ban a trianoni döntés, nyolc Tisza-Maros szögi falut kivéve, Jugoszláviához és Romániához csatolta. A második világháborút a jugoszláv–magyar államközi kapcsolatok elhidegülése követte, és csak a hatvanas években sikerült megteremteni a határon túli magyarság kutatásának feltételeit.

Bálint Sándor, a tudományegyetem néprajz-professzora a szegedi nagytáj népéletének monográfiáján dolgozott, ám a Szegedről és környékéről kirajzott bánsági falvak kutatására csak igen rövid időt tudott szentelni. Az 1960–70-es években Ferenczi Imre, Katona Imre, Paksa Katalin, Paládi-Kovács Attila és e sorok írója folytatott etnográfiai és folklorisztikai anyaggyűjtést a Bánság magyar lakta falvaiban. A vajdasági magyar kutatók figyelme kezdetben inkább a szlovéniai magyar települések archaikus jellegű népi kultúrája, a Bácska és a Tisza-mellék népélete felé fordult. Utóbb több vajdasági kutató indult gyűjtőútra Kálmány Lajos nyomdokain, immár a sok nemzeti-ségű Bánságba szakadt magyarok népi műveltségének változásait földерíteni.

Ilyen kutatási előzmények után a József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén a kilencvenes évek elejétől feladatunknak tekintettük a határon túli, 1920 előtt Szeged vonzáskörzetéhez tartozó térség magyar és népünkkel szimbiózisban élő, más nyelvű népességének kutatását. Erre indított Bálint Sándor szellemiségének, munkásságának folytatása is. „A szögedi nemzet” című monográfiája számos helyén utal olyan délvidéki településekre, ahová nem jutott el, vagy ahol csak egy-két napot tölthetett, épp ezért megjelölte az ott elvégzendő tennivalókat.

1995 októberében néhány napos úton készítettem elő a néprajz szakos hallgatóinkkal közösen végzett terepmunkát. 1996 nyarán Magyarakanizsa volt a kutatótábor színhelye, ahol az Újvidéki Egyetem Hungarológiai Intézetének magyar szakos hallgatóival együtt táboroztunk. A gyűjtőmunka irányításában részt vett Bellon Tibor docens és Papp György, az újvidéki intézet tanára. Akkor választottam kutatópontul Majdánt és Rábét, e két sziget jellegű határszéli magyar települést és Egyházaskért (Vrbica). 1997 és 1998 június-júliusában már e három faluban folytattuk a témakutatást. A feldolgozott és e kötetben közzétett néprajzi anyaggyűjtéseken, forrásfeltárásokon kívül még az alábbi tárgykörökben végeztünk kutatást:

családi munkamegosztás és tisztálkodási szokások Rábén, a társasélet alkalmi és azok változása Majdánon és Rábén, méhészkedés (Egyházaskér), a dohánytermesztés mai gyakorlata, a termelt javak értékesítése, a falvak régi és újabb kapcsolatrendszere, családi életstratégiák, vendégmunkások és a falusiak külső munkavállalása. 1997 szeptemberében részt vettünk a Kisasszony napi rábai búcsú közösségi és családi szokásaiban. Ugyanabban az évben megfigyeltük az Anna napi oroszlámosi szerb búcsút. A szokásrendről és a tanulmányozott munkákról videofelvétel készült.

A kutatást a Művelődési és Köznevelési Minisztériumnak „Népek, népcsoportok, kistájak kultúrája a Duna-Tisza-Maros régióban” című pályázatunkhoz nyújtott anyagi támogatása tette lehetővé. A néprajzi terepmunka nyugodt feltételeit és a jó tájékozódást Bogdán József római katolikus plébános és Molnár Rózsa hitoktató tanárnő szíves segítsége biztosította. Köszönet érte. Valamennyi adatszolgáltatónknak köszönjük, hogy megosztották velünk emlékeiket, életük tapasztalatait és befogadtak bennünket.

Szeged, 1999 szeptemberében

Juhász Antal

Két észak-bánsági falu településnéprajza

JUHÁSZ ANTAL

Majdán és Rábé a jugoszláv-magyar-román hármashatár mellett fekvő, 1920 óta Jugoszláviához tartozó két kis falu. Ma, több környékbeli településsel együtt, közigazgatási központjuk Novi Knezevac (Törökkanizsa) város. A Törökkanizsához tartozó falvakban helyi közösségek működnek. Két tárgyalat településünk helyi közösségének székhelye a népesebb Majdán.

A trianoni határ megvonása (1920) előtt a két község közigazgatásilag Torontál megye törökkanizsai járásához, gazdasági kapcsolatrendszerét tekintve Szeged város vonzáskörzetéhez tartozott. A két település történetében a középkortól napjainkig sok a közös vonás, lakóik időről időre ugyanazokat a sorsfordulókat élték meg. E körülményen kívül magyar népességük és népi műveltségük közös gyökérzete indokolja, hogy településtörténetüket együtt tárgyaljuk.

Mindkét település területéről több régészeti lelet (kőbaltatöredék, körömbenyomásos és vonaldíszes cserépedény, római császárkori érem, népvándorláskori tárgy) került a 19. század végén és a századelőn a szegedi múzeumba.¹ Az első okleveles források és fennálló épület-maradványok az Árpád-korból valók. Majdán területén, pontosan a római katolikus temető helyén állott a középkori Oroszlános monostora és vára, a Tisza-Maros-köz jelentős nemzetségi központja. A terület a Csanád nemzetség birtokai közé tartozott.² A Szent Gellért-legenda Csanád vezér Ajtony elleni hádjáratáról mondai elemeket tartalmaz: a monda szerint Csanádnak álmában oroszlán jelent meg, s rávette, még az éjjel támadja meg ellenfelét és győzni fog. A Nagyöszön lezajlott csatában Csanád diadalmaskodott Ajtony serege fölött és ennek emlékére azon a helyen, ahol az álmodta látta, monostort alapított.³ Györffy György szerint a Gellért-legendának ez a része névmagyarázó népmondán alapszik, s a román stílusú monostor arról kaphatta nevét, hogy bejáratát kőoroszlánok díszítették.⁴

Oroszlános monostora volt a Csanád nemzetség közös temetkezési helye. Mellette várat építettek, melynek a romjai 1770-ben még

¹ Borovszky Samu 1911. 307-308.

² Borovszky Samu 1897. 459., Györffy György 1963. 865-867.

³ Az Oroszlános-monostorához fűződő legendát ismerteti Szentkláray Jenő 1898. 315-317.

⁴ Györffy György 1963, A várkapu kőből vésett oroszlán "címerét" említi Borovszky S. 1897. 460., Györffy György 1894. 768-769.

álltak. Fuchs Mihály uradalmi tisztartó 1826 körül idős emberektől hallotta, hogy a vár romjaiból építették a bébi (őbébai) uradalom több épületét.⁵ A monostor és a vár a vízjárta környezetből kiemelkedő hátság legmagasabb részén épült. A mellette települt faluban az apátság és a vár jobbágyai éltek. 1247-ben Pongrácz ispán 1 jobbágytelket bírt Oroszlánoson.⁶

Rábét első ízben 1256-ból említi oklevél. Templomos helység volt, papja 1333-ban 5 garas pápai tizedet fizetett. 1337-ben a Csánád-nemzetség oroszlánosi és rábéli birtokát megosztották: egyik fele Telegdieké, másik a Makófalviaké lett.⁷ Később, különösen Mohács után, térségünk birtokosai gyakran változtak. A birtokos családok ismertetésétől itt eltekintünk, nevük a hivatkozott történeti munkákban megtalálható.

Oroszlános és Rábé népességéről fontos forrás az 1557-58. évi török adóösszeírás, Oroszlános faluban 45, Rábén 27 magyar családfőt írtak össze. Oroszlánosi családfők: Ambrus Lőrincz, Bakó Ferencz és Mihály, Bessenyei Mihály, Borodi Antal, Boros Máté, Csavargó Imre és István, Csikós Benedek, Soma Kelemen, Deák Tamás, Dobos Balázs és György, Fogas Orbán, G. Tamás, Gebere Péter, I. M., Jakab András, Kajátó Tamás, Kátai Kelemen, Kozma János, Mácsai Benedek és Péter, Mák Péter, Marika Sztojko, Máté Ambrus, Mátyás Ambrus, Nagy Antal, Bálint, Lőrincz, Lukács és Mihály, Nemes Benedek, Okocsi István, Orbán László, Péter Lukács, Szegény Cs., Szép István, Szentős Benedek, Szüle Há., Tót Gergely és Lőrincz, Vas Gergely, Vincze Imre. Hét családnéven (Bakó, Csavargó, Dobos, Mácsai, Nagy, Orbán, Tóth) két vagy több adózó szerepel a defterben. Nem bizonyos, hogy egy családhoz tartoztak, de lehetséges, hogy rokonok voltak. Nagy családnéven 5, Orbán néven 3 adózót vettek számba.

Rábéiak: Barkás Antal, Bessenyő János, Csigai Balázs, Csomor Benedek, Dezső Ágoston, Farkas Ferenc, Farkas Pál, Karikás Ambrus, Kasza Péter, Katona Tamás, Kis János, Kizdi János, Máté Simon, Nagy István, Nagy Tamás, Nemes Lőrinc, Pató Bálint, Sánta Fábián, Sánta Gergely, Szabó Bálint, Szabó Fábián, Szántó Ferenc, Szép János, Tót Péter, Török Pál, Vas Ambrus, Vörös Ferenc.⁸ Rábén négy családból (Farkas, Nagy, Sánta, Szabó) írtak össze két adózót a török adószedők.

1582-ben Oroszlánost 9 magyar pásztor lakta, közöttük Dobos Pál, Máté János, Péter Tamás, Tót János 2310 juhhal, Rábén pedig

⁵ Borovszky Samu 1897. 460., Szentkláray Jenő 1898. 319.

⁶ Borovszky Samu 1897. 459.

⁷ Borovszky Samu 1897. 500., Gyórfy György 1963.

⁸ Borovszky Samu 1897. 460., 502.

3 szerb juhász lakott, akiknél 614 juhot vettek számba.⁹ Az elenyészett illetőleg elmenekült magyar családok helyére a 17. században szerbek települtek. Az Oroszlánoson letelepedő szerbek a falu régi magyar neve helyett a török eredetű Majdán elnevezést használták, amely piac, vásár, gyülekezet jelentésű. Szentkláray azzal magyarázza a Majdán településnév elterjedését, hogy a törökök az elpusztult oroszlánosi vár (és monostor) alatt tartották piacukat és a szerbek átvették tőlük a térség, majd benépesedő telep török megnevezését.¹⁰

A Temesköz, Temesi Bánság a török alóli felszabadulás után, 1716-tól katonai igazgatás alá került. A királyi kamara az elnéptelenedett területre költöző német, szerb családoknak kedvezményes letelepedési föltételeket biztosított. A Bánság tartományi főnöke intézkedésére a kamara 1753-ban a középkori Oroszlánostól délre új falut telepített, amelyet Új-Oroszlánosnak neveztek. Ide nagyrészt a feloszlott Tisza-marosi határőrvidékről származó szerbek költöztek és áttelepültek a középkori Oroszlánost megülő szerb családok is. A régi Oroszlánost ettől fogva a hivatalos iratokban, a térképeken és a bébi római katolikus plébánia anyakönyveiben, egészen 1799-ig Ó-Oroszlános néven említik.¹¹ A 18. század közepén telepített, szerb többségű Új-Oroszlánosból fejlődött a 19. századi Oroszlános (ma Banatsko Arandjelovo) község, amelynek tehát sem topográfiai szempontból, sem történetét tekintve nincs köze a középkori Oroszlános-monostorhoz és a török alatt elpusztult faluhoz. A középkori Oroszlános Majdán történetének lapjaira tartozik, ezért térünk ki rá részletesebben.

A csanádi tiszttartóság eddigi ismereteink szerint 1770-ban Ó-Oroszlánosra, 1773-ban Rábéra Szeged vidéki dohánykertész családokat telepített.¹² A magyar telepesek Ó-Oroszlánoson 41, Rábén 24 házat építettek, ezzel megvetették lábukat a pusztává vált középkori faluhelyeken, lerakták az alapjait a két falu 19-20. századi életének, fejlődésének.

A hódoltság alatt elpusztult Rábé földje az 1773-ra datált telepítés előtt már nem volt egészen néptelen. A század közepén a legközelebbi lakott település, ahol 1752-ben római katolikus templom is épült, Szőreg volt. A Szőregre települt katolikus vallású magyarok lelki szükségleteiről a szegedi ferencesek gondoskodtak. 1761-ben épült fel a plébánia és attól fogva a helyi plébános látta el a szőregi anyaegyház és hozzá rendelt filiák (leányegyházak) vallási teendőit.¹³

⁹ Borovszky Samu 1897. 461., 502.

¹⁰ Szentkláray Jenő 1898. 319.

¹¹ Szentkláray Jenő 1898. 319.

¹² Szentkláray Jenő 1898. 3., Borovszky Samu 1887. 502., Bálint Sándor 1976. 194., 211.

¹³ Rákos István 1977. 93-94.

A szőregi római katolikus egyház 1743-tól vezetett anyakönyveiben: 1759. október 8-án kelt az első rábéli vonatkozású bejegyzés: akkor keresztelte a ferences barát Martinus Győri és Elisabeth Nagy István nevű gyermekét.¹⁴ 1761-62-63-ban egy-egy, 1764-ben kettő, 1765-ben öt Rábén élő házaspár gyermekét tartották Szőregen keresztvíz alá. Rábéli fiatal házasságkötését a szőregi plébános először 1765. január 13-án jegyezte be az anyakönyvbe, amikor Orbán Erzsébetet a Szőregen lakó Sörös Mihály vette feleségül. 1770-ben 15 rábéli újszülöttet kereszteltek Szőregen, ami a kertésztelepen élő családok (fiatal házaspárok) jelentős gyarapodásáról tanúskodik. (A névjegyzéket l. az sz. mellékletben.) A szőregi anyakönyvek tehát új megvilágításba helyezik a falu 18. századi újratelepítésének idejét.

Az 1759-1780 közötti években fölbukkanó rábéli családok közül Bálint Sándor kutatásai és a magunk családnévi anyaggyűjtése alapján szegedi származásúak az alábbiak: Ágoston, Budai, Csipak, Csibolya (Czibolya), Juhász, Kocsis, Molnár, Miklós, Ördögh, Pópity. Szőregi, deszki, vagy más észak-bánsági településről való származásra vall a Szirovicza családnév a Dobrity, Dojkity, Káity, Pero család. pedig a délszláv (bunjevác?) eredetű lehet. A Csejtei, Czinkus, Fehér, Győri, Horváth, Kádár, Kelemen, Lengyel, Lévai, Micsik, Nagy, Ötvös, Sörös, Süveg, Szabó, Szőke, Polák, Tóth, Tuba, Urbán család származását adatok híján egyelőre nem ismerjük.

Majdán illetve "Öreg Oroszlámos" neve néhány évvel később bukkan föl a szőregi anyakönyvekben. 1775. április 4-én keresztelték Szőregen az első öreg-oroszlámosi újszülöttet és a következő esztendőől az Öreg-Oroszlámos és a Majdán településnév fölváltva szerepel a szülők és a házások lakóhelyének megjelöléseként. Az 1770-80-as években az ott élők mind a két helynevet használhatták, hiszen a szőregi plébános azt írta be lakóhelyül, amit a szülők illetőleg a házasulók megneveztek. A hivatalos Ó-Oroszlámos helynév először 1783 novemberében tűnik föl a szőregi r. kat. plébánia házassági anyakönyvében. Korábban több ízben szerepel viszont a *Klésza*, *Klésa*, *Klisza* lakóhely-megjelölés, 1778-79-ben három alkalommal ilyen összetételben: "ex Klésza Öreg Oroszlános". E megnevezésből arra következtetünk, hogy Öreg- vagy Ó-Oroszlános, más néven Majdán kertésztelep egy részét illették a Klésza megnevezéssel. A majdániak máig emlékeznek arra, hogy a határ keleti részét az idősek *Kiliszának* emlegették. A földrajzi név értelmezésére alább még visszatérünk.

Öreg-Oroszlámos, Majdán, illetve Klésza (Klésa, Klisza) lakóhelyű családok (házasulók és gyermekes házaspárok) 1775 és 1784 kö-

¹⁴ Szőreg, Római katolikus plébánia irattára. Series Baptistorum, Copulatorum atque Mortuorum ad Plebaniam Szőregiensem... Anno Domini 1743-1779. Ugyancsak Szőregi anyakönyvek a forrásai a további adatoknak is.

zött: Ábrahám, Bálint, Becsei, Buborék, Csanádi, Csernok, Csontos, Csordás, Dékán (Dékány), Dojkity, Dóró, Dudás, Frányó, Gera, Haska, Horkai, Hódör, Juhász, Kasza, Kenderesi, Kormányos, Kovács, Laczkó, Lévai, Lőrík, Lóvi, Molnár, Nagy, Pálinkás, Szabó, Szalai, Tóth, Török, Virágh.

A Horváth, Juhász, Lévai, Molnár, Nagy, Tóth családnév mindkét településen fölbukkan, az Ábrahám, Bálint, Csanádi, Gera, Haska, Hódör, Kenderesi, Kormányos, Lóvi, Török családnév viszont csak Óreg-Oroszlámosból dokumentált, az Ágoston, Csipak, Ördögh, Pópity, Süveg, Szirovicza nevű család pedig Rábén lakott az újratelepítés utáni években. Valamennyi telepés származásának földerítése további kutatást igényel, elsősorban Béb más néven Ó-Béba (Románia) egyházi anyakönyveinek tanulmányozásától várhatunk eredményt. Szentkláray Jenő kutatásai szerint ugyanis gróf Batthyány Ignác erdélyi püspök szorgalmazására 1783-ban Béb önálló lelkészséget, majd 1787-ben plébániát kapott a csanádi püspöktől, s a szomszédos Ó-Oroszlámos és Rábé a bébi római katolikus plébánia filiája lett.¹⁵

A bébi plébánia szervezésének előzménye, hogy Batthyány püspök 1781-ben megvásárolta a kincstártól a bébi (óbébai) uradalmat, amelyhez Béb, Oroszlános, Valkán községek és a keresztúri és kocsorháti puszták tartoztak.¹⁶ Új-Oroszlános határában négy évvel később négy kisebb dohánykertész telepet hozott létre (Kis-Sziget, Verbovicza-Sziget, Podlokány, Újhely), ahová Szegedről és a Maros mentéről költöztek magyar családok.

Rábét 1783-ban Szeged városa vásárolta meg a királyi kincstártól és szőregi uradalmához csatolta. Ezek a birtokvásárlások hosszú időre meghatározták a két település népességének alakulását és gazdasági fejlődését.

1780-ban 24 rábei háztartás 69,5 hold szántót, 245,1 hold rétet, legelőt és 152,8 hold nádas, vízzel borított térséget birt,¹⁷ ami azt mutatja, hogy az úrbéres dohánykertészek kis területen gazdálkodtak.

A faluk népessége a II. József-kori népszámlálás idején¹⁸:

Helység	birtokos	ház	család	tényleges		
				népesség	paraszt	zsellér
Oroszlámos*	gr. Batthány	42	50	299	-	59
Oroszlámos II.	- " -	184	226	1295	158	132
Rábé	Szeged város	22	25	178	-	36

* Ó-Oroszlámos (Majdán)

¹⁵ Szentkláray Jenő 1898. 310-311. Az óbébai egyházi anyakönyvek tanulmányozására eddig nem volt módunk.

¹⁶ Szentkláray Jenő 1898.

¹⁷ Rákos István 1985. 287.

¹⁸ Kovách Géza 1998. 105-106.

Új-Oroszlános (a táblázatban: Oroszlános II.) népességi adatait összehasonlításként közöljük. Figyelmet érdemel, hogy a magyarok lakta Ó-Oroszlános és Rábé dohánykertészei zsellér státusúak voltak, míg Új-oroszlános nagyjából szerb telepeseinek nagyobb hányada jobbágyparasztként került az összeírásba.

A két falu népességének tagozódása 1828-ban¹⁹

Helység	jobbágy	házas zsellér	háztalan zsellér	Összesen
Majdány	-	69	9	78
Rábé	-	34	4	38

A történeti demográfia egy háztartásra átlag 5-6 személyt számol, így Majdány egykorú népessége 390-460, Rábéé 190-240 főre becsülhető. Az 1784/87. évi népszámláláshoz viszonyítva a becslés Majdányon a lakosság 30-40 %-os gyarapodását, Rábén kisebb arányú növekedését mutatja.

A majdányi kertészek 1828-ban 246 kat. hold szántót és 386 kat. hold kaszálót, a rábéiak 117 kat. hold szántót és 240 kat. hold kaszálót használtak úrbéres földként.²⁰

A lakosság állatállománya 1828-ban²¹

Helység	tehén	borjú		ló	csikó	juh	ser- tés	kecs- ke
	ökör	fejős	meddő	2 éves	3 éves			
Majdány	104	134	15	10	31	158	12	-
Rábé	54	54	27	7	41	79	9	100

A Csongrád megyei Pallavicini uradalom dohánykertészsegeit vizsgálva is tapasztaltuk, hogy a zsellér sorú kertészek állattartása nem lebecsülendő: minden családfő tartott lovat, számosan kettőt is, minden háztartásra jut átlagosan 2 fejőstehén, 1 sertés, párosával jármozott ökröt viszont nem minden kertész tartott. Juhtartás csak Rábén volt, a családok számához viszonyítva ott sem volt számottevő.

1850-ben a bébai uradalomhoz tartozó Majdánon 684 katolikus és 4 zsidó lakos élt 41 házban, dohánytermesztéssel foglalkoztak, és szép fekvésű szőlők voltak. A szőregi uradalomhoz tartozott

¹⁹ Kovách Géza 1998. 128., 130.

²⁰ Kovách Géza 1998. 145-146.

²¹ Kovách Géza 1998. 160-161.

Rábénak 34 házban 318 katolikus és 4 zsidó lakosa volt, akik szintén dohánytermeléssel foglalkoztak.²²

A 19. század közepétől településeink népességéről a csanádi egyházmegye évente kiadott sematizmusai nyújtanak tájékozódást. Föltűntetik a településen élő valamennyi vallásfelekezet híveinek lélekszámát. Majdány és Rábé a bébai (óbébi) római katolikus plébánia filiája (leányegyháza) volt, majd miután az 1844-ben telepített Kübekházán 1853-ben önálló plébánia létesült, az egyházmegyei hatóság a közeli Rábét a kübekházi plébánia filiájává tette. Rábé 1919-től, Majdány 1924-től a törökkanizsai (Novi Knjezevac) róm. kat. anyaegyházhoz tartozott, 1937-től illetőleg 1940-től pedig az oroszlámosi (Banatsko Arandjelovo) plébánia leányegyháza.²³

1853-ban Rábé 381 lélekszámú népességéből 1 görögkeletit és 3 reformátust kivéve mind római katolikus, Majdány 732 fő lakója közül pedig 4 görögkeleti és 10 zsidó vallású mellett a túlnyomó többség szintén római katolikus volt.²⁴ Ez magyarázza, hogy az 1847-1883 közötti sematizmusok nyomán a római katolikus vallású népességet foglaljuk táblázatba.

A két falu római katolikus vallású magyar népessége
1847-1883 között²⁵

Helység	1847	1851	1853	1854	1858	1861	1865	1870	1880	1883
Majdány	717	769	718	757	708	728	752	766	796	798
Rábé	386	373	377	408	399	397	395	392	350	354

A 19. század közepére mindkét falunak meggyökeresedett törzsnépessége volt, amely az 1880-as évekig csak kis mértékben változott: Majdány népessége gyarapodott, Rábéé viszont az 1870-es években csökkent, föltehetően az 1875. évi árvíz pusztítása miatt.²⁶

Torontálban a földesurak nem számolták fel a dohánykertészsegeket, mint Csongrád megyében a Pallavicini uradalom megtette a dohánymonopólium bevezetése (1851) után.

Az 1861-66 között készült II. katonai adatfelvétel térképe kíváncsian ábrázolja a két falu települési képét.²⁷ Rábén a telepések na-

²² Fényes Elek 1851. 58., 271.

²³ Erős Lajos 1993. 315., 380.

²⁴ Schematismus dioecensis Csanádiensis pro anno Domini 1853. Temesvarini.

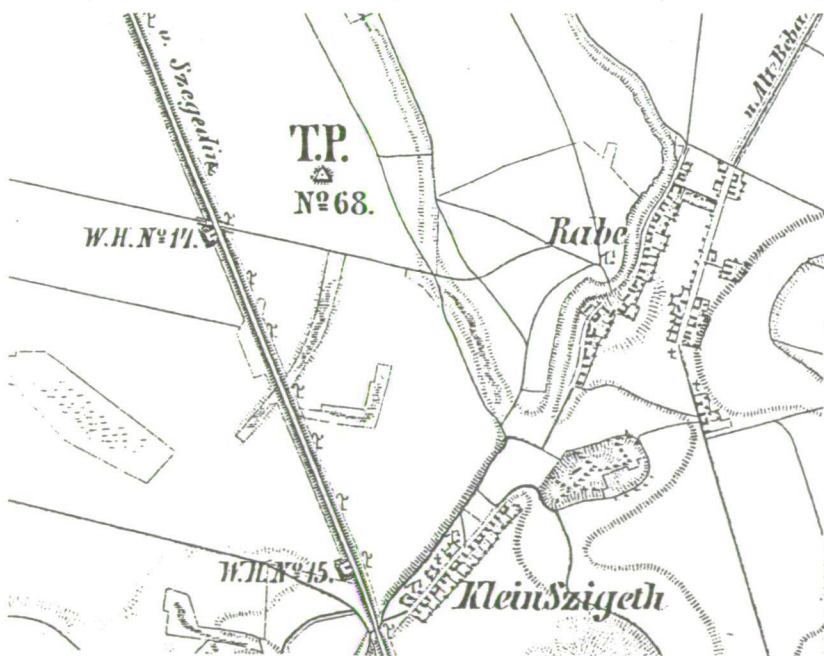
²⁵ Az adatokat a csanádi egyházmegye 19. századi sematizmusaiából (A Szeged-csanádi egyházmegye könyvtára, Szeged) és Erős Lajos idézett könyvéből merítettük. A sematizmusok Majdány régi, Ó-Oroszlámos megnevezését is feltűntetik.

²⁶ Bálint Sándor 1976. 212.

²⁷ Hadtörténeti Intézet Térképtára, Budapest, II. katonai felmérés, XXXVII. 63., XXXVIII. 63. szelvény.

gyobb része az Óbéba-Majdány közötti úttól nyugatra fekvő hátságon építkezett, melyet utóbb Alsósornak neveztek, s így emlitenek napjainkban is. Az ottani szalagtelkeken csaknem teljesen beépített házsor bontakozott ki, ahol 29 lakóház állott. Az Óbéba felé vezető út mellékén viszont csak szakaszonként voltak beépített *funtusok* (telkek): az út nyugati oldalán 8, keleti oldalán 16 házat lehet számba vennünk (1. ábra). Az ún. Alsósort bizonyára az 1770-es megtelepedéstől fogva házsor alkotta, s föltehetően az első telepések utódai és az újabban beköltözők építkeztek az óbébai út mentén.

Rábén az 1860-as évek első felében 53 ház volt és a térképészek 11 istállót (Stallungen) jegyeztek föl, amelyeket a katonalovak elszállásolására alkalmasnak tartottak. A térkép az óbébai út mellett a temetőt, a közelében lévő útkanyarulatban állított keresztet is jelöli.

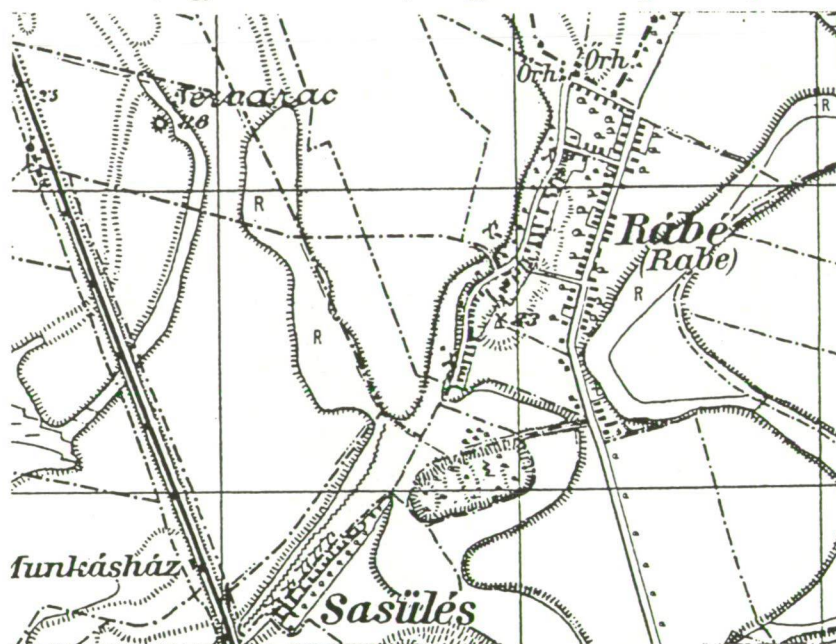
1. ábra. Rábé és Klein Szigeth (Sasülés) a II. katonai adatfelvétel térképén

A kis falutól délnyugatra tanyasor húzódott, melyet térképünk Klein Szigeth (Kis-Sziget) néven jelöl. Ez az utóbb Sasülésnek nevezett tanyasor, amelynek magyar családjai rokon kapcsolatba kerültek rábai és majdáni telepésekkel.²⁸ A Kis-Sziget és Rábé között kis kiterjedésű magaspárt, hátság rajzolódik ki, amit belterjes műveléssel – szőlőtermeléssel – hasznosítottak.

²⁸ Szentkláray Jenő 1898. 323., Juhász Antal 1998. 41-53.

A III. katonai felmérés 1881-ben készült térképszelvényén a falu települése teljesebb kiépültséget mutat.²⁹ Az Óbéba-Majdán közötti út nyugat felőli oldala már sűrűn beépült és újabb házak épültek az utca keleti (temető felőli) telkein is. Lényeges változás, hogy a falu északi szélén az Alsósor és az utcát összekötő út mellett 7 ház épült. A ma élő legidősebbek szerint ezt Újsornak emlegették. Ettől délre látható az ún. Kisköz, amelyben 3 ház épült. Az észak-déli irányú utca és az Alsósor között másik közt is nyitottak, ez az Új-út nevet kapta. Mind a Kisköz, mind az Új-út ma is megvan, de egyetlen ház sincs bennük.

1881-ben Rábén 70-nél valamivel több ház állhatott. Számukat azért nem lehet pontosan meghatározni, mivel a térkép nem jelöli a telekhatárokat, így nem tudható, hogy a fűrészfogas beépítésű sza-

2. ábra. Rábé és Sasülés a III. katonai adatfelvétel térképén

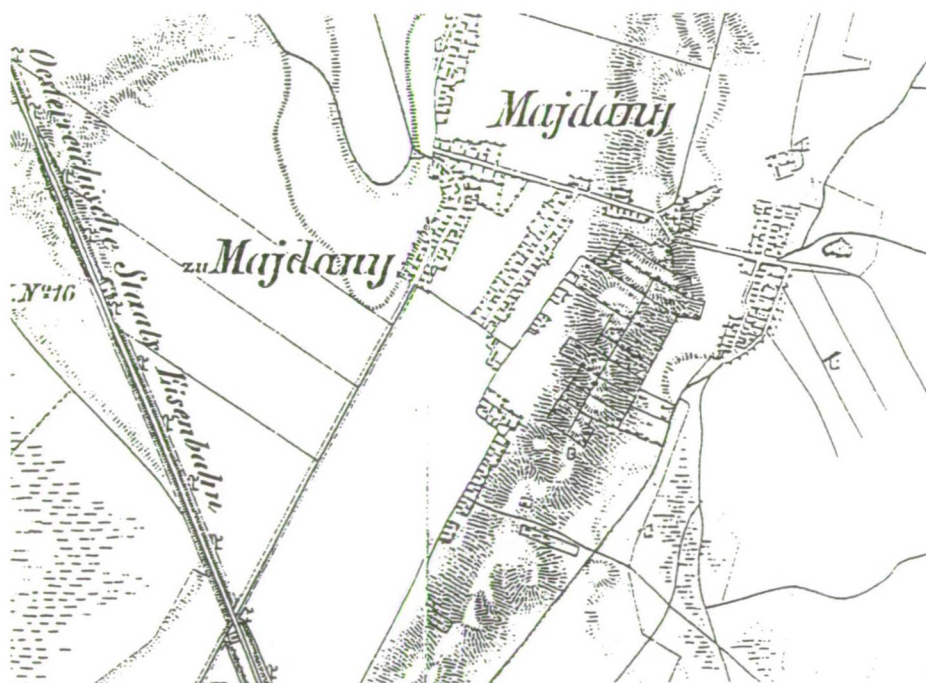
lagtelveken melyik épület volt lakóház, melyik istálló vagy más gazdasági építmény. (2. ábra) Az óbébai út mellett, Alsósoron, Újsoron és a Kisközben összesen 89 épületjelet számoltunk meg. Figyelembe véve, hogy az 1900. évi népszámlálás Rábén 77 házat regisztrált és 1881-1900 között falu népessége növekedett, a katonai felmérés térképén rögzített lakóépületeket 70-75-re becsüljük. Az Alsósor déli részén lévő magasparton szélmalom is állott.

²⁹ Hadtört. Intézet Térképtára, Bp. III. kat. felmérés, 5564/4. szelvény.

Rábé és Sasülés közötti hátságon jól fölismerhető a szőlők és bennük több épület – valószínű szőlőbeli kunyhók – jelölése.

Majdánynak az 1860-as évek első felében négy utcája és két házsora volt. (3. ábra) Egy utca az Ó-Bébáról Rábén át Oroszlányos-ra vezető út mellé települt, ebből a temető felé nyílegyenes utca nyílt, mely a temető után délkeletre kanyarodva folytatódott és pár száz méterre utca keresztezte. Ezt a keleti fekvésű falurészt a majdániak máig *Kiliszának* említik. A negyedik utca délről torkollott a temető utcájába. A falu megőrizte a 18. század végi újraterelítés utáni településszerkezetét, valamennyi régi utcája azonosítható a mai utcákkal – azzal a megjegyzéssel, hogy a telkek beépítettsége sűrűsödött, mindegyik utcában új házak is épültek.

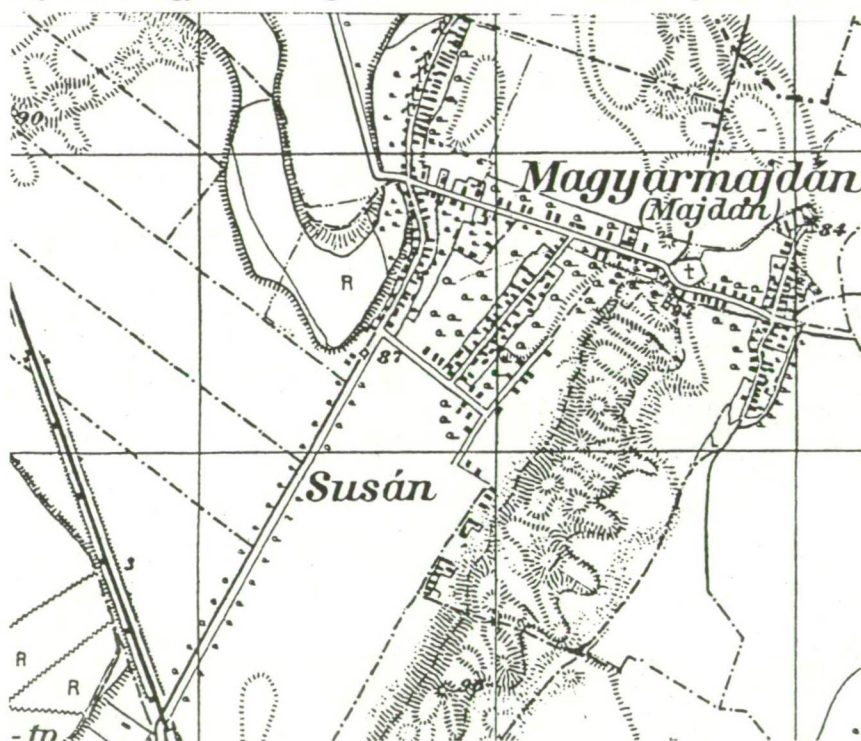
3. ábra. Majdány a II. katonai adatfelvételen

A falu egyik házsora a Rábéra vezető út kanyarulatától északra, másik a temető utcájától délre rajzolódik ki (3. ábra). Utóbbi házsortól és leírt településszerkezetű falutól dél-délnyugat felé – a falun kívül – újabb házsor ismerhető fel, melyet a III. katonai adatfelvétel *Susán* néven jelöl. Az írott források és a visszaemlékezések szerint ez a tanyasor közigazgatásilag Oroszlámoshoz tartozott.

Majdán településszerkezete nem olyan szabályos, mint a több utcás, sakktábla alaprajzú telepes falvaké, de nem is halmaz jellegű.

Tulajdonképp átmenet a kettő között, aminek az lehet a magyarázata, hogy az 1770-ben letelepített dohánykertészek a középkori monostor és vármaradvány körüli természetföldrajzi viszonyokhoz alkalmazkodtak. Így alakult ki az Ó-Béba-Oroszlámos közötti út, tőle keletre két, előbbtől különböző távolságra és nem párhuzamosan (!) települt utca sűrű beépítettsége, ezektől északra egy aránylag sűrűn beépült házsor, a temető nyílegyenes utcáján viszont csak ritkán, egy-egy szakaszán épültek házak (3. ábra) Ez a település-szerkezet az 1760-70-es években telepített Csongrád megyei dohánykertészségeket ábrázoló térképeken is fölismerhető.³⁰ Összefoglalóan megállapítható, hogy a 19. századi Majdán – éppúgy mint Rábé – szalagtelkes falu, amelynek utcái és házsorai nem egészen szabályosan, vagyis merőleges kereszteződés szerint épültek ki.

4. ábra. Magyar Majdán és Susán a III. katonai adatfelvételen

1881-ig Majdán (akkor Magyar Majdán) faluképe annyiban változott, hogy a temető utcájában több új ház épült – de az utca beépítettsége még nem vált teljessé (!) –, és a két korábbi házsor egy-egy szakasza az út mindkét oldalán beépült utcává egészült ki (4. ábra).

³⁰ Bálint Sándor 1973., Juhász Antal 1989.

Kilisza falurész északi szélén szélmalom épült, amelyben az első világháború táján még öröltek.

*

Battyhány-Tarnóczi Antónia grófnő 1878-ban keresetet nyújtott be a falu telepes lakói ellen.³¹ A keresetlevél szerint a majdáni szerződéses dohánykertészek három osztályba tartoztak: 1. voltaképpeni dohánykertészek, 2. házas zsellérek, akiknek házuk és beltelkük volt, 3. házatlan zsellérek, akik más házában lakóként éltek. Az 1. osztályba sorolt kertészek – mint fentebb utaltunk rá – kisebb területű szántókat és kaszálókat birtokoltak.

Az 1848-as szabadságharcig a majdániaiak teljesítették kötelezettségeiket, de utána nem fizettek, emiatt tartozásaik halmozódtak fel. A fizetési kötelezettségek elmulasztásában közrejátszott, hogy a 48-as törvények nem rendezték a szerződéses kertészek helyzetét.

A birtokos az 1873. évi XXII. törvénycikk értelmében hajlandó volt a külső telekállománnyal rendelkezőknek a belső telkeken kívül 4 hold külsőséget, házas zselléreknek egész beltelküket átengedni, de más földek és épületek (kocsma, mészárszék) megváltását nem engedte és megkövetelte a tartozások kifizetését. A bíróság Majdán lakóit a nagy összegű hátralék leróására kötelezte. Az ügy további fejleményei egyelőre nem ismertek.

Bálint Sándor egy 1842. évi adóösszeírásból az alábbi majdáni családnéveket örökitette meg: Ábrahám, Ágoston, Bali, Bálint, Cselédös, Csordás, Domonkos, Dóró, Faragó, Fülöp, Gera, Kasza, Kenderesi, Kormányos, Lórik, Makra, Martonosi Micsik, Pávó, Pióker, Rózsa, Süveg, Szél, Vastag, Virág.³² A 25 családnév közül 11-et földesítettünk a 60-70 évvel korábbi szőregi anyakönyvekből, más családok pl. Ágoston, Micsik, Süveg, pedig az 1770-es években rábái lakosok voltak. 1842 előtti években költözött a településre a Cselédös, Domonkos, Faragó, Fülöp, Martonosi, Pávó, Pióker, Rózsa, Szél, Vastag család. A többség bizonyosan szegedi gyökérezetű. Nem állítható ez a Lórik, Micsik, Pávó Pióker, Süveg családról.

Miután 1853-ban az egyházmegyei hatóság Rábét a kübekházi róm. kat. plébánia leányegyházává tette, a rábai fiatalok Kübekházán kötöttek házasságot. Az 1853 novemberétől 1862 november végéig eltelt tíz évben a kübekházi plébános 35 alkalommal esketett rábai fiatalokat: 15 házasságkötésnél a vőlegény és a menyasszony egyaránt rábai születésű, ami arra mutat, hogy a múlt század dere-

---

³¹ Az esetet Bálint Sándor nyomán ismertetem: 1976. 194-195. A szegedi Somogyi-könyvtárban kerestem, de nem találtam a hivatkozott leltári számú keresetlevelet.

³² Bálint Sándor 1976. 195.

kán Rábé népében jelentékeny volt az endogám hajlandóság: falube-
livel kötötték a házasságok 43 %-át.

Amikor rábai fiatal más településről származóval lépett házasságra a házastárs születési helye a következő volt: Pusztá-Keresztúr 4, Oroszlányos 3, Kisbéba és Kiszombor 2-2, Buzsák, Ferencszállás, Horgos, Kisorosz, Ószentiván, Szeged-Alsóváros, Térvár (kertésztelep Ószentiván határában), Törökkanizsa és Újhely (kertésztelep) 1-1 személy.

Az 1883. január 1-jétől 1892 végéig tartó évtizedben 44 olyan házasságot jegyeztek be a kübekházi plébánia anyakönyvébe, amelyben az egyik vagy mindkét házastárs Rábén született. Ezek közül 11 esetben volt a vőlegény és a menyasszony is rábai, tehát a falun belülivel kötött házasságok aránya három évtized múltán, 25 %-ra csökkent.

Szembetűnően változott a rábaiak házassági kapcsolatrendsze-
re. A más helységről származó fiatallal kötött 33 házasság közül 12 alkalommal kübekházi volt a házastárs: 7 esetben kübekházi legény rábai lánnyal, 5 ízben rábai legény kübeki lánnyal kötött házasságot. Úgy látszik, a kübekháziak – az 1880-as években már nem csupán a német telepesek leszármazottai – szívesen választottak Rábéről házastársat. Az összeházasodáshoz hozzájárult a két falu közelsége, a rábaiak gyakori kübekházi munkavállalása és templomozása.

Más településen született fiatalok a rábaiak tíz évi házasságkötésében: 3 törökkanizsai, 2-2 kiszombori, óbesenyői, oroszlámosi, ószentiváni, szeged-alsóvárosi, 1-1 keresztúri, kisbébai, kisteleki, majdádi, szőregi, verbicai és pátkai (Fehér megyei).³³ A rábaiak házassági kapcsolatai mind a két választott időkorszakban túlnyomórészt a közeli észak-bánsági településekre szorítkoztak, csupán a Kikindától délre fekvő Kisorosz (Ruszkó Szelo) és a Csongrád megyei Kistelek távolabbi település. A Szeged-Alsóvárosról történő párvalasztások háttere valószínűen az alsóvárosi rokonokkal való kapcsolattartás lehetett.

Érdemes megemlítenünk a rábai házastársak névgyakoriságát: Pópity (30 személy), Molnár (18), Ágoston (15), Tóth (11), Lévai (10), Varga (5), Szilovicsa (4), Juhász (3), Süveg (2).

---

³³ A kübekházi házastársak anyakönyvének kijegyzéseit Vass Erika egyetemi hallgatónak köszönöm.

A két település népessége a népességi összeírások, népszámlálások
tükrében 1850-1910 között³⁴

Helység	1850	1869	1880	1890	1900	1910
Majdány	688	750	796	715	703	758
Rábé	322	431	374	456	497	478

A lakosság anyanyelvi és vallási megoszlását
az 1900. évi népszámlálás kimutatásából vesszük:

A hely- ség neve	területe (k. hold)	a lakosság anyanyelve					vallása			házak száma
		magyar	német	szerb	román	r. kat.	gör. kel.	ev. ref.	zsidó	
Majdán	1235	700	3	-	-	677	-	13	11	146
Rábé	476	491	6	-	-	495	-	-	2	77

Mind Majdán, mind Rábé népessége csaknem teljesen színmagyar és római katolikus vallású volt a századfordulón. Ugyanakkor a törökkanizsai járás valamennyi szomszédos és közeli községében jelentős számú más nemzetiségű lakos élt: Gyála és Szerbkeresztúr szerb többségű, Óbéba román többségű, Oroszlámos, Szőreg és Törökkanizsa magyar-szerb, Kübekháza magyar-német, Újszentiván német-szerb-magyar ajkú település volt. Valamennyi környékbeli faluban éltek magyar családok, de a két színmagyar település helyzete mégis sajátos a vegyes nemzetiségű, nagyobb arányban szerbek, kisebb részben németek lakta községek között. A legközelebbi magyar falu a Majdántól délre, 18-20 km-re fekvő Egyházaskér (Vrbica) volt.

A Majdánon és Rábén megtelepedő két-három zsidó család kereskedéssel, kocsmatartással foglalkozott.

Majdánra a 19. század közepe táján Makóról települt néhány református vallású házaspár, az ő leszármazottaik szerepelnek az 1900-as népszámlálás kimutatásában. Makó korábban is bocsájtott kisebb-nagyobb rajokat a Bánság pusztáira: elaprózódott birtokon élő gazdafiakat és zselléreket, akik nem voltak megelégedve helyzetükkel, nagyobb földön akartak gazdálkodni. A makaiak többnyire katolikusok voltak, mint a túlnépesedett szegedi táj telepesei.

³⁴ Az adatok forrásai: Fényes Elek 1851. 58., 271., A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Első rész. MSK Új sor., 1. Bp. 1902. 370-371., A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. MSK Új sor., 42. Bp. 1912. 370-371., 579. Itt jegyezzük meg, hogy a demográfiai szakirodalom a népszámlálásokat pontosabbnak tartja az egyházi szematizmusoknál. Adott évekből a szematizmusok általában 5-6 %-kal több lakost tüntetnek föl, mint az egyidejű országos népszámlálások. Magyarozatától itt eltekintünk.

Az egyik makói telepes Igaz András, aki leszármazottai szerint 80 láncc földet szerzett Majdánon. A Majdánon született, 23 éves Igaz József 1886-ban vette feleségül a kübekházi Balogh Annát,³⁵ tehát a család az 1860-as évek közepén már ott lakott. E családból született Igaz Gizella, aki az ugyancsak makói származású Pásztor Péterrel kötött házasságot. A családi emlékezet úgy tartja, Igaz András építtette a faluban ma is álló, szoba-konyha-szoba-kamra/pince beosztású, vertfalú, cseréptetős gazdaházat (Ulica M. Tita 32.) Pásztor Péter és Igaz Gizella voltak Kószóné Pásztor Gizella (sz. 1925.) adatközlő apai nagyszülei, anyai nagyapja pedig a szintén Makóról származott Fodor Ferenc. *"Pásztor öregapám katolikus, Fodor öregapám református volt... Azt mondta öregapám, ezek a majdányiak nem tanyai tahók, hanem városról érkezött embörök."* A megállapítás a többnyire városi, mezővárosi közösségből (Szeged, Makó) Majdánra települt parasztok önérzetét, mentalitását juttatta kifejezésre.

A két makói származású család sarja: Pásztor János (1891-1985) és Fodor Etel (1901-1940) 1922-ben kötött házasságot. Pásztor János örökföldjén kívül haszonbéres földet is művelt: több parcellát bérelt a dobrovoljacoktól. Vállalkozó készségét mutatja, hogy a húszas években, nagybátyjaival (az Igaz-familia tagjaival) összefogva cséplőgépet vásárolt. Hét gyermekét nevelte föl.

Pásztor Gizella férjének a családja Szentesről települt Oroszlámosra, majd Majdánra. Kószó János (sz. 1915) apai nagyapja, Kószó Mihály az oroszlámosi Szabó Etelt vette feleségül. Kilenc gyermekük született Kószó János (1884-1916) és Szabó Katalin (1892-1982) 1913-ban, a szeged-alsóvárosi Havi Boldogasszony templomban esküdtek, majd Alsóvároson béreltek lakást. A férj 1916-ban az orosz fronton meghalt, és felesége gyermekével "hazament" Majdánra, szülei házába.

A Kocsis Savanya család Szeged-Alsótanyáról - úgy említik: *"szögedi földről"* - került Majdánra. Az elődök kevés földön gazdálkodtak, *"a homokon csak egy kis rozs, krumpli, szőlő, gyümölcs termött"*, ezért eljártak aratni a gabonatermelő bácskai, bánáti uradalmakba. Megismerték a kedvezőbb termelési adottságokat és a család Adorjánon bérelt földet. *"Lejöttek ide, hogy könnyebben éljenek"* - emlékezik az unoka (Kocsis Savanya István 1931.). Adatszolgáltatóm apja Adorjánról 1925-ben költözött Majdánra. *"Talicskával érkezett, lova se volt, csak kitaratása..."* Helybeli magyar családból nősült és keze munkájával boldogult. A szegedi földről elszármazott család sarja 13 hold földet birtokol (1998), lányuk Szabadkán él, fiuk Kanizsára nősült, így feleségével nehezen végzik a földek művelését.

³⁵ Kübekháza, R. kat. plébánia irattára. Házasultak anyakönyve.

Visszatérve a két falu 19. századi növekedésére, szólnunk kell az iskolák építéséről. Szentkláray Jenő tudósít róla, hogy Ó-Oroszlámoson az uradalom 1795-ben létesített római katolikus iskolát. Tantermében a község védőszentjének ünnepén, Szent Anna napján a bébi plébános szolt a hívekhez, misét azonban nem tartottak benne.³⁶ A majdáni katolikusok rendszerint az óbébai templomot látogatták. 1874-ben az egyházi iskola a község kezelésébe került. Új, két tantermes tanítói lakással ellátott elemi népiskola a századelőn, az emlékezet szerint 1902-ben épült Majdánon.

A kisebb népességű Rábéről 1865-ből van az első adatunk iskoláról, amelyben Szűz Mária tiszteletére fölszentelt imaház is volt.³⁷

A rábéiak a dohánykertészek letelepedésétől fogva igen kevés földet birtokoltak. 1900-ban a közel 500 lakosú falunak mindössze 476 kat. holdnyi határa volt. Viszonylag több földdel rendelkeztek a majdániak: a 703 lélekszámú falu határa 1235 kat. holdat foglalt magába. A két kertésztelep be volt szorítva keleten és délen a bébi uradalom, északon Kübekháza, nyugat felől Ókeresztúr határa közé.

Rábén néhány gazdán és 15-20 kisparaszton kívül sok családnak csak háza és 3-4 *kvadrát* (1 kvadrát = 100 négyszögöl) földje volt az első világháború előtt. A törpebirtokosok a környékbeli uradalmi majorokba és a keresztúri szerb gazdákhöz szegődtek részesaratónak és napszámba, sokan a módos keresztúri gazdáknál harmados és haszonbéres művelést vállaltak.³⁸ Majdánon több gazdabirtok volt, de a visszaemlékezések szerint a két falu birtokszerkezete sok hasonlóságot mutat. Belterjes növénykultúrákat termeltek (dohány, hagyma, paprika), a kisparaszt és a gazda családok számottevő állatállományt neveltek. A termékfőlöslegnek jó piaca volt Szeged, a közeli nagyváros. A piacra termelőknek kedvező adottságot jelentett a Szeged-Temesvár közötti vasút közelsége.

A trianoni határvonal a két falu árutermelő parasztjait elszakította Szegedtől, a táj legnagyobb piac- és vásárközpontjától. Az 1920-as évek elejétől a szerbkeresztúri kompon átkelve a kanizsai piacokon, vásárokon értékesítették főlöslegüket, mások rendszeresen Kikindára (Nagykikinda) jártak piacozni. Trianon a rábéiak és majdániak több nemzedéken át ápolt családi, rokoni kapcsolatait is megszakította. A házassági anyakönyvek elemzése mutatja, hogy igen sok családnak éltek rokonai Kübekházán, Ó- és Újszentivánon,

³⁶ Szentkláray Jenő 1898. 320.

³⁷ Schematismus cleri dioecesis Csanadiensis pro anno Domini 1865. Temesvarini. 72: "Item in filiali Rábé Oratorium in honorem Nativitatis B. M. V. in domo scholaria adaptatum."

³⁸ A rábéli szegényparasztok munkavállalásait, megélhetési forrásait Engi László ismerteti (Bogdán József-Molnár Rózsa 1996. 10-12.), ezért itt nem szükséges részleteznem.

Szegeden, Makón és a Romániához csatolt falvakban (Magyarkeresztúr, Porgány stb.). A határ kettévágta sok rábai, majdáni család földbirtokát, ők "kettős birtokosok" lettek és még évekig átjárhattak Magyarországra illetőleg Romániába földjüket megművelni.

A korábban Szeged vonzáskörzetéhez tartozó két falu az új jugoszláv állam peremére, határszélre került, ami emberi és gazdasági kapcsolatrendszerét szükségképpen módosította, paraszti lakosságának gazdaságát, életét hátrányosan érintette.

A jugoszláv-magyar határt az Újsor, Rábé északi házsora közvetlen közelében jelölték ki. Az Újsoron épített 12 ház lakói előbb-utóbb elköltöztek, a háznak már nyoma sem látható...

A két világháború közötti évekből alig van forrásunk a falvak népességéről. Az 1917. évi sématisztus Majdánon 807, az 1919. évi Rábén 471 magyar lakosról tudósít és 1935-ig Majdán magyar lakossága 710, Rábéé 403 főre fogyott.³⁹ Ezekből az évekből nem tudtunk anyaggyűjtéshez hozzájutni, de a szakirodalomból és az emléktárgyakból ismert, hogy a korszak falusi népességének gyermekszülési hajlandósága, következtetésképp természetes szaporulata alig csökkent. Ebből arra következtetünk, hogy az első világháború utáni másfél évtizedben a két faluból számottevő elvándorlás történt.

A két falu közösségi életének központja a Gazdakör és ezen kívül egy-egy kocsmá volt. A gazdakörnek mindkét faluban volt saját épülete, nagyteremmel, italméréssel, s Majdánon Pollák Jenő, Rábén Stimpl József nyitott kocsmát. A népesebb Majdánon egy időben harmadik kocsmá is helyet adott a férfiak társaséletének: Dóró Imre kocsmája.

A második világháború utáni, 1948. és 1953. évi népszámlálás a Rábé népességének stagnálását, Majdánon növekedését mutatja.⁴⁰ A népszámlálások 1961-től tanúsítják a lakosság fogyatkozását.

Rábén meghatározó következményekkel járt a két tantermes, két tanerős elemi iskola bezárása. 1948-1952 között 40-45, 1954-58 között 30-35 tanuló járt a rábei iskola alsó négy osztályába.⁴¹ Az iskolában az orosz-lámosi plébános rendszeresen tartott miséket, mint korábban is -, innen adódott, hogy a helybeliek *iskolakápolná*-nak emlegették. Az 1960-as évek elején zárták be az iskolát, és attól fogva Majdánra járnak a gyermekek iskolába. Évekkel később az épületet elbontották és a hatóságok úgy határoztak, hogy tégláiból egészségház épüljön Majdánban. A szolgálati lakással ellátott orvosi

³⁹ Erős Lajos 1993. 315., 380.

⁴⁰ Erős Lajos 1993. 315., 380. Szembetűnő, hogy az 1953-as népszámlálás Majdánban 824 lakost rögzített, ami a faluról ismert legnagyobb népességet mutatja.

⁴¹ Szélpál Ferenc (1941) és Lévai Endre (1947) rábei lakosok emlékezése.

rendelő a nyolcvanas években meg is épült, ám csak rövid ideig volt a két falunak állandó orvosa: már évek óta az oroszlámosi orvos jár hetente kétszer Majdánra a betegeket ellátni.

A szintén két tantermes majdáni iskolában a hat osztályos elemi iskolai oktatást 1960 tájától négy osztályra csökkentették, ezért a továbbtanulni igyekvőknek tízéves koruktól Oroszlámosra kellett bejárniuk. 1960-tól két tanító működött Majdánon: egyikük az 1-3., osztályt, másik a 2-4. osztályt tanította. A hatvanas évek elején a négy osztályos iskolának kb. 50 tanulója volt: kétharmaduk majdáni, egyharmaduk rábai. 1976 szeptemberétől a majdáni iskolában egy tanítónő csak három osztályos képzést lát el. Az 1987-88-as tanévben, amikor nem volt 1. osztályos tanulójuk, a tanügyi hatóság az iskola működését megszüntette: a tanítónőt az oroszlámosi magyar tannyelvű iskolába irányította és valamennyi kisdíáknak Oroszlámosra kellett bejárnia. Két tanévben tartott ez az állapot, amíg a helyi közösség kiharcolta az iskolai oktatás újraindítását. 1998 júniusában a majdáni iskolának három 1. osztályos, három 2. osztályos és öt 3. osztályos, tehát összesen tizenegy tanulója volt. A négy rábai tanuló autóbuszon utazik Majdánra, s vissza.⁴²

Az iskoláztatás, az egészségügyi ellátás és a hitélet említett feltételei természetesen hatottak a két falu népességére. A lakosságnak a hatvanas évek óta tartó csökkenését, a tíz évenkénti népszámlálások így dokumentálják:⁴³

Helység	1961	1971	1981	1991
Majdán	717	641	451	387
Rábé	390	303	221	170

Az észak-bánsági településeken élő magyarság fogyását az utóbbi időben vajdasági kutatók is kimutatták és elemezték a folyamat hátterét.⁴⁴ Mielőtt a majdáni és rábei népesség fogyásának kiváltó okait megvizsgálánk, nézzük meg, hogyan alakult a természetes szaporulat a két településen.

Az oroszlámosi (Banatsko Arandjelovo) római katolikus plébánián őrzött anyakönyvekből számbavettük a rábei és majdáni kereszteleket, elhaltakat az 1940-1997 közötti évekből (l. 3. melléklet)⁴⁵ Majdánon 1956-ig, Rábén 1958-ig több gyermek született, mint ahányan az adott esztendőben meghaltak. Erdemes a két falu születési és halálozási statisztikáját évtizedek szerint áttekintenünk:

⁴² Adatközlő Juhász Mária majdáni születésű tanárnő.

⁴³ Erős Lajos 1993. 315., 380.

⁴⁴ Biacsi Antal 1994., Gubás Jenő 1997.

⁴⁵ Itt köszönöm meg Bogdán József plébános szíves, megértő segítőkészségét és Simon András közreműködését az anyakönyvi adatok kijegyzésében.

Időpont	R á b é			M a j d á n		
	kereszteltek	elhaltak	természetes szaporodás	kereszteltek	elhaltak	természetes szaporodás
1940-49	80	60	+20	106	102	+4
1950-59	57	54	+3	81	98	-17
1960-69	37	37	-	58	71	-13
1970-79	18	34	-16	19	90	-71 (!)
1980-89	9	38	-29	20	83	-63
1990-97	16	24	-8	26	58	-32

Ha a születések számát a lakosság számával összevetjük, szembejövő, hogy Rábén egy lakosra számítva több gyermek született, tehát a vizsgált időszakban a kisebb, zártabb határszéli faluban a házasságok több gyermeket vállaltak, mint Majdánon. Rábén az 1960-as években a születések és a halálozások száma éppen egyenlő, míg Majdánon már az 1940-es évtizedben minimális a természetes szaporulat és az 50-es évektől kimutatható a népesség "természetes" fogyása. A születések (keresztelések) száma az 50-es évek végétől csökkenő, s Majdánon 1977 óta négy, Rábén 1976 óta hat olyan esztendő volt, amikor egyetlen újszülöttet sem tartottak keresztvíz alá (!). Itt jegyezzük meg, hogy a két falu katolikus magyar lakossága megtartotta hitét: gyermekeit keresztelteti, egyházi esküvőt és halottainak egyházi végtisztességadást tart.

A fenti két táblázat összehasonlítása azt is mutatja, hogy a születések számának nagy mértékű csökkenése csak egyik tényezője a népesség fogyatkozásának. Pl. Majdánon az 1970-es években a természetes fogyás – 71 fő, a népesség a két népszámlálás között pedig 190 fővel csökkent. Rábén ugyanebben az évtizedben a természetes fogyás – 16, a lakosságszám fogyatkozása pedig 82 fő. Ebből kiderül, hogy a lakosság fogyatkozása mindkét faluban nagyobb mértékben az elvándorlásból adódott.

Rábéről legtöbben Szabadkára származtak el. Mint a Vajdaság északi részének nagyvárosa, jelentős vonzerőt képvisel az észak-bánsági települések lakói számára és mellette jó hírű a palicsi üdülőkörzet. Számos rábéli költözött Törökkanizsára (Novi Knezevac), Csókára, Magyarkanizsára, Majdánra, kevesebb Oroszlámosra, Zentára, Kikindára, Újvidékre, és a munkavállalást követően több család telepedett le mind a két faluból Németországban. Engi László az elvándorlás úticélja és név szerint számbavette a Rábéről elszármazottakat. Kár, hogy az elköltözés idejét és kiváltó okait nem tünteti fel.⁴⁶

Az elvándorlás hátterének taglalása túlmutat településnéprajzi vizsgálatunk keretein, ezért csak néhány, az interjúkból leszárt következtetést említünk. A szakmát végzett fiataloknak a városi ipar,

⁴⁶ Bogdán József - Molnár Rózsa 1996. 16-18.

közlekedés és infrastruktúra munkaalkalmat, a falusinál jobb kereket, életszínvonalat kínált. Azokban a családokban, ahol kevés volt a földtulajdon, a gazdálkodással megszerezhető jövedelem nem elégítette ki az igényeket. Az idős, magukra maradt szülők gyakran költöztek már elszármazott gyermekeikhez.

*

Az 1960-as években és 70-es évek elején elnéptelenedett a Sasülés és Susán, Susány elnevezésű tanyasor. Előbbi Rábétól 5-600 méterre délnyugatra, utóbbi Majdántól délre, a faluszéli házaktól nem messze terült el (3. ábra). Mindkét tanyasor közigazgatásilag Oroszlámos községhez tartozott. Az 1913. évi Helységnévtár Sasülésen 60, Susánon 103 lakost tüntet föl.⁴⁷ A sasülesiek a közelebbi rábaiakkal kerültek összeházasodás révén, rokonsági viszonyba, Susán lakóinak kapcsolatrendszere pedig Majdánhoz kötődött.

Amikor megkezdődött a sasülesiek elköltözése, néhány család a rábéli Alsósoron vásárolt házat. Többen, pl. a tekintélyes Masa Mihály és Csányi Pál gazda, családjukkal a távolabb fekvő, de nagyobb, vonzóbb Majdánra költöztek. Sajátos, hogy az egykori kertésztelep harangját és feszületét Majdánra költözött családok vitték magukkal, pedig a Rábéra települtek is ragaszkodtak hozzá.⁴⁸

Rábén az utóbbi húsz-huszonöt év települési fejleménye, hogy az Alsósor rohamosan néptelenedik. A kertészség telepítése után először benépesült és sűrűn beépült faluszéli soron a 20. század első évtizedeiben közel 40 ház állott, – s 1997-ben csupán 7 lakott ház található. Akik nem költöztek el a faluból, azok a kövesút menti Nagyutcán vásároltak vagy építettek házat, ahol közel az élelmiszerbolt, az autóbuzsmegálló.

Hasonló fejleményt tapasztaltunk Majdánon is. A temetőn túl, a román határ felé eső szélső utcában a század elején közel harminc család lakott. Napjainkra 11 házat teljesen elbontottak, több ház és *funtus* lakatlan, gondozatlan, a meglévőket idős házaspárok és magányos özvegyek lakják. Akik tehették, a község központjába húzódtak, ott építettek – a helyi közösség irodája, a bolt, a művelődési otthon, a vendéglő közelében.

Majdánnak a keleti fekvésű falurészét és vele szomszédos határát máig *Kiliszának* nevezik. A helynévhez történeti monda fűződik:

– „Az a temető (a majdáni) a törököké vót. Mikó a törököket innen kihajították, itthagytak a temetőbe a kűkecskét. Akkó a majdáni népek möntek a földbe, a romániai földbe szántani, vetni, főtötték a kocsira a kűkecskét. Akkó evve nyomtatták a boronát. Gyűttek vissza, visszahozták, ott edobták. A másik embör mikó mönt, főtötte a

⁴⁷ A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára 1913. Bp. 1913. 187.

⁴⁸ Sasülesről részletesebben l. Juhász Antal 1998.

kocsira. Mikó evégezte a dógát, visszahozta, ledobta. Evve boronáltak a majdányi népek. – Eccő gyűttek a törökök vissza egy kocsiva. Mögfogták a kecskét, kicsavarták a farkát, és a kecske tele vót arannya.” (Cselédes Béláné Ilona, sz. 1919.)

A monda másik változata: – *”Úgy mondom, ahogy apámtul hallottam. Itt a két temető között vót az a kőkecske. Boronálásra, simításra használták itt a földön. Akinek nem köllött, az este lehajította a két temető közt a kocsirul. Nem bántotta azt senki. Egy alkalommal jöttek Szegedről és keresték a kőkecskét. Itt köll lönni Majdányon. Mikó mögtanálták, a kőkecskének lecsavarták a fejit és tele vót arannyal. Kiöntötték belüle. A nép ezt nem tudta... Aztán a kőkecske állandóan ott feküdt, nem vitte senki, mert nem volt súlya. - (Mekkora volt az a kőkecske?) - Akkora vót, mint ez az asztal. Így tudom. Apám is az apjátul hallotta.”* (Barna Gézáné Molnár Katalin, szül. 1921.)

*

Láttuk, hogy a római katolikus egyház a telepítéstől fogva nemcsak az egyházi szolgáltatások ellátásáról, a hitélet szervezéséről gondoskodott, hanem szerepet vállalt az iskolák építésében és fenntartásában is. Az imaházul is szolgáló rábéli iskola lebontása után az egyházközség arra törekedett, hogy új vallási szertartásokra alkalmas újabb épületet szerezzen. A hatvanas évek végén Majdánon megvásároltak egy 20. század eleji parasztpolgár lakóházat, melyet a hívek összefogásával újíttak föl és alakítottak át imaháznak. Berendezéséhez a szentképek és faszobrok a rábéli iskolakápolnából, a padok egy kikindai kápolnából származnak. Az imaház udvarán, vasvázas haranglábon három harang látható: kettő a katolikus egyházé, egy a hívéké. Itt helyezték el az elnéptelenedett Sasülés harangját, melyen ez olvasható: „Sándor püspök a kis-szigeti kath. híveknek 1875. Öntötte Novotny A. Temesvárott.” A harangot Dessewfy Sándor csanádi püspök adományozta Kis-Sziget, utóbb Sasülésnek nevezett kertészség lakóinak.

A Magyarok Nagyasszonya ünnepén (október 8-án), illetőleg a rá következő vasárnap tartott majdáni búcsúkor zsúfolásig megtelik az imaház és folyosója (120-130-an is vannak). Búcsúra hazalátogatnak az elszármazottak is véreikhez, akárcsak a rábaiak Kisasszony napi (szeptember 8.) búcsújukra, amire a szabad ég alatt, az egykori iskolakápolna telkén állítanak oltárt. Az oroszlámosi plébános havonta kétszer, minden második vasárnap tart misét a majdáni imaházban.

1-2. kép. A majdáni imaház az utca és az udvar felől. A harangláb előtti keresztet Magyarmajdán közössége állította 1911-ben. Fodor Ferenc felvétele

3-4. kép. Az imaház oltára és belső tere vasárnapi szentmise előtt.
Fodor Ferenc felvétele

Adatközlők

Rábéi lakosok: Lévai Endre (1947), Makra Imre (1927–1999), Masa András (1929), Molnár Márton (1923), Tóth Kása Jánosné Engi Mária (1916–1998)

Majdáni lakosok: Barna Ferencné Molnár Katalin (1921), Domonkosné Kántor Mária (1952), Domonkos Ilona (1932), Gyémánt Ferencné Ábrahám Etelka (1924), Juhász Mária tanítónő (1940), Kocsis-Savanya István (1931), Kósó János (1915), Kószóné Pásztor Gizella (1925), Masa József (1940), Zahán József (1943).

IRODALOM

BÁLINT SÁNDOR

1973A Bánát településtörténetéből. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei. V. évf. 15. Sz. Újvidék, 5-13.

1976 A szögedi nemzet. A szegedi táj népelete. Első rész. MFME 1974/75-2. Szeged.

BIACSI ANTAL

1994 Kis délvidéki demográfia. Életjel könyvek 57. Szabadka.

BOGDÁN JÓZSEF–MOLNÁR RÓZSA (szerk.)

1996 Falu a hármashatáron. Rábé 740 éve. Zenta.

BOROVSKY SAMU

1897 Csanád vármegye története II. Temesvár.

1911 Torontál megye. Magyarország vármegyéi és városai. Budapest.

ERŐS LAJOS

1993 Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskerekai Egyházmegye történetéhez. Kiadja a Kisoroszi Római Katolikus Plébániahivatal. Tóthfalu, Logos Grafikai Műhely.

FÉNYES ELEK

1851 Magyarország geographiai szótára. III. Pesten.

GUBÁS JENŐ

1997 Veszendő végeken. Tóthfalu, Logos Grafikai Műhely.

GYÖRFFY GYÖRGY

1963 Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. 1. Budapest.

JUHÁSZ ANTAL

1998 Adatok egy tanyasorról és közösségi életéről. Néprajz és Nyelvtudomány XXXIX. Szeged, 41-55.

KÁLMÁNY LAJOS

1882 Szeged népe II. Temesköz népköltése. Arad.

KOVÁCH GÉZA

1999 A Bánság demográfiai és gazdasági fejlődése 1716-1848. Dél-Alföldi Évszázadok 11. Szerk.: Blazovich László. Szeged.

RÁKOS ISTVÁN

1977 Szőreg története újjátelepülésétől 1848-ig. In.: Szőreg és népe. Szerk. Hegyi András. Szeged, 89-108.

1985 A szőregi uradalom. In.: Szeged története. 2. 1686-1849. Szerk. Farakas József. Szeged, 283-300.

SZENTKLÁRAY JENŐ

1898. A Csanád egyházmegyei plébániák története. I. Temesvár.

VÁLYI ANDRÁS

1799 Magyar Országnek leírása. II-III. Budán.

Die Siedlungsethnographie von zwei Dörfern im Nord-Banat

ANTAL JUHÁSZ

Die zwei Siedlungen (Majdán und Rábé) liegen unweit von der Dreiergrenze zwischen Jugoslawien, Ungarn und Rumänien; seit 1920 gehören sie zu Jugoslawien.

Der Verfasser gibt eine kurze Beschreibung der Siedlungsgeschichte der zwei Dörfer im Mittelalter. An der Stelle des heutigen Dorfes Majdán (serbisch: Majdan) stand einst das Kloster der mittelalterlichen Siedlung Oroszlámos, das als gemeinsamer Bestattungsort der Sippe Csanád in der Arpadenzeit diente. Nach den türkischen Steuerkonskriptionen in den Jahren 1557-1558 lebten in den zwei Dörfern auch ungarische Familien. Während der Türkenherrschaft verödeten die zwei Dörfer und auch das Kloster wurde zerstört. Der Verfasser ermittelte auf Grund der römisch-katholischen Kirchenmatrikeln des 18. Jahrhunderts die Namen der um 1770 angesiedelten ungarischen Familien, die sich mit Tabakanbau beschäftigten. Bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts wohnten in Rábé 322, in Majdán (früher Ó-Oroszlámos) 688 Personen. Die Diözese liess in beiden Dörfern eine katholische Elementarschule bauen, die auch als Bethaus diente.

Die Bewohner der zwei Dörfer stammten aus der Umgebung von Szeged sowie aus Makó und dessen Umgebung. Die Dorfbewohner pflegten lange Zeit hindurch Kontakte zu den dortigen Verwandten. Sie verkauften ihre Produkte grösstenteils auf den Wochen- und Jahrmärkten in Szeged. Die Familien- und Wirtschaftskontakte wurden mit der Grenzziehung in Trianon (1920) unterbrochen, die zwei Dörfer fielen an den neuen jugoslawischen Staat.

In den sechziger Jahren wurde die Schule in Rábé geschlossen und später abgerissen. In Majdán gibt es seit 1976 nur noch eine dreiklassige Elementarschule.

Ausser der Landwirtschaft und der Viehzucht gibt es keine Arbeitsmöglichkeiten, weshalb der Grossteil der arbeitsfähigen Generation die Dörfer verlassen hat. Seit 1970 nimmt die Einwohnerzahl rapide ab: 1997 zählte Rábé 150, Majdán 350 Seelen. Vor allem in Rábé stehen manche Häuser und Wirtschaftshöfe leer.

Beide Dörfer haben ihren ungarischen Charakter bis zum heutigen Tag bewahrt. Die älternden Bewohner beschäftigten sich mit intensivem Pflanzenbau (wie Zwiebeln, Tabak) und mit Viehhaltung; in der Majdáner Genossenschaft arbeiten auch junge Leute als Traktoristen. Der Rückgang der Einwohnerzahl ist dramatisch; in dieser Lage bedeuten Ausdauer und Gemeinschaftsgeist der Familien sowie die katholische Kirche die zusammenhaltende Kraft.

MELLÉKLETEK

1. Rábén élő házaspárok 1759-1780 között

A férj – feleség neve	Házasság- kötés	Született gyermekük	Keresz- telés	Lakóhely
Győri Márton - Nagy Er- zsébet		István	1759.10.8.	Raben
Süveg Ferenc - Szirovicza Márta		Éva András	1761.2.7. 1761.12.18	Rabensis Rabajensis
Szirovicza István - Dojkity Márta		Mátyás Erzsébet	1763.2.17 1764.6.26	Rabensis ex praedio Rabe
Tóth János - ..... Katalin		Antal	1764.6.26	ex praedio Rabe
Sörös Mihály Urbán Erzsébet	1765.1.13	Katalin	1765.11.14	Szőreg-Rabe ex Rabé
Czinkus János - Tóth Anna	1765.1.20	János	1765.10.13	ex Rabe
Szirovicza Ágoston - Papit Anna		Mátyás	1765.1.26	ex Rabe
Tuba Mátyás - Tóth Kata- lin		György	1765.4.15	ex Rabe
Molnár József - Szirovicza Ágnes	1768.9.30			Rabe
Kocsis István - Micsik Anna	1769.1.8			Rabe
Juhász János - Nagy Er- zsébet		Ágnes	1769.2.17	Rabensis
Popics Mátyás - Toth Márta	1769.5.15	György	1770.4.18	Rabensis
Tóth József - Szirovicza Ágnes		Erzsébet	1769.9.9	Rabensis
Csipak Jakab - ..... Anna		István	1769.10.9	Rabensis
Szirovicza Pál - Dobrity Ágnes		Mátyás	1770.1.5	Rabensis
Tóth József - Káity Mária		Ágnes	1770.2.4	Rabensis
Molnár György - Ördög Erzsébet		András	1770.2.5	Rabensis
Tóth János - Pero Katalin		József	1770.3.5	Rabensis
Tóth István - Polák Ágnes		György	1770.4.14	Rabensis
Horváth János - Popith Magdolna		Anna	1770.5.6	Rabensis
Szirovicza Pál - Nagy Ilona		Katalin	1770.5.23	Rabensis
Csipak Gáspár - Fehér Erzsébet		István	1770.8.12	Rabensis
Czinkos János - Csipak Ágnes		Erzsébet	1770.10.24	Rabensis
Pópity Lukács - Molnár Katalin		Ágnes	1770.12.17	Rabensis

Szirovicza Pál - Miklós Ágnes		Mihály	1771.9.1	Rabensis
Tóth István - Tóth Ágnes		Mátyás	1772.9.12	ex Rabe
Szirovicza János - Szabó Katalin		Anna	1772.9.19	ex Rabe
Molnár András - Szóke Katalin		János	1773.5.17	ex Rabe
Sörös Jakab - Csejte Katalin		Erzsébet	1773.7.2	ex Rabe
Lévai Tamás - Tóth Erzsébet		Mihály	1773.8.10	ex Rabe
Pap Mihály - Kocsis Márta	1773.10.14			ex Rabe
Ágoston Pál - Nagy Ilona		Margit	1774.1.15	ex Rabe
Popity József - ..... Anna		István	1774.5.9	ex Rabe
Molnár Sándor - Szirovicza Anna		Katalin	1774.6.21	ex Rabe
Juhász József - Horváth Erzsébet		Pál	1775.1.8	ex Rabe
Nagy András - Potyik(?) Margit	1775.1.9			ex Rabe
Lévai Tamás - Kelemen Erzsébet		Ágnes	1775.5.18	ex Rabe
Szirovicza János - Csíboja Katalin		György	1775.8.7	ex Rabe
Lévai József - Szabó Anna	1776.1.15			ex Rabe
Popigy(!) Lukács - Nagy Katalin		György	1776.3.29	ex Rabe
Popigy József - Budai Anna		Erzsébet	1777.4.15	ex Rabe
Popigy Jakab - ..... Anna		Ferenc	1777.9.11	ex Rabe
Dójkigy(!) Mihály - Ötvös Julianna	1777.10.18	Mátyás	1778.2.13	ex Rabe
Martoncsi László - Tóth Katalin	1777.11.25			ex Rabe
Molnár József - Ágoston Ágnes		Katalin	1778.9.29	ex Rabe
Kádár György - Popigy Ilona		András	1778.11.9	Rabé
Nagy Miklós - Tóth Roza	1778.11.25			Rabe
Tóth István - Lengyel Ágnes		József	1779.2.13	Rabe
Szirovicza Ágoston Szirovicza Jusztiána		Margit	1779.10.5	ex Rabe
Godán György - Popigy Ilona		Ágnes	1779.12.17	ex Rabe

2. Majdánon élő házaspárok 1775-1784 között*

A férj – feleség neve	Házasság- kötés	Született gyermekük	Keresz- telés	Lakóhely
Kasza Menyhért - ..... Anna		Rosa	1775.4.4	Öreg Oroszlamos
Csernok Jakab - Rada... Anna	1776.1.15			ex Kleša
Horváth György - Tóth Mária		Mihály	1776.8.14	Ex Majdán
Löwi Gábor - Molnár Er- zsébet		Mihály	1776.9.20	ex Majdán
Rák(?) András - Szalai Erzsébet		Mihály	1776.9.29	Klisza
Dékán István - Kovács Veronika		Erzsébet	1776.11.15	ex Majdán
Török Ferenc - Kormányos Erzsébet	1777.1.20			ex Kleša
Franyo János és Ágnes		Erzsébet	1777.4.16	ex Klésza
Török Ferenc - Haska Katalin		Antal	1777.4.18	Öreg Oroszlamos
Juhász József - Horváth Erzsébet		Rosa	1777.8.10	ex Kleša
Bálint András - Csontos Sára		Rozália	1777.9.5	ex Klésa
Horkai András - Haska Anna		Rozália	1777.9.5	ex Klésa
Gera József - Laczkó Ka- talin		Erzsébet	1777.10.8	ex Majdan
Kovács Pál - Bálint Ágnes		Pál	1778.2.26	ex Klésza Öreg Oroszlanos
Dóró Mihály - U..... Kata- lin		Rosa	1778.5.17	ex Öreg Oroszlanos
Lévai József - Szabó Anna		Anna	1778.9.7	ex Majdan
Nagy Antal - D..... Erzsé- bet		Erzsébet	1778.12.2	ex Kleša
..... Mátyás - Lévai Anna		Antal	1778.12.12	Majdan
Kiss Bálint - Betsei Erzsé- bet		Ágnes	1778.12.13	Majdan
Dudás András - Miklós Rosa	1779.1.25			Majdán
Kormányos Ferenc - Csontos Ilona		István	1779.2.3	Klėsa
Lövy Gábor - Bíró Erzsé- bet		János	1779.2.19	Majdán
Dojkigy(!) Mihály - Frányó Julianna		József	1779.3.8	Majdán
Czinkos János - Tóth An- na		Rosa	1779.3.10	Majdán

Horváth László - Tóth Katalin		János	1779.6.5	Öreg Oroszlámos
Lórik Ferenc - Csordás Ilona		Jakab	1779.6.16	ex Majdan
Török János - Molnár Klára		Terézia	1779.9.15	Majdan
Ábrahám Mihály - Győri Erzsébet		Ilona	1779.10.15	Öreg Oroszlámos
Szabó Mihály és Klára	1779.11.18			Klésza
Csanádi András - ..... Katalin		Éva	1779.12.24	Öreg Oroszlámos
Kenderesi Mátyás - Papp Katalin	1781.1.22			Öreg Oroszlámos
Virágh Mátyás - Makra Ilona	1782.1.21			Öreg Oroszlámos
Török József - Bálint Erzsébet	1782.1.22			Öreg Oroszlámos
Tóth Antal - ..... Erzsébet	1783.1.21			Öreg Oroszlámos
Ábrahám Ferenc - Sóti Ágnes	1783.2.11			Öreg Oroszlámos
Pálinkás Imre - Ferenczi Ilona	1783.11.3			Öreg Oroszlámos
Hódör József - Buborik(!) Kata	1783.11.3			Ó-Oroszlámos

* Szőreg, Római katolikus plébánia irattára, Series Baptisatorum, Copulatorum at que Mortuorum ad Plebaniam Szőregiensem... Anno Domini 1743-1779., Ua. 2. kötet 1780-1830.

3. A házasságkötések, keresztelések, elhalálozások száma 1940-1997 között

Év	Rábé			Majdan		
	Házasság- kötések	Keresz- teltek	Elhaltak	Házasság- kötések	Keresz- teltek	Elhaltak
1940	4	8	7	5	13	11
1941	4	9	4	5	6	13
1942	5	10	7	8	6	18
1943	1	7	1	6	15	10
1944	2	9	4	6	9	7
1945	4	10	9	3	13	8
1946	4	5	4	2	9	9
1947	3	11	4	3	10	8
1948	6	4	5	10	11	7
1949	7	7	7	7	14	11
1950	7	4	8	5	10	9
1951	--	9	9	7	9	9
1952	9	8	5	9	7	7

1953	2	8	4	4	9	7
1954	3	7	3	8	7	6
1955	5	6	4	9	14	12
1956	2	5	5	9	4	8
1957	2	6	3	5	5	12
1958	2	1	6	6	8	11
1959	2	3	7	2	8	17
1960	4	3	8	1	11	10
1961	5	2	3	2	6	12
1962	3	5	7	5	8	8
1963	3	4	2	4	8	11
1964	6	6	2	5	7	11
1965	4	3	2	5	4	4
1966	4	4	1	4	2	1
1967	3	1	3	2	4	7
1968	2	5	4	8	5	3
1969	2	4	5	4	3	4
1970	1	2	7	1	3	7
1971	--	3	4	4	1	7
1972	1	1	--	2	3	5
1973	1	4	2	7	3	7
1974	--	1	3	3	1	16
1975	--	2	3	3	1	12
1976	1	--	3	--	5	7
1977	1	1	7	1	--	8
1978	2	2	2	3	2	14
1979	2	2	3	1	--	7
1980	1	--	3	2	1	6
1981	--	1	8	--	--	9
1982	1	--	3	3	2	8
1983	--	--	4	3	4	11
1984	1	--	3	3	2	5
1985	3	1	5	--	2	8
1986	--	2	4	1	1	14
1987	--	1	1	--	2	8
1988	1	2	2	1	3	8
1989	1	2	5	--	3	6
1990	2	4		4	6	5
1991	1	1	1	1	1	8
1992	2	1	1	1	1	5
1993	2	--	3	1	5	9
1994	--	1	4	2	5	6
1995	1	6	5	1	--	10
1996	1	1	6	1	3	9
1997	--	2	4	--	5	6

Temetők és temetkezés Majdánon és Rábén

SIMON ANDRÁS

A két észak-bánsági (Jugoszlávia) magyar település, Majdán és Rábé temetkezési szokásairól, temetőiről 1997 és 1998 nyarán gyűjtöttem anyagot. Az összesen 18 napi terepmunka során a két faluban tizennégy, 45 és 85 év közötti férfival és nővel készítettem interjút, bejártam a temetőket, fotóztam és leírtam a sírokat, tanulmányoztam az oroszlámosi plébánián őrzött halotti anyakönyveket.

Anyagközlő dolgozatomban az adatszolgáltatók emlékezetével elérhető időktől napjainkig, vagyis nagyjából az elmúlt 70 évre visszatekintve mutatom be a téma főbb vonásait, a változás folyamatának irányát. A visszaemlékezések mellett hangsúlyt fektetek a jelen állapot minél részletesebb leírására, elemzésére. Ehhez jó fogódzót ad, hogy gyűjtéseim során magam is részt vettem, fényképeket készítettem egy temetésen.

Az idézeteket – a téma személyes vonatkozásai miatt – szándékosan nem nevesítem, csupán a gyűjtés helyét jelzem zárójelben.

Majdán és Rábé népe római katolikus, mindkét falu temetkezési gyakorlatát napjainkig meghatározza, hogy egyik településen sincsen ravatalozó a temetőben, így ma is háztól temetnek.

Temetkezés (A halál előjeleitől a torig)

A halálra vonatkozó előjelek, jóslatok különféle típusai közül a *halált közvetlenül megelőző jelek* csoportjába tartozó két jelenséget említettek Majdánon és Rábén, mely jelzi, hogy a háznál valaki meg fog halni: a kutya vonyítását és a bagoly vagy más madár hangját. „Ha a közelben nagyon vijjog a bagoly, akkor halott lesz. Éppen mikor itt a szomszédban möghalt a körösztyanyám, igaz, hogy vót nekik egy szín, ott fészkelte a bagoly, hát nagyon huhogott, az biztos.” (Rábé) „Énnekem egy unokanagybátyám beteg vót. Vitte az én bátyám ki Oroszlámosra az állomásra, onnan vitték Kikindára a kórházba. És vót ugye ojan madár, az a vadgalamb, aki mondja, hogy: guggulj le, guggulj le. Aszongya az én uram: sógor, nem azt mondja, azt mondja, hogy: segítség, segítség! Ugyan, bátyja, ne mondjon ijét! De - aszongya - én érzem, nem bírok csinálni semmit, de mindig ezt a vadgalambot látom, mondja, meg kéri, hogy: segítség, segítség! Bevitték a kórházba egy vasárnap, utána szombaton halottan hozták haza.” (Rábé) A közvetlen előjelek a beteg közeledő halálának szimbolikus-

tapintatos kifejezései, s egyben a közösség tagjait is előkészítik az eseményre.¹

Van néhány adatunk arról is, hogy a halál bekövetkeztének ideje, módja és a halott életkora alapján hogyan vélekedtek, mivel magyarázták a történeteket. „A nép mondott ijjet is, ojjat is: ki nyáron halt meg, azt mondták, sokat dőgozott, nagyot emelt.” (Rábé) Ha fiatalembert ért a halál, főképp ha családot, aki sem rossz, sem pedig vallástalan nem volt, azt sajnálta a falu társadalma.

Ha a halál nem hirtelen, nem váratlanul érkezik, a család, a rokonság a haldokló mellett tartózkodik. Imádkoznak és az égő szentelt gyertyát háromszor a feje fölött megkerítik, majd a kezébe adják, vagy az asztalra teszik.² Hívják a papot is gyóntatni, áldoztatni, megadni az utolsó kenetet. A 30-as éveket megelőzően Oroszlámoson nem volt sem plébánia, sem pap, ekkor Kanizsára kellett papért menni. „Például én ezt magamrú mondom, az én férjemről. Pünkösöd napján vót négy éve, hogy meghalt. Láttuk mink a szomszédasszony-nyal, hogy Istenem, vége lössz neki. De már előtte kedd óta nem övött, péntökön odahívta a fiát. Mondom a szomszédasszony-nak: Te, mondjuk el azt az imádságot, amit szoktunk és adjuk oda a gyertyát neki. Elmondtuk a Miatyánkot, Üdvözlégyet, és elmondtuk: Adj, Isten, örök nyugodalmat neki, bocsásson meg az Isten, ha valamit vétkezett. Mikor azt az imát elmondtuk, nem is kellett, hogy a kezibe adjuk azt a gyertyát, alig birta mögfogni, utána fél órára meg is halt.” (Rábé)³

A legelső tennivaló a halott mellett, hogy szemét lecsukják, állát felkötik. A halálesetet be kell jelenteni az orvosnak, aki kijön a házhoz és megállapítja a halál beálltát. Ezután a rokonságból valaki felkeresi a plébánost, valamint bejelenti az esetet a községházán.

A falu lakosságát a *hírharang* tájékoztatja, hogy valaki meghalt. Ha a harangozó kettőt csöndít, akkor nő, ha hármat, akkor férfi a halott. Délben és este harangoznak, de ha a hozzátartozók úgy kérik, óránként is. A harangozást a család megfizeti a harangozónak. Ha az elhunyt a Rózsafüzér Társulat tagja volt, egy harangszóval többet kap, ezért nem kell fizetni. Az utcára kiállva vagy telefonon egymástól hamar megtudja a falu népe, ki az, aki meghalt. „Rögtön harangoznak, mihejt valaki möghal, kettőt a nőknek, hármat a férfinak. Na de ez nem elég, még kő tudni, hogy ki az. Mindönki kiáll az utcára, akinek van telefonja, azt egy-kettő leértesíjjük, hogy ki halt

¹ Kunt Ernő 1987. 108.

² Kunt Ernő (1987. 111.) szerint az égő szentelt gyertya a haldoklót óvja a gonosztól és segíti bűneitől megtisztulni.

³ Az idézeteket fonetikus lejegyzéssel közlöm. Több helyütt észlelhető, hogy az ő-zés nem következetes. E jelenség – az egykori szegedi kirajzás területén – valószínűleg nem csupán az idő haladtával, hanem az idegen (szerb) nyelvi hatással is magyarázható.

mög, vagy gyün arrú valaki a harangláb felü, má' hozza a hírt, ki halt meg. Gyorsan híre megy."(Majdán) Majdánon három harang van: a kisharang, a nagyharang és a sasillési. Halálesetkor ez utóbbival kezdenek csöndíteni. Ez a *sasillési* (Sasülés) tanyasor harangja volt, amit a 10-12 házból álló település elnéptelenedése után a betelepültek hoztak a faluba. Mikor ezzel elvégezték a csöndítéseket, a nagyharanggal harangoznak tovább. Zahán József, aki harangozni szokott, a harangozás rendjét, a három harang különböző szerepét – melyről a későbbiekben még lesz szó – így magyarázza: *„Így kaptam át a régi harangozótü, én így tudom.”* Ha Rózsafüzér Társulati tag hal meg, a ház kapujára *koszorúföt* akasztanak, amit a templomból adnak ki. A falu népe tehát szinte azonnal, elsőkézből értesül szóban és telefonon a háznál bekövetkezett halálesetről, számukra írásbeli értesítés nem szükséges. A temetés háztól történik, halottasház hiányában 24 órán belül sor kerül rá. Az idő rövidsége miatt újságban ritkán adnak fel gyászjelentést, inkább telefonon értesítik a magyarországi vagy a környező településeken élő rokonokat, ismerősöket. Ha más településen élő egykori rábei vagy majdáni ember hal meg, szülő- vagy lakóhelyén a bolt, a piactér vagy a temető mellett egy fára papír gyászértesítőt raknak ki a hozzátartozók, így tudatják a falubeliekkel a szomorú hírt. Ilyen esetben harangoznak is a halottért.

Majdánon és Rábén ma is erős közösségi összefogás mutatkozik meg a haláleset, a halott körüli teendők lebonyolításában. Anélkül, hogy a hozzátartozók külön kérnének bárkit is, az emberek tudják és teszik dolgukat, egymás között felosztva a feladatokat. *„A szomszédok mingyá összemennek, ha itthon halt meg, mingyá azok, akik arra kaphatók, öltöztetik a halottat, másik valaki szól az orvosnak, mennek a szomszédok kipakóni, mer' házná ravatalozzák fő, másik szomszéd mén Oroszlámosra koporsóé... Ez annyira automatikusan mén, mindenki tudja a dógát, a hozzátartozók ki vannak kíméve ebbü.”* (Majdán)

A halott öltöztetését, mosdatását a családtagok, de gyakran a szomszédasszonyok, vagy e teendőt máskor is vállaló asszonyok végezték. Munkájukért egy gyászkendőt kaptak. A mosdatásra egykor a haláleset utáni nap reggelén került sor, sőt az idősebbek emlékeznek rá, hogy annak kellett megmosdatnia a halottat, aki reggel először ment a halottas házhoz. Régebben szokás volt a halottat alaposan, teknőben megfürdetni, ma már leginkább csak az arcát törlik meg szappanos vízbe mártott szivaccsal, majd fehér ruhával, esetleg pálinkás vízbe mártott ronggyal. Napjainkban csak akkor fürdetik, ha váratlanul, munka közben hal meg. Aki hosszan betegeskedik, azt betegségében tisztán kell tartani. Azt a szivacsot vagy rongyot, amivel megtörölték a halott arcát, és a fésűt, amivel a haját fésülték,

vagy elégetik, de gyakrabban a koporsóba teszik. „A halottat ha mosdatják, például törülk meg ruhával, szappannal meg ilyesmivel, azokat mind beleteszik a koporsónak a végibe egy kis valamibe. Fésűt, meg ilyesmit, azt összecsavarták egy papirosba és odatették a koporsóba.” (Rábé) A mosdató vizet leginkább egy félreeső helyre, vagy egy külön e célra ásott gödörbe öntötték. Csupán egyetlen, más adat-szolgáltatók által meg nem erősített adat szól a halottmosó víz sajátos elhelyezéséről: „A halottmosó vizet föl a háztetőre öntötték. Tudom, mikó mögmosdatták - a körösztyanyám, a Rózsa néni vót - főhajították a háztetőre a vizet. De nem tudom, hogy miért.” (Rábé) Mosdatás után a halottat felöltöztették. Tiszta fehérneműt adtak rá, fölé az ünneplő ruháját, volt aki zsebkendőt is tett a zsebébe. Sokan – érezve az utolsó óra közeledtét – már életükben megmondták, melyik ruhájukban akarnak az utolsó útra indulni. A cipőt vagy felhúzták az elhunyt lábára, vagy csak egyszerűen mellé tették a koporsóba, hogy „*ne mezítláb menjen a sereg után*”.⁴ A férfiak fejéhez általában odatették kalapjukat. Az olvasót a halott összekulcsolt kezére fűtték. Másnak adni nem szokták, mert úgy tartották, ha az olvasóval más imádkozik, az azért imádkozik, akié az olvasó volt, nem pedig a saját lelki üdvéért.

A halál beálltakor az órát a ház minden helyiségében megállítják – ez jelzi egyben a halál időpontját is –, fekete ruhával letakarják a tükröt, újabban a televízió képernyőjét is. Tűzet nem raknak, a szomszédban sütnék, főznek. Mindez egészen a temetésig így marad. Ablakot nem nyitnak, huzatot nem csinálnak, amíg a test a szobában van, mert könnyen felfújódhat. A szoba utca felőli ablakába égő gyertyát helyeznek, ez a *hírgyertya*, mely jelzi, hogy a háznál halott van.⁵ Társulati tagnál egy kispárnán mirtuszkoszorút és egy feszületet is kitesznek.

Míg a koporsót meg nem hozzák, a felöltöztetett halottat a tisztaszobában, lehetőleg a mestergerenda alatt egy fehér lepedővel fedett deszkalapon vagy pokrócon a földre fektetik, így a test is könnyebben kihűl. Ezután két erős székre *ágyódalakat* helyeznek, s erre teszik az elhunytat. A szobából a kisebb, könnyebben mozgatható bútordarabokat kihordják, s a ravatalt körberakják székekkel. Rendszerint a legközelebbi hozzátartozó megy Oroszlámosra a koporsót kiválasztani, megvásárolni. A szomszédság szerepe itt is megmutatkozik: traktorral vagy autóval a szomszéd viszi és hozza őt. „*Temetés, lakodalom, bármilyen nagy esemény szomszédok nélkül*

⁴ Szeged környékén azért húztak harisnyát és papucsot a halott lábára, mert a mennyszágba ívelő híd tövisekkel van kirakva. Bálint Sándor 1946. 60., 1980. 191.

⁵ Hasonló adatokat hoz Bálint Sándor (1980. 192-193.) néhány Szeged környéki településről: a ház utcára néző végablakába égő gyertyát vagy lámpát tettek, ez addig maradt ott, míg a halottat a temetőbe ki nem vitték.

nem zajlik le." (Majdán) Amikor megérkezik a koporsó, aminek az aljába forgács van szórva, a fehér lepedővel együtt belefektetik a halottat, feje alá kispárnát raknak. Majdánon szokás *koporsótételkor* is harangozni. A ravatalon a halott a szobában fejével az ablak felé fekszik. Az asszonyok kezén általában ott a rózsafüzér, a férfi halott mellett pedig kalapja. Általános, hogy az elhunyt valamely kedves tárgyát is a koporsóba teszik, a férfiaknál ez gyakran kártya vagy cigaretta. Ékszer nem tesznek a koporsóba, de imakönyvet sem, hisz ez utóbbinak éppen az a szerepe, hogy nemzedékről-nemzedékre folyamatosan használják.

A felravatalozott halotthoz megy a falu népe imádkozni. Ha a Rózsafüzér- vagy Mária-Társulat tagja volt az elhunyt, akkor a társulattól az asszonyok is jönnek imádkozni, énekelni. A koporsó végénél egy kis pohárban szenteltvíz van. Az imádság (Miatyánk) után bukszussal, aszparátusszal, rozmaringgal *megszentölik* a halottat. Társulati tagok esetében a koporsó mellett van egy tányérka, amelybe pénzt raknak a tagok. A tányért temetéskor összetörik, az összegyűlt összegből pedig Mária-társulati misét mondatnak az elhunyt tiszteletére.

Estefelé, ahogy alkonyodni kezd, a napi munka végeztével egyre többen mennek virrasztani a halott mellett. *„Ez csak szeretetből megy. Aki érzi, az megy, nem hívnak senkit.”* (Majdán) *„Mikó má' jó estefeje van, mikó' má' mögötették a jószágot, akkor az idősebbjei mennek, a fiatalok azok későbbben. Nagyrészt el is vagyunk este foglalva, hogy valami dógunk van, kiflit sütni, mire ez mind kész, meg fő tudunk ötozni, az má' nyolc-kilenc óra fele van. Addigra az idősebbek javarésze elmegy.”* (Majdán) *„Úgy vagyunk vele, ha el vagyunk is fáradva, egész nap dolgozunk, akkor egy óra hosszát elég hogy imádkozzunk. Azt az egy-két órát rászánjuk, attól függ, milyen közeli a hozzátartozónk, akihez elmegyünk. Ez sajnos így van. Ha el vagyunk fáradva, akkor nem lehet annyit énekelni. Este sötétedéskor elmegyünk és kilenc-tíz óráig ott vagyunk.”* (Majdán) A szűkebb család, rokonság a virrasztóban közvetlenül a halott körül foglal helyet, ők többnyire egész éjszaka fennmaradnak. Az imát, az éneket a Rózsafüzér Társulat vezetője mondja előre. Az asszonyok egymást felváltva jönnek, néhány órát mindenki marad. A virrasztókat kaláccsal, kávéval, üdítővel, pálinkával, borral, sörrel kínálják. A kalácsot és kiflit a szomszédok sütik, újabban van, aki a pékségből rendeli. *„Mindenkinek úgy tudja a dógát: telefon erre-arra, nálam, nálad, kiné süssük a kiflit, hozzák a tejet, a lisztöt, margarint, tojást, ezeket a család adja. Idősebbeknél, ahol van még parasztkemence, ott süssük, több tepsi is befér. Máshol lerniben, villanysparhelthben sütik. Mikó kirakjuk tepsi-be, áll, szólunk az asszonyoknak, hogy kapcsolják be a lerniket, hordjuk szét öt-hat-nyócan, sül, akkor vissza, kiborigassuk, mikor*

möghül, rakjuk bele nagy vájlingokba, elviszik a házhon, ott tálcára rakják azok az asszonyok, akik ott vannak, és kínálják, akik gyűnnek a virrasztóba.” (Majdán) Az ének, az ima nagyjából éjfélig szól, utána már csak a családtagok maradnak az elhunyt mellett. „Aztán itt nagyon szokás, hogy az asszonyok régi-régi könyvekből olyan szép énekőket énekőnek, de gyönyörű, nagyon-nagyon szép énekőket. Akkor este órák hosszat imádkozunk: Miatyánkot, Üdvözlégy Máriát, Hiszekegyet, meg énekőnek az énekős asszonyok.” (Majdán) Az énekeket könyvből mondják, az énekeskönyvek több nemzedéken át is öröklődnek. A régi könyvek közül ma is leginkább használatos a következő: Virrasztó könyv. Az Istenben jámborul kimúlt katolikus lelkek virrasztása alkalmával használni szokott imák, litániák és énekek. Összeállította: Wátz Oszkár szentszéki tanácsos, plébános. Kiadja: A „Kath. hitélet” könyvkereskedés, Stara Kanjiza, Nyomtatott: Senta, 1935. Az asszonyok mindig a halott életkorához, a halál okához megfelelő énekeket választanak. Erre vonatkozóan az említett könyv is tesz utalásokat: *Édes Atya felett. Édes Anya felett. Ifjú felett. Öreg felett. Gyermekszülésben meghaltak felett. Gyermek felett. Hosszas betegségben kimúltak felett.* Virrasztóban a halott a szemfödéllel le van takarva.

Másnap, a temetés időpontja előtt, mikor még nincs ott a pap és a kántor, az asszonyok imádkoznak és énekelnek a halott mellett. „Akkor az idő eltelik azzal az imával. És akkor nincs olyan sírás, mikor imádkoznak. Könnyebb temetés előtt.” (Majdán) Megérkezik az atya és kikéri a halottat. „Bemén, dicsér szépen, nagyon szépen, akkor elmond egy imát, mögszentöli, énekőnek: *Ments meg Uram engem, az örök haláltól. Énekőnek két versszakot, akkor megint imádkozik, egy Miatyánkot.*” (Rábé) Ezután mondja: „Most zárjátok le testvérünk koporsóját!” A koporsó leszögelését többnyire a koporsóvivéssel megbízott férfiak végzik. A közelebbi hozzátartozók körében, akik benn állnak a szobában, ilyenkor felerősödik a halott siratása. Ez természetes, hiszen – Kunt Ernő szavaival élve – „ez az első aktus, amely visszavonhatatlanul elválasztja őket halottjuktól, akinek ezzel megkezdődik utolsó útja a házából a sírjához.”⁶

A lezárt koporsót lábbal az ajtó irányába kiviszik a házból, és leteszik az udvaron a gumikerekű kocsira, amivel a halottat a temetőbe kiviszik. Néhány évtizede még a *Szent Mihály lova* töltötte be ezt a szerepet. A koporsót úgy teszik le, hogy a halott lábbal a kapu felé helyezkedik el. Mellette állnak a közeli hozzátartozók, a többi ismerős pedig félkörívben az udvarban. A szertartást végző pap és kántor a koporsó végénél, a halott lába felől állnak. Egy asszony kihozza a szobából az égő szentelt gyertyát és a koporsóra helyezi. Az udvaron

⁶ Kunt Ernő 1987. 153.

történik a halott búcsúztatása. A kántor éneklí a búcsúztatót, melyben a halott név szerint búcsúzik szeretteitől. A névsort - ügyelve rá, hogy egyetlen fontos személy se maradjon ki - előző nap már leadja a család a kántornak. *„Mert nagyon köll vigyázni, nehogy megsértődjön a koma vagy a keresztgyerök, mög a testvér.”* (Rábé) A halott búcsúzása – a személyes hangvételtől adódóan is –, újra megindítja a családtagok mély fájdalmát, nem ritka, hogy ki-ki zokogva, sírva borul a szeretetté magába záró koporsóra. A kántor búcsúztatója és a papi szertartás után megindul a menet a temető felé.

Mind Rábén, mind Majdánon a mai napig gyakorlat, hogy amikor a halottat kiviszik az udvarra, a szobában a székeket, amin a koporsó állt, egy asszony összeborítja. Amikor a ház udvaráról elviszik a koporsót, összesöprik a szobát, és a szemetet a halottas menet után hajítva kidobják az utcára. E cselekmények magyarázatára már az idősebbek is csak halványan emlékeznek.⁷ Néhány vélekedést idézünk: *„Mikor kiviszik, a két széket gyorsan összeborítják, de nem tudom, miért. Talán, hogy ne legyen másik halott hirtelen.”* (Rábé) *„Most is megvan: összeborítják a székeket, összehúzza a szemetet egy asszony, egy személtapáttal kidobja az utcára. Az egyik idősebb asszony így mondja, a másik úgy: hogy a szelleme ne járjon vissza.”* (Rábé) *„Azért, hogy a lelke ne jöjjön vissza.”* (Majdán) *„Ez Rábén nagy divat, meg a szerbeknél, ott búzát szoktak utána szórní. Hogy visszataláljon, azok azt mondják.”* (Rábé)

A halottat 20-30 éve még fából készített koporsóvivő eszközön, a Szent Mihály lován, négy vagy hat, erős, egészséges, lehetőleg egyforma magas férfi vitte vállon a temetőbe. Ma négyen gumikerekű kocsin tolják a koporsót, a közeli rokonok koszorúival, csokraival együtt. A többi virágot külön e célra szolgáló kocsin viszik. *„Van virágos kocsí, azt két embör húzza. A koporsónak is van gumikerekű kocsí, azt négy embör húzza. Itt csináták a mesterek, mert a Szent Mihály lova nagyon dűlőfélben vót, meg idősödik a falu, ha teltebb ember halt meg, azt nem mindegy kicipelni odáig. Azelőtt a halottat is a szomszéd vitte ki lovaskocsival vagy traktorral, a virágokat, koszorúkat gyerekek, felnőttek kézben. Koszorút a közeliék csinának, a többiek csokrot. Többen összeírják, hány csokor kell, telefonának Oroszlámosra, a virágos kihozza a házhoz.”* (Majdán)

Mikor Sasülés még élő tanyasor volt, és ott kinn halt meg valaki, felravatalozták, virrasztottak mellette. Több kilométert gyalog

---

⁷ Érdekes párhuzam ehhez egyrészt Kálmány Lajos temesközi feljegyzése, mely szerint a felravatalozott halott búcsúztatása után a pap előtt álló asztalt föl kell fordítani, hogy a halottat elijesszék, nehogy hazajáró lélek legyen belőle (Bálint Sándor 1980. 197. hivatkozik rá), másrészt Bálint Sándor (1980. 199.) tápai adata, hogy a búcsúztatás után, ahogy megindult a menet a temetőbe, gyorsan kisöpörték a szobát, s a szemetet a kocsin a menet illetőleg a halott után szórták.

megtenni a koporsóvivőknek a meglehetősen rossz úton, főképp esős időben nem lehetett, ezért Sasillésről kocsin hozták be a halottat a faluba a temetőbe.

A temetési menetben elől viszik a *vezérköröszőt*, utána a halott keresztjét és a lobogókat. A halott sirjeleként szolgáló keresztre piros szegfűcsokrot szoktak kötni, amit a elhunyt komája, vagy ha ő már nem él, akkor a keresztfia hoz. A templomi lobogók egyike fekete, kettő pedig piros. Ha társulati tag volt a halott, akkor a két piros lobogó helyett a társulati lobogók kapnak helyet a menetben - két fehér lobogó, melyeken a Szűzanya van rózsafüzérrel -, valamint a társulati kispárna a feszülettel, ez utóbbi az egyetlen, amit nem férfiember, hanem nő visz. Az állami lobogó minden temetés elmaradhatatlan kelléke. A feszületre és a lobogókra törölközők vannak kötve. Ugyancsak törölköző van kötve a koporsóvivők karjára, ez a fizetségük szolgálatukért. A pap és a kántor szintén kapnak egy-egy törölközőt. Régebben ezt helyettesíthette fekete szélű gyászszsebkendő. A menet elején a felsorolt szimbólumokkal a férfiak haladnak, őket a virrasztóban kérte meg a család erre a szolgálatra. *„Férfiak vitték, jóbarátok. Ijenkor igazán összetart a nép. Azok a jóbarátok ki vannak válogatva, megkérik, hogy elgyűssz-e, kiviszod, segitőd? Erre mindig adnak. Ezelőtt is, most is. Törölközőt, zsebkendőt kötöttek.”* (Majdán) A lobogók és a kereszt után közvetlenül viszik a koporsót, ezt a kántor és a pap követi, vagy kíséri két oldalt. Együtt tart a menettel harangozó is, egészen a temető bejáratáig. Utánuk vonulnak a családtagok, majd a rokonok, ismerősök. A menet egészen a temetőig énekelve, imádkozva halad.

Amióta a rábéli iskola és imaház épületét elbontották, a templomi lobogókat a hívek őrzik. Legutóbb Ágoston Ilona (szül.: Molnár Ilona, 1940) anyósa őrizte a lobogókat, amióta ő Majdánra költözött, a megüresedett ház kamrájában vannak (Dózsa György u. 62.) és menyé adja oda temetés előtt az elhunyt családjának. Öt lobogót őriznek itt: 1 fekete, 2 piros és 2 fehér lobogót, valamint egy keresztet (*vezérköröszőt*).

Sem Majdánon, sem Rábén nincsenek hivatásos sírásók, temetőgondnokok. Van azonban 3-4 olyan férfi, akik rendszeresen vállalni szokták mindkét faluban a sírásást. Mikor elmennek a virrasztóba, a gazda megkéri, megfogadja őket, ott megállapodnak a fizetségben is. Mire a menet a temetőbe ér, ők már kihantolták a nyughelyet, s ugyancsak ők azok, akik a koporsó sírba eresztése után betemetik a sírt.

Megérkezve a temetőbe, az összegyűlteket körülállják a sírt, illetve a sír mellett a koporsót. Itt is az a térszerkezeti modell érvényesül, amire a virrasztó és a búcsúztatás kapcsán már utaltunk: a halott és a sír közvetlen közelében a családtagok, a szertartást végző atya

és a kántor állnak, körben pedig a rokoni, baráti kapcsolat erőssége szerint rendeződik el a többi résztvevő. Imával és énekkel zajlik a szertartás a sírnál is. Ha a kántor valami miatt nem tud ott lenni, az asszonyok énekelnek a pappal. A koporsót két kötéllel eresztik le a sírba a sírásók vagy a koporsóvivő illetve a koporsós kocsit kísérő férfiak. A sírgödörben nyugvó koporsóra elsőként a plébános dob egy rögöt vagy lapáttal háromszor egy-egy kupac földet. Rögtön ezután a családtagok vesznek végső búcsút ugyanígy elhunyt szerettüktől. Ők legtöbbször egy csokor virágot is dobnak a sírba. Hantot és virágot általában csak a közelebbi hozzátartozók szórnak. A lobogókról közben leszedik a törölközőket, zsebkendőket, s azokat a pántlikákat, amikkel ezek fel voltak kötve, a sírba dobják.

A sírásók lapáttal behantolják a sírgödört, beállítják a keresztet, a sírhalmot körben szabályosan elegyengetik, majd a lapát élével keresztet rajzolnak a sírhalom tetejére. A temetésen résztvevők nem várják meg a nyughely betemetésének végét, ahogy a koporsó a földbe kerül, lassan elindulnak a temetőkapu felé. A család természetesen mindvégig a sír mellett marad.

Legvégül a sírásók elhelyezik a koszorúkat és a csokrokat. Fontos, hogy *„tudják a sorját”*, hisz a virágok rendje az elhunythoz való viszony szerint alakul. A *fejfacsokor* a hitvesé vagy a komáé, a közeli rokonok koszorúi a kereszt körül, a sír tetején foglalnak helyet, úgy, hogy a szalagot is látni lehessen. Csak ezután következnek az ismerősök csokrai, sokszor egymás takarásában.

A '70-80-as években leginkább művirágból rendeltek koszorút temetésre. Néhány éve újra az élővirág jött divatba, napjainkban csupán a kevésbé tehetősek visznek művirágot, mert az olcsóbb.⁸ *„Most már átállnak az élővirágra. Valamikor nem volt divat, mű vagy szalmavirág. A szerbek nem visznek egy szál élővirágot sem. Műkoszorút, akkorát, hogy négyen viszik. Minél nagyobb, de mű lögyön!”* (Majdán) A koszorúkat, csokrokat hat hétig hagyják a síron, utána leszedik. Megfigyelik, számon tartják, ki nem hozott csokrot. A falu társadalma átlátható, az ilyen, egész közösséget érintő alkalmakkor a szokásnak, az elvárásoknak, az illemnek meg kell felelni, ha ez nem így történik, annak oka van, amit a falubeliek megjegyeznek, figyelemmel kísérnek. *„Számon van tartva, mikor kész a temetés, van mikor kimegyünk a temetőbe, aztán - falusi kíváncsiság - nézzük: ez nem hozott. Mert az összes háznak ismerjük a familiáját. Vagy: Hallottátok, hogy ettű vagy attű nem búcsúztatta el a kántor, az meg van jegyözve.”* (Majdán)

---

⁸ Balassa Iván (1989. 150.) vizsgálatai szerint a művirág („csinált virág”) valószínűleg a céhes temetési ceremóniákon keresztül jutott el a parasztsághoz, a paraszti temetőkbe a XX. század elején.

A temetőkapuban egy asszony áll, aki a család nevében mindenkit meghív a torba. A szomszédok, ismerősök közül néhány férfi és néhány asszony a temetés ideje alatt is a halottas háznál marad. A férfiak összerakják az asztalokat és a székeket, az asszonyok terítenek, előkészítik a torra az ételt.

Majdán és Rábé temetkezési gyakorlatában a legnagyobb különbség a tor megülésének módjában van. Majdánon jóval egyszerűbb formában zajlik. Kalácsot sütnék valamelyik szomszédban, vagy a pékségből rendelik meg, ezt kínálják kávéval, üdítővel (szok) és szeszesitalal. Sok helyen még tányért sem tesznek. Ha rendelik a kalácsot, a kenyérgyár autója házhoz viszi. Gyakran 15-20 kiló is elkel. A hagyományos, háznál sült kalács, ami a torban az asztalra kerül, a kerek alakú *gudúc*. Mikor kihűl, szép szeletekre vágják, tekőbe, vājlingokba rakják és abrosszal letakarják, nehogy megszikkadjon, mire a temetőből visszaér a nép. Az asztal közepére is tesznek egy szelet kalácsot és egy pohár pálinkát a halott részére.

Rábén halotti tor alkalmával mindig főtt ételt tálnak. Régebben általános volt a füstölt sonkával főtt bableves, ma általános a húsleves, a pörkölt, a sült hús. Ezek mellett is természetesen ott az asztalon a kalács, az üdítő, a pálinka, a bor és a sör. Sok esetben Rábén disznót vágnak a torra. Magam is szemtanúja voltam egy esetben, hogy a halottas házból traktoron vitték át a disznót a szomszédba levágni, feldolgozni, majd ugyanez a jármű székekkel megrakodva érkezett vissza. Ez a kép, valamint az a tény, hogy a szomszédoknál készül a virrasztóba és a torba szánt étel, megintcsak a falu társadalmában tapasztalható belső összetartó erőt mutatja. „Nem a háznál készítenek, a szomszédokban. Az anyagot saját maguk adják a hozzátartozók. Ezelőtt, még nem vót ez a pékség, süttötték a kenyeret, de most mögröndölik: húsz-harminc kiló kalácsot, s akkor azon a napon frissen hozzák ide. Mert a főtt ételek mellé kalács is van, sör, bor, pálinka, mindön, kávé.” (Rábé) „Rábén, Oroszlámoson disznót levágnak arra a napra – leves, paprikás – hát így is van elég kiadása a családnak! Majdányon házaknál sütnék kalácsot, de most a torba csinának kiflit, hozatnak kalácsot. Rábén is vót egyszer bevezetve szendvics.” (Majdán) „Még itt nálunk Majdányon tűrhető, mer’ van ez a fonyott kalács a torba’, de má’ Rábén meg Oroszlámoson ott főznek. Ha meghal valaki, ha van az ólban disznó, levágják, ha nincs, vesznek.” (Majdán) „Hozzák ki Törökkanizsábú a kalácsot, akkó van, hogy birkát vágnak vagy disznót. Egy lakodalmat csinának mostanába’.” (Rábé) A halott számára Rábén is mindig kihagynak egy helyet, terítenek, mindenből raknak egy keveset a tányérra, s a lelki üdvéért

töltenek egy pohár pálinkát is.⁹ Hogy mi lesz mindennek a sorsa a tort követően? Adatszolgáltatóim erre vonatkozóan többféle eljárást említettek. „Régen aszonták: ögye mög az, akinek hideglelése van.” (Rábé) „Másnap gyün a gulyás vagy a kanász, akkó leállják, azt a kis pohár pálinkát odadják neki, meg a kalácsot, azt is odadják, hogy imádkozzon.” (Majdán) „Teszünk kistányérba ételt, ez az első. Mikó elmúlik, mindönki elmegy, ezt a tányért valaki mögfogja, má' én is csinátam ojat, má' vótam úgy segíteni, és akkó átdobom a falon köröszttű, vannak ijen vert falak. Hogy ez miért van? Hogy ne gyűjjön vissza? Valami babonaság ez. Tányérostú, bögréstű, mindenestű átdobják a szomszédba a másik házhoz.” (Rábé)

Meghívják a torba a papot és a kántort is, akik általában – ha nincsen másik temetés – megtisztelik azzal az elhunyt családját, hogy eleget tesznek az invitálásnak. Mielőtt evéshez fognának, imádkoznak: elmondanak egy Miatyánkot, majd a tor végén újra. Az sem ritka, hogy estére – az elfogyasztott szeszesisital hatására – néhányan nótázni is kezdenek.

A szentelt gyertya, amit meggyújtva már a haldokló kezébe adnak, majd a virrasztóban, aztán a búcsúztatás alatt a koporsó tetején ég, a toron is ott áll az asztalon, a halott számára tett teríték mellett. Az ilyen célra őrzött gyertyát sokan hétszer szenteltetik a templomban, és a szoba falán, a szentképek közé akasztva őrzik.

Pap nélküli temetés

Adatszolgáltatóim visszaemlékezései szerint több esetben is előfordult, hogy a halotti szertartás, a búcsúztatás a plébános jelenléte nélkül történt. A '20-30-as években a vizsgált települések a kanizsai plébániához tartoztak, ahol a korábban emlegetett, virrasztáskor használt énekeskönyv összeállítója, Wátz Oszkár szolgált. Meglehetősen nagy körzete volt, Rábéről és Majdánról el kellett menni érte, s a többi faluban lévő teendője mellett így sem biztos, hogy időbeosztásába be tudott illeszteni minden egyes temetést. Ilyen esetben a Rózsafüzér Társulat asszonyai a háznál kikérték, megszentelték és eltemették az elhunytat. Azok hozzátartozóinak, akik szegények voltak, és ezért nem tudták elhívatni a papot, szintén a társulati asszonyok végezték a temetési szertartását.

Az oroszlámosi plébánia csupán néhány kilométer mindkét faluhoz, így a pap értesítése, hívása – figyelembe véve, hogy a személyautó használata általános – jóval egyszerűbb és gyorsabb, mint egykor. Ritkán ugyan, ám ma is előfordul, hogy az atya éppen elutazott,

---

⁹ A halottnak Szeged környékén is raktak terítéket. Részét a koldus kapta meg. Bálint Sándor 1946. 68.

az elhunytat pedig fagyasztóház hiányában 24 órán belül el kell temetni. Ekkor a kántor és az asszonyok *eléneklik*.

Pap nélkül kellett eltemetni régebben az öngyilkosokat is. Erről a későbbiekben még bővebben szólok. A pap nélkül eltemetett hívek sírját a következő temetés alkalmával az atya megszenteli.

Csecsemő, leány vagy legény és öngyilkos temetése

A XX. század derekáig elég gyakran előfordult, hogy születésekor vagy közvetlenül utána meghalt a csecsemő. A bábaasszony, ha már a születés pillanatában látja, hogy nem életképes a gyermek, megkereszteli, így az újszülött nem kereszteleetlenül távozik e világból, hanem *bábakereszttségben* hal meg. Ha az így megkeresztelt gyermek mégis életben marad, akkor a templomban a pap jelenlétében újra keresztvíz alá tartják. Az elhunyt csecsemőknek, kisgyermeknek a temetőben külön parcellájuk volt, ma már a családi sírba temetik őket. Kicsi, fehérre festett koporsóban a szülei, vagy keresztszülei vitték a kezükben a temetőbe.¹⁰ Kisgyermek halottnak Majdánon csak a *sasillési* haranggal harangoztak. „*Ha mögszületett és mingyá' möghalt, hát akkor ráadták az áldást, beletették a koporsóba, oszt itt a temetőbe arra a vége felé vót ott egy kis hely, azt a gyereket oda temették. Amikor nagyobb temetés vót, a plébános sírt szentölt, azt is megszentölte. És ha halva született, akkor is.*” (Rábé) „*Nem volt a plébánoson fekete palást, csak a reverenda, meg egy fehér karing és egy fehér stóla. Ha nincs megkeresztelve, a pap temeti akkor is. A régi temetőben vót külön rész a csecsemőknek, mert sokan meghaltak. Kisebb kőkeresztek.*” (Majdán)

Az újszülött gyermek elvesztéséhez hasonlóan a családnak, de az egész közösségnek mély megrázkódtatás az eladó sorban lévő leány vagy a házasulandó legény halála. A temetési szertartás menete ilyen esetben több ponton is eltért a fentebb leírtaktól. A hajadon lányt menyasszonyi ruhába öltöztették fel, úgy fektették a koporsóba. Akár leány, akár legény volt a halott, zenekar kísérte a temetőig, legkedvesebb hallgató nótáját húzva. A koporsót – amely lehet kékre festett –, ha fiatal lányé volt, hat legény vitte, ha fiú feküdt benne, akkor is legények vitték, de ott mentek mellette a lányok is. Az elhunyt fiatal párja – valódi vőlegénye vagy menyasszonya, udvarlója, vagy egy korban hozzá illő leány, legény – menyasszonyi, vőlegényi ruhába öltözve kísérte a koporsót, kezében egy kistányéron a menyasszonyi csokor, szűzkoszorú illetve a vőlegény bokrétája. Temetés-kor ezt beledobták a sírba, a koporsó tetejére, úgy, hogy a tányérka

---

¹⁰ Vö.: Bálint Sándor 1946. 61., 1980. 199.

összetörjön.¹¹ A fiatalság a torban még eltáncolt egy csárdást.¹² „Lány halálakor vőlegény van. Bokrétát visz kis tányérban. A menyasszony meg fehér virággal, fehérbe van öltöztetve. Belehajítják a gödörbe tányérostú a bokrétát, mikor eresztik le a koporsót.” (Majdán) „Nekem is vót egy nővérem, édesapámnak az első házasságából, és huszonegy éves korában halt meg. Menyasszonyi ruhában vót, de akkor van vőlegény is. Akit megkérnek, vagy aki udvarolt neki. Az akkor kiviszi kistányéron a vőlegénybokrétát, és akkor azt bedobja a sírba, úgy, hogy a tányér eltörjön, mert ha nem törik el a tányér, akkor nem lesz neki szerencséje.” (Majdán)

Ugyancsak eltér a temetési szertartás az általánostól, ha valaki nem természetes halállal hal meg, hanem önkezével vet véget életének. Régebben ez mind a család, mind a faluközösség megítélése szerint szégyennek számított, és nem temethette pap az öngyilkost. Ekkor a kántor és az asszonyok búcsúztatták, ők énekeltek a sírnál is, vagy beszámíthatatlannak, gyengeelméjűnek minősítve az elhunytat, mégiscsak eltemette a pap. Leginkább alkoholisták lettek öngyilkosok: mérget ittak vagy felakasztották magukat. Aki saját kezével emésztette el magát, annak csak egy haranggal harangoztak. Majdánon – mint már korábban szó volt róla – három harang volt, ezek közül a *majdányi kisharangot* használták ilyen esetben. Ez az elkülönítés azért fontos, mert azzal a haranggal, ami az öngyilkosokért is szól, vihar idején nem lehet kongatni, nincs hatása. Majdánon felhő ellen mindig csak a másik két harangot, a *sasíllésit* és a *nagyharangot* használják. Az öngyilkosokat a temető szélébe temették, volt hogy keresztet sem raktak a sírjukra.¹³ Ha mégis, sokan ezzel magyarázták a szélsőséges időjárást. „Ha köröszőt tesznek neki, de sokáig nincs eső, vannak, akik kiveszik a köröszőt és eldobják, vagy egy kanta vízzel leöntik. Utána jött az eső.” (Majdán) „Az akasztottaknak, öngyilkosoknak kidöntötték, kirángatták a keresztjét, hogy nem oda való. Aszonták: azé nincs eső vagy azé van égiháború, mert oda van a sorba temetve az öngyilkos.” (Majdán) Napjainkra a megkülönböztetés egyre inkább eltűnik: nem különül el az öngyilkosok helye a temetőn belül, és az atya az ekképp szerencsétlenül jártaknak is megadja a végtisztességet.

¹¹ Vö.: Bálint Sándor 1980. 201.

¹² Ez talán az archaikus hiedelmekben gyökerező, rég kihalt *halottastáncnak*, *halott lakodalmának* a maradványa, napjainkig megőrzött eleme lehet. Vö.: Bálint Sándor 1946. 66., 1980. 201.

¹³ Az öngyilkosok a közösség és az egyház kivetettjeinek számítottak, nem nyugodhattak a temető szentelt földjében. E szemlélet csak a XX. század elejétől kezdett enyhülni. Vö.: Novák László 1978. 230., Kunt Ernő 1987. 89.

Gyász, emlékezés a halottra

Az elhunyt emlékének őrzését a külvilág számára, külső jelként a fekete színű ruha vagy gyászszalag teszi egyértelművé. Az elhunytat ilyen módon csak a közvetlen család, a közeli hozzátartozók gyászolják. Az idősebbek általában az egy éves gyászidőt tartják. Napjainkban, főképp a közép- és fiatal korosztály körében egyre gyakoribb a hat hónapos gyász. Van adatunk olyan esetre is, hogy az édesanya, halála előtt nyáridőben, 27 éves lányát megkérte, csak hat hétig gyászolják. A sírt kell rendben tartani és szívből gyászolni, nem pedig mutatni. Ha társulati tag volt az elhunyt, akkor a virrasztóban kitett kistányéron összegyűlt pénzből a társulat hat hét után misét mondhat. Mások esetében csak újabban, a '90-es évek eleje óta jött divatba a hat hetes mise. Ezt a halottért mondatják a hozzátartozók. Misét szolgáltatnak a halál napjának évfordulóján is, ekkor már nem csak az elhunyt lelki üdvéért, hanem az egész családjáért. Több helyütt szokás, hogy az emlékmise után – szűkebb rokoni, szomszédai körben – a torhoz hasonlóan, de annál jóval szerényebb formában összejönnek az emberek, kalács, sós kifli és különféle italok mellett emlékeznek a halottra.

A halott emlékének megőrzését mutatja a rendszeres temetőbejárás és az elhunyt sírjának rendben tartása, gondozása. Van, ahol minden vasárnap egy családtag kimegy a temetőbe, mások csak ritkábban, de rendszeresen tiszteletüket teszik a sírnál. Leginkább a középnemzedék és a fiatalság körében jellemző, hogy az elhunyt névnapján, születésnapján virágot, karácsonykor fenyőágot és zöldbúzáat, húsvétkor barkaágot visznek a temetőbe. A halott tiszteletének legáltalánosabb időpontja: halottak napja. Ilyenkor mindenki rendbe rakja a sírt. Mindenszentek napján a temetőben misét mond az atya, és felszenteli az új síremlékeket. Halottak napjára a távolabb élő családtagok is hazajönnek, s virággal, koszorúval emlékeznek szeretteikre.

Az elhunyra való emlékezés, a halotthoz való viszony jelzője, hogy félnek-e a halottól, tartanak-e attól, hogy visszajár. Erre vonatkozó történeteket nem sikerült gyűjtenem, csupán annyit tudtam meg, hogy álmodni gyakran szoktak az élők egykori hozzátartozóikról. *„Akinek a lelkiismerete valamiért talán kísérti, hogy nem úgy rőndözte, ahogy köllött vóna, vagy nem úgy bánt vele, az féhet.”* (Rábé)

Halottlátóról a vizsgált falvakban nem szól adat, csupán hallottak néhányan ilyesmiről. *„A háborúban vót olyan, aki megmondta, hogy odamaradt vagy él, aki elment harcóni. Nem a faluba vót az ilyen ember.”* (Rábé)

A temető, a sír

A magyar falusi temetők általában három részre tagolódnak: a még betemetetlen, többnyire gazdaságilag hasznosított területre, a jelenleg rendben tartott és használt temetőre és a már nem gondozott, fákkal és bokrokkal benőtt temetőkertre.¹⁴

A majdáni temető a falu szélén található. Az utcáról nyíló kapun belépve, két oldalt a régi temetőbe érünk. A füvel és bokrokkal benőtt területen még találni néhány régi, korhadt fakeresztet. Több, kőből készült sírjel maradt fenn. Ezeknek két változata különíthető el: a szomorúfűz vagy Krisztus-fej faragással ellátott kisebb kőkeresztek, melyek többségén évszám sem olvasható, valamint a nagyobb, talpas, évszámot is viselő keresztek. A régi temető sírjait már nem gondozzák, egy részüket az orgonabokrok szinte teljesen benőtték. A régi temetőrész jobb felső sarkában áll a Szent Mihály lovát egykor befogadó kis építmény. A régi temetőtől az új temető felé haladva az út két oldalát fenyőfák övezik, mellettük, a temető még szabad földjében zab és kukorica díszlik. Az új temetőben az út végén egy fészület áll. E rész sírjai gondozottak, a fűvet kaszálják.

Rábén a temető régebbi része a bejárattól jobbra kezdődik. Cserjék és fű nőtte be, közte kő és fa keresztek bukkannak elő. A temető területének bal felében lucerna nő. A jelenleg gondozott és használt temető a régi temetőrész és a betemetetlen terület között helyezkedik el. A régi temetőben áll a *Szent Mihály lovát* egykor befogadó, kő alapú, vályogból rakott, tapasztott és meszelt falú, deszkatoromzatos, cseréppel borított nyeregtetős épület.

A sírokat és közvetlen környékét a hozzátartozók gondozzák: irtják a gatz, virágot ültetnek, locsolnak és kapálnak. A saját halottira való emlékezés alkalmi mellett új temetéskor is rendbe rakja ki a sírt, hiszen ilyenkor a falu egész népe látja a temetőt. A temetőút kaszálását, a temető elejének rendbentartását – temetőcsősz híján – Rábén és Majdánon is egy-egy falubeli ember végzi. Ők művelik a betemetetlen részt is, az itt termelt lucerna, kukorica a fizetségük.

A temetés az újtemetőben sorban halad. A család megvásárol egy sírhelyet. Ha a férj vagy a feleség meghal, a párjának kihagyják a nyughelyét, s csak azután folytatják a sort.

Érdemes szemügyre venni az egyes temetőrészek növényvilágát. A régi temetőben leggyakoribb az orgona, az akác, a tuja, a borostyán, az ibolya, a porcsinrózsa és a jukka. Az újtemető sírjain leginkább körömvirágot, taticát, szegfűt, vasvirágot vagy vasrózsát, árvácskát, büdöskét és krizantémot lehet látni. A sír beültetése hagyományosan az asszonyok feladata, akik az otthoni virágágysok

---

¹⁴ Balassa Iván 1989. 149.

állományából válogatnak.¹⁵ A sírra helyezett vágott virágok többsége is a falusi ház virágoskertjéből kerül a temetőbe. Ez évszaktól függően lehet: rózsa, szegfű, kardvirág, őszirózsa, krizantém. Virágos vázaként szolgálhatnak a síron régi cserép tejesköcsögök, kancsók, felső részükön levágott műanyag flakonok, de találunk kő virágtartókat is.

Az elhunyt nyughelyét a sírhant és a sírjel mutatja. Majdán és Rábé temetőinek sírjelei a fa, kő, kisebb számban vas kereszttek és a műkö vagy márvány sírkövek. A sírhantot övezheti kő keret és boríthatja kő vagy márvány lap. „*A pénz kinn van a temetőben.*” – mondotta egy majdáni adatszolgáltatóm, arra utalva, hogy az elmúlt egy-két évtizedben egyre gyarapodott a drága alapanyagú és kidolgozású síremlékek száma a temetőben. Ezek sok esetben már nem is annyira a halott iránti tisztelet mértékét, mind inkább az élők ízlésvilágát, a divatot és a közösségbeli presztízst hivatottak megjelteni.

A sírjeleken előforduló díszítések, szimbólumok közül, a keresztteken és a sírköveken egyaránt legáltalánosabb, leggyakoribb a fészület és a szomorúfűz.¹⁶ Ezeken kívül szórványosan látható sírjel-motívumok: a rózsa, angyal, imádkozó Mária, Krisztus-fej. Mindkét vizsgált település temetőjében találunk sírköveket, amelyekre az elhunyt fotója van ráerősítve. Az üveggel fedett, gyakran ovális formájú fém vagy porcelán keretbe illesztett egyéni vagy házaspárt ábrázoló portrék az 1950-60-as években elhunytak sírkövein jelennek meg. A néhai arcmásának a külvilág előtti megmutatása napjainkig jellemző, de a fényképek helyét a tehetősebb családok új sírkövein a sajátos technológiával egyenesen a síremlékre nagyított portrék veszik át.¹⁷

A kereszttek, sírkövek feliratai közlik az elhunyt(ak) nevét, a születés és az elhalálozás évszámát. Ezen adatok mellett kezdő- és záróformulák valamint sírversek is állhatnak. A kezdő kifejezések közül legismertebb és legnagyobb múltra visszatekintő „*Itt nyugszik...*” az általunk vizsgált anyagban kizárólagos. A befejező mondatok ennél nagyobb változatosságot mutatnak: „*Eltemette/Eltemették...*”; „*Nyugodjon békében.*”; „*Béke hamvaira/poraira.*”; „*Örökké gyászolják...*”; „*Emlékét örökké szívünkbe zárjuk.*”; „*Míg élt, szerettük, Míg él nem feledjük.*”; „*Emlékedet őrzik bánatos szüleid és testvéred a viszontlátásig.*”; „*Köszönjük, amit értünk tett.*”; „*Jóságuakat míg élünk, Fájdó szívvel őrizzük.*”

¹⁵ Vö.: Pocsai Judit - Tóth László 1990. 39.

¹⁶ A fák közül országsszerte a szomorúfűz vált legáltalánosabb sírjel-motívummá a római katolikus és a református temetőkben egyaránt a XIX. század második felétől illetve a XX. században. Balassa Iván 1989. 134.

¹⁷ Vö.: Pocsai Judit - Tóth László 1990. 36.

A paraszti temetők sírversei gyakran a falu vagy a szűkebb környék verselő parasztembereinek vagy a kántornak, a tanítónak a szerzeményei.¹⁸ A fordulatok, a rímek évtizedeken át hagyományozódnak, és a sírversek variánsok formájában jelennek meg időről-időre egy-egy település vagy vidék temetőiben. E sírversekben általában kétféle diskurzus jelenik meg: vagy a halott szól egyes szám első személyben, vagy a hátramaradottak intézik szavukat szerettükhöz egyes szám harmadik személyben. A következőkben a gyakrabban, vagy legalábbis többször, Majdán és Rábé sírjelein egyaránt előforduló sírversek szövegét közlöm.

*Még éltél, szerettünk
Amíg élünk, siratunk
Beteg szíved többé nem dobog
De szeretete örökké élni fog*

*Szomorú fűz hervadt lombja
Ráhajlik a sírhalomra
Édes lesz itt megpihenni
Ide lent már nem fáj semmi*

*Munka és küzdelem volt az életük
Örökké béke legyen a pihenésük*

*Itt nincs már bánat sem fájdalom
Kereszt tövében édes a nyugalom*

*Mulandó mind ami földi
De él a lélek és a hit
Hiszem hogy a hű szeretet
A síron túl is boldogít*

*Még éltem az életben
Semmitől se féltem
A halál is akkor jött értem
Mikor nem is reméltem*

A hetednapos adventisták sírjai a majdáni temetőben

A temetőkapu irányából menet, a majdáni újtemetőben jobb kéz felől, a megszokott síroktól, sírjelektől különböző nyughelyeket láthatunk. A hetednapos adventista reform mozgalom majdáni imaházának idős lakói temetkeznek ide. A '70-es évek közepén vásárolták meg a településen azokat az épületeket, ahol a falu lakosságától elzártnak élnek. Többségük nem magyar, hanem szerb, idős korúak, imaházuk egyben öregek otthonaként is működik. Az alacsony telekárak és a megélhetés olcsósága miatt esett választásuk éppen e kis falura. A szombatot ünneplik, nem esznek húst, nem dohányoznak és nem fogyasztanak szeszesitalt, istentiszteletükön az Úrvacsorán kovásztalan kenyeret és alkoholmentes, kifőzött mustot vesznek magukhoz.

Temetőbeli nyughelyeik meglehetősen egyszerűségről árulkodnak. Betonból öntött sírjeleik lecsapott sarkú téglatest formájúak, egy részük barnára van festve, rajtuk csak a név és a születési illetve

¹⁸ Balassa Iván 1989. 146.

halálozási évszám szerepel, vagy bevésve, vagy kézzel odafestve. Díszítésként legfeljebb a szomorúfűz-motívum látható. A sír tujaszerű örökzölddel van beültetve.

Imaházukat felkeresve tájékozódtam a halálról alkotott képükről, temetkezési gyakorlatukról. Ha a közösségben meghal valaki, elsőként az orvost értesítik, aki kiállítja a halotti bizonyítványt. Az elhunytat megmosdatják, felöltöztetik, de nem ünneplőbe, nem a legjobb ruhájába, csupán egy tiszta, egyszerű öltözetbe. E teendőket, ha a halott nő, akkor a közösségbeli nők, ha férfi, akkor a férfiak végzik. A koporsót ők is vásárolják, általában a legegyszerűbb fakoporsóba fektetik az elhunytat. Értesítik természetesen a rokonokat, ha el tudnak jönni, akkor velük együtt, ha nem, akkor csak a közösség tagjai gyűlnek össze este a felravatalozott halott mellett, egy-két órát eltöltenek itt, az elhunyra emlékezve. Nem virrasztanak mellette egész éjjel. Másnap, mielőtt temetni viszik, elmondanak néhány imát. A közösség kikíséri a temetőbe, ahol szintén imával vesznek búcsút. Sírásokat fogadnak, akik a temetésnél segédkeznek. Koszorút, virágot egyáltalán nem visznek. A fent említett sirjeleket is maguk készítik, a lehető legegyszerűbb megoldásra törekszenek: ezeknek a beton tábláknak csupán az a funkciója, hogy tudják később, hol van az illető nyughelye. A sírra virágot nem ültetnek, örökzölddel futtatják be, hogy a falu normájának megfelelően az ő sírjaik is rendezettek legyenek a temetőben. Sok gondozást ezek nem igényelnek. Nem tartják a halottak napját sem, virágot sosem visznek a temetőbe, legfeljebb a közösségen kívüli hozzátartozók. A hetednapos adventista közösségnek 40 sírja van a majdáni temetőben.

„Mikor az ember becsukta a szemét, ő már nem tud semmit se. Mi csinálhatunk körülötte különböző szokásokat, az se a javára, se a kárára nem válik. Hat hét múlva temetőbe menni, misét szolgáltatni, ez nálunk nincsen. Ő addig nyugszik ott, amíg az Úr Jézus el nem jön. Csak éppen rendet tartani járunk a temetőbe. Halottak napján se. Be akarjuk tartani a normát, hogy a mi sírjaink is legyenek rendben.” (Majdán)

A halotti anyakönyvek néhány tanulsága

Az orosz-lámosi plébánián 1940-től vezetett halotti anyakönyvekből kijegyeztem a Majdánon és Rábén született elhunytak számát évenként. Ezt az adatsort külön táblázatban itt nem közlöm. A számadatok, melyek a születések számával összevetve nyújtanak plasztikus képet a népesedési viszonyokra vonatkozóan, megtalálhatók e kötetben, Juhász Antal tanulmányában.

Témánk szempontjából érdekes információkat tartalmaz bizonyos időszakokban az anyakönyvek *Observationes* (megjegyzések)

rovata. A halál körülményeire utal 1940-ből egy rábéli adat: „*késsel szúrták agyon*”. Az anyakönyvet vezető plébános helyenként – ám bizonyosan nem minden esetben – jelzi az öngyilkosságokat is (suicidium). Részletesebb megjegyzéseket az 1987-89-es évekből olvashatunk. Ezek az elhunyt vallási-erkölcsi megítélését tartalmazzák, az egyházhoz való viszonyát minősítik, vagy a temetés körülményeiről szólnak. Álljon itt példaként néhány, mind az elmarasztaló, mind pedig az elismerő mondatok közül!

„*Vallásos, szívesen adakozó, rózsafüzér társulati tag volt.*”

„*Nagy számú, egész falut kitevő részvét mellett temették.*”

„*A szó szoros értelmében mélyen vallásos.*”

„*A maga módján vallásos, otthon gyónó, áldozó egyházközségi tag volt.*”

„*Átlagvallásos, az utolsók előtt rendezett tagsággal és lelki felkészüléssel.*”

„*Kántor és kikérés nélkül (értsd: temették - S.A.), mert a kántort nem akarták, templomkerülő volt, rendezett tagsággal.*”

„*Kikérés nélkül, mert a templomot sohasem látta belülről.*”

„*A májusi ünnepek és leányunokája esküvője előtti pálinkázás áldozata lett. Temetése végig zuhogó esőben. Templomkerülő volt.*”

Összegzés

Majdán és Rábé temetkezési gyakorlata, temetőkultúrája az elmúlt 50-70 esztendőben számos változáson ment keresztül, ugyanakkor sok elemet megőrzött szinte változatlan formában. Az egyik legfőbb konzerváló erőnek azt a körülményt tarthatjuk, hogy ravalatozó híján, napjainkig háztól temetnek mindkét településen. Így maradhatott meg a virrasztás szokása, a szomszédok, ismerősök nélkülözhetetlen szerepe, segítségnyújtása. Így lehet ma is igazán közösségi esemény az emberi élet többi fordulójához hasonlóan a temetés is.

A változások sorában fontos megemlítenünk a telefont, amely a gyors tájékozódást, a tennivalók azonnali összehangolását teszi lehetővé, a gázsütők általánossá válását a kemencékkel szemben, vagy a pékségből beszerzett kenyér és kalács megjelenését a virrasztóban és a torban. Átalakul, színesedik, új ízlést és divatot közvetít a közösségnek a temetők külső képének, növényvilágának, sírlemlékeinek lassú alakulása.

Tanulmányom a hagyomány és változás kettős szorításában élő, egyre fogyó népességű két magyar falu közösségi élete egy szeletének bemutatásával igyekszik hozzájárulni e napjainkban kevésbé kutatott, határon túli magyar vidék XX. századi viszonyainak bemutatásához.

IRODALOM

BALASSA IVÁN

1989 A magyar falvak temetői. Budapest

BÁLINT SÁNDOR

1946 A halálhoz és temetéshez fűződő szegedi néphagyományok. In.: Az Alföldi Tudományos Intézet Évkönyve I. 1944-45. (szerk. Bartucz Lajos) Szeged, 58-69.

1980 Halál, temetés, túlvilág. In.: A szögedi nemzet. (A szegedi nagytáj népelete) 3. rész In.: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978/79-2. (szerk. Trogmayer Ottó) Szeged, 187-212.

HOPPÁL MIHÁLY - NOVÁK LÁSZLÓ (szerk.)

1982 Halottkultusz. (Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához 10.) Budapest

KUNT ERNŐ

1987 Az utolsó átváltozás. A magyar parasztság halálképe. Budapest

NOVÁK LÁSZLÓ

1978 A Duna-Tisza köze temetőinek néprajza. Cumania V. Kecskemét, 219-305.

POCSAI JUDIT - TÓTH LÁSZLÓ

1990 Csöndes kertek. (Néhány gondolat és tény a temetőkről.) Budapest

Bestattung und Friedhöfe in Majdán und Rábé

ANDRÁS SIMON

Der Verfasser verfolgt die Bestattungsbräuche und ihre Ausübung von den Vorzeichen des Todes bis hin zum Totenmahl; er behandelt getrennt die „zivile“ Bestattung ohne Pfarrer, die Bräuche der Beerdigung von Säuglingen, jungen Mädchen und Männern sowie von Personen, die Selbstmord begangen haben. Er beschreibt die räumliche Struktur und die Grabdenkmäler der Friedhöfe in den zwei Dörfern. Es werden auch die Bestattungsbräuche und die Gräber der in Majdán lebenden Adventisten behandelt.

Die Ergebnisse der Untersuchung lassen sich folgendermassen zusammenfassen:

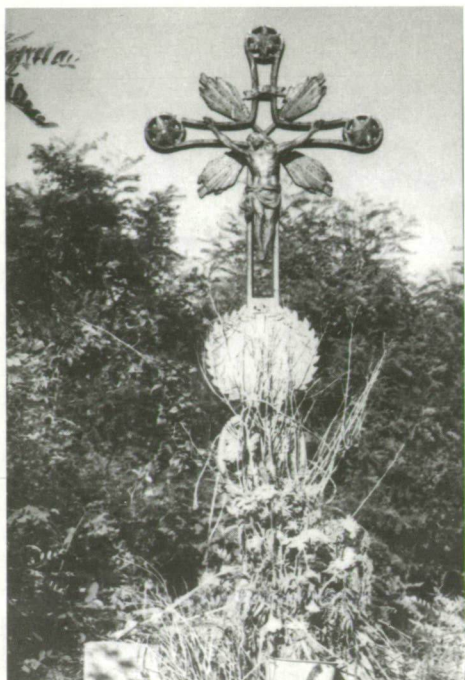
Die Bestattungsbräuche und die Friedhofskultur haben sich in den letzten 50-70 Jahren in manchem umgestaltet, zugleich sind aber auch viele Elemente in fast unverändert er Form erhalten geblieben. Als einer der wichtigsten konservierenden Faktoren dürfte der Umstand gelten, dass in den Dörfern keine Leichenhalle gibt und die Toten auch heute noch zu Hause aufgebahrt und von dort auf den Friedhof gebracht werden. So konnte der Brauch der Leichenwache und die unentbehrliche Hilfeleistung der Nachbarn und der Verwandten bis heute erhalten bleiben. Eben dadurch gilt die Beerdigung – ähnlich wie andere Wendepunkte des Menschenlebens – auch heute noch als ein echtes Gemeinschaftsereignis.

Als Gründe für die Änderungen der Bestattungsbräuche seien hier folgende Faktoren angeführt: Wichtig war das Erscheinen des Telefons, wodurch ein schneller Informationsaustausch möglich wurde. Mit der Verbreitung der Gasherde verloren die Backöfen an Bedeutung. Für die Leichenwache und das Totenmahl besorgt man Brot und Kuchen heute schon von Bäcker. Allmählich kommt Neues in Mode, es ändert sich das äussere Bild der Friedhöfe, neue Pflanzenarten kommen auf den Friedhof und auf die Gräber, auch die Grabdenkmäler zeugen von neuerem Geschmack.

Mit der Beschreibung eines Teilbereiches des Gemeinschaftslebens zweier ungarischer Dörfer mit ständig abnehmender Einwohnerzahl leistet der Verfasser einen Beitrag zum besseren Kennenlernen der Traditionen und deren Veränderungen im 20. Jahrhundert bei den Ungarn ausserhalb der Landesgrenze.

1-4. kép
Régi sírjelek a rábéli temetőben

5-6. kép
Temetői keresztek (Majdán)

7. kép
A majdáni temető, elől az adventista sírjelek

8. kép
Szent Mihály lova a rábéli temetőben

9. kép
Temetés Rábén – 1998. A halott búcsúztatása az udvaron

10. kép
Temetés Rábén – 1998. Temetési menet

11. kép
Temetés Rábén – 1998. A menet a temetőbe érkezik

12-13. kép
Újabb sírkövek a majdáni temetőben

Ünnepi táplálkozás Majdánon és Rábén

BOGNÁR ANIKÓ

I. Kutatásmódszertan

Tanulmányom 1997-1998. évi nyári terepmunkán, a két faluban eltöltött két hét beszélgetéseim nyugszik. Magnóval és jegyzetelve egyaránt gyűjtöttem. Az interjúkhoz vezérfonalként kérdőíveket használtam¹, de igyekeztem szabad beszélgetéssé alakítani, és amennyiben a helyzet úgy kívánta, nem ragaszkodtam az írott kérdésekhez.

Vizsgálataimat az elmúlt 70 évre terjesztettem ki, ezt az időszakot tudtam interjúkkal kutatni. A két falu idősebb és fiatalabb lakóival egyaránt beszéltem, ezáltal próbáltam a század közepi ünnepi étkezés mellett a mairól is minél teljesebb képet adni, a fejlődés, változás irányait megragadni. Jórészt hasonló körülmények között élő emberekről van szó, társadalmi különbséget az ünnepi táplálkozásban nem fedeztem föl. (Megkockáztatva, hogy nem is igen alkalmas erre a vizsgált téma, az ünnepi étkezés) Az adatközlők kiválasztásában e helyen köszönöm Domonkos Szilvia egyetemi hallgató segítségét.

Célkitűzéseim a következők:

1. A két falu ünnepi táplálkozásának bemutatása, az azonosságok és a kevés különbség hangsúlyozásával.

2. Kapcsolatot keresni a közeli tájak táplálkozási szokásával, megjelölni a párhuzamokat a Szegeddel és más dél-alföldi településekkel.

3. A nemzetiségi keveredés esetleges táplálkozásbeli hatásainak vizsgálata.

Az összehasonlításhoz rendelkezésemre álló irodalom nem túl nagy. Hasonló felosztású vizsgálat (tehát ünnepi táplálkozást leíró) a területről csupán egy létezik, Radován István tollából². Használni tudtam ezen kívül ételfajták szerint táplálkozást vizsgáló műveket³, valamint ünnepekről szóló leírásokat⁴. A népi táplálkozás általános szabályszerűségeivel, törvényszerűségeivel kapcsolatban forgattam több munkát.⁵

¹ T. Bereczki Ibolya, 1995. Morvay Judit, 1962.

² Radován István, 1983.

³ Bálint Sándor, 1980. Kiss Lajos, 1958. Szigeti György, 1971.

⁴ Bálint Sándor, 1980. Bálint Sándor, 1998. Lelé József - Waldmann József, 1971. Penavin Olga, 1988. Cs. Pócs Éva, 1965.

⁵ Kisbán Eszter, 1968, Kisbán Eszter, 1997.

A dolgozat tagolása szerint először az egyházi év ünnepeinek, majd az emberélet fordulóinak helyi táplálkozási szokásait vázolom, majd az asztali etiketről szólok. Az utolsó fejezetben a bevezetésben felvetett kérdésekre igyekszem válaszolni.

II. Az év ünnepeinek ételei

Karácsonyi ünnepkör

Karácsony böjtjének ételei erős hiedelemháttérrel rendelkeztek és böjtösek voltak.⁶ E két tényező stabilizálta őket oly módon, hogy a két faluban szinte máig megtalálhatók.

December 24-e, karácsony böjtje mindkét faluban böjti napnak számított. Kétszer ettek, mint télidőben egyéb napokon is.

A készülődés a karácsony böjti vacsorára 24-én reggel elkezdődik. Böjtös reggelivel kezdődött a nap, majd a kalácsfélék sütésével folytatódott. A nagy mennyiségben, akár 3 liter tejből dagasztott kalácstésztából *üres kalács*, *Jézuska kalácsa*, *lekváros kifli*, *mákos és diós vekni*, *túrós lepény* sült. Reggelire már a frissensült lepényt vagy kiflit kínálták. Készült *üreskalács*, formája többnyire kerek.⁷ Ugyancsak kerek alakú az ún. *Jézuska kalácsa*, amelybe gyertyát raktak és 24-én este az asztalra tették. A töltött és fölcsavart kalács helyi neve *vekní*. Mákos és diós változata készül karácsonykor. Csak az ünnep napján, 25-én kezdték meg.

Öt órákor harangoztak, ez jelentette a vacsora kezdetét. A hagyományos, katolikus területeken megtalálható, böjtös, de csemegékkel és egészség-, terményvarázsló ételekkel kiegészített vacsora nemcsak gyűjthető, az idősök emlékezetében élő, hanem elemei (a böjtös voltuk és a néphitbe való beleágyazódásuk miatt) ma is megtalálhatók a fiatalok karácsonyi asztalán. A vacsora mindenképpen hús nélküli volt ezen a szinkatolikus vidéken. Alkalmazkodik a Kárpát-medence szerte általánosnak mondhatóhoz, mely zöldséges levesből és főtt vagy öntött tésztából áll.⁸ Majdánon és Rábén *sóbavízbe bableves és mákos tészta*, vagy *mákos guba* az általános. Ezt egészítette ki a cukros vízben főtt *aszalt szilva*.⁹ A babnak és a máknak apró szemei és sokasága miatt bőséget előidéző szerepet tulajdonítottak. A vacsora fogásaiból egy kanálnyi mindenki félretett, év közben ezt a beteg állatoknak adták.

---

⁶ Kibán Eszter, 1997. 565.

⁷ Magyar Néprajzi Atlasz VI. 409. térkép

⁸ Cs. Pócs Éva, 1965. 9.

⁹ Cs. Pócs Éva, 1965. 10.

Fontosabbak a vacsora előtt elfogyasztott csemegék, a szoba berendezése és az étkezés körüli szabályok. A karácsonyi asztal elkészítése teljesen megegyezik a Dél-Alföldön általános szokással.¹⁰ A szobába szénát, szalmát, gazdasági eszközöket, szakajtóban kukoricát, búzát vittek, és vagy az asztal alá, vagy a teljes padlón helyezték el. A neve *Jézuska ágya*, vagy *Jézuska jászola* volt. A morzsát is ide söpörték, nem gyűjtötték külön, Szent János napján az egészet a jószágnak adták, gyógyító-óvó funkciót tulajdonítva neki. Ismert az a szokás is, hogy gyümölcsfákra, szőlőre szórják a morzsát, a bő termés érdekében. Egyes helyeken a karácsonyi szemét egy részét az eladósorban lévő lányok szakajtóban kivitték az udvarra, szétszórtaák, fölálltak a szakajtó tetejére, és amerről a kakas kukorékolt, vagy a kutya ugatott, arra mentek férjhez. Ugyanezt olvashatjuk a közeli Zentáról is.¹¹ Az asztal alatti és körülötte elhelyezett tárgyak mindegyike a gazdaságot igyekezett biztosítani: a jó termést, a jószág egészségét. A karácsonyi abrosz gyógyító funkciója is ismert volt, a beteg beteretítették a karácsonykor használt abrosszal.

Az asztalra egész, kerek kalács, dió, méz, alma, fokhagyma került. Mindent bekészítettek, vacsora közben nem volt szabad az asztaltól fölkelni, mert akkor a kotlós nem ül nyugodtan. otthagyja a tojását. A karácsonyt a legidősebb, az apa vagy a nagypapa köszöntötte be. Meggyújtotta a gyertyát, bement a szobába, és miközben a családtagok álltak, a következő imát mondta:

“Hála legyen az Istennek, hogy megadta érnünk Krisztus Urunk születése estéjét.

Engedje az Isten, hogy több számos erővel egészséggel érezzük.
Adj Isten bort, búzát, békességet, áldást, országunkba megmaradást.
Dicsértessék a Jézus Krisztus!”

Az égő gyertyát az asztalon lévő kalács, a *Jézuska kalácsa* középebe rakták, egy búzával töltött pohárba. A kalácsot csak Szentjánoskor darabolták föl. A dió, a fokhagyma és a méz a család egészségét biztosították. A fokhagymát mézbe mártva ették, így fokozva a gonoszűző hatását.¹² A diót feltörve négy gerezdjéből arra következtettek, hogy a dió törőjének az évnegyedekben milyen lesz az egészségi állapota. Az egész almát annyi gerezdre vágta, ahány családtag ült az asztalnál, mindannyian kaptak egy-egy gerezdet, hogy ha valaki eltéved, emlékezzen rá, kivel ette az almát, és visszatálal. Egész almát tettek a kútba, a vödörbe, és arról itatták a jószágot Szentjánoskor, egészséghezó céllal. A vacsora után a gazdasz-

¹⁰ Cs. Pócs Éva, 1965. Bálint Sándor, 1980. 227-228.

¹¹ Penavin Olga, 1988. 156.

¹² Bálint Sándor, 1998/1. 107.

szony kötényéből diót szórt, amit a gyerekek szedtek össze, hogy a csirkék olyan fürgék legyenek, ahogy a gyerekek kapkodták a diót.

Mára a két falu közössége részben átalakította e hagyományokat. Őrzik a *bableves* és a *mákos tészta* evés szokását, de a háromszori étkezés általánossá válásával egyes családoknál az ebédre szorult vissza fogyasztásuk. A polgári hatásra terjedő halevés területünkön is megjelenik, az utóbbi 10-15 évben. *Halászlének*, vagy *rántva* készítik el a halat. Hatása azonban kisebb mint Magyarországon területén. Ha a böjtös étel ebédre szorult vissza, bármilyen ünnepinek tartott hal vagy húsetel megfelelő volt vacsorára. A hal azért lehet esetlegesen elterjedtebb, mert könnyebben alkalmazkodik a böjt előírásaihoz. Kisebb ugrást jelent újításként böjtös halat tenni az asztalra, mint húst. A hagyományos kalács mellett, - amit a fiatalok is megsütnek - a legkülönbözőbb süteményeket készítik karácsonykor, és más ünnepi alkalmakkor is. Gyakori cél, hogy minél különlegesebb, finomabb, újabb fajta legyen a tészta, és ne az, ami az előző évben is volt.

December 25 és 26-a ételei általában megegyeztek, kiadósabb volt egyszerre megfőzni az ételt, és a két nap közül az egyikén nem foglalkozni a főzéssel. Karácsony napján a reggeli és a vacsora *kocsonya*, vagy *kalácsféle*, *túrós lepény* volt. Az ünnepi ebéd *orja*-, vagy *tyúkhúslevessel* kezdődött. Ezt követte a *tormás hús*, mely főtt hús reszelt, cukros, ecetes tormaival, a *szárma*, vagy a baromfiból főzött *paprikás*. Jobb módúaknál *sült pulyka* kompóttal is előfordult. Utána kalácsféléket tálaltak. Karácsony két napjának mai ünnepi étkei nagyjából megegyeznek a fent vázolt hagyományos ételsorral. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy ezek már nem böjtösek, nincs gyógyító, termékenységarazsló jelentésük.

December 31-nek mint böjti napnak az említése is előfordul, igaz, csak az idősök emlékezetében, elhalványuló nyomait találhatjuk meg e területen. Ez a jelenség beleilleszkedik az Alföld egyéb területeinek hagyományaiba. *Bableves*, *mákos tészta* voltak a nap ételei. Este rétestek kezdtek nyújtani, hogy átnyúljon az óévből az újévbe. Korán reggelre sütötték ki, reggelire lehetett már belőle enni. Ahogy a rétes nyúlik, olyan hosszú élet legyen - tartották mindkét faluban.

Máig élő újévi hagyomány a rétes készítése, nem is igen sütnék mást arra a napra.

Újév napján nem dolgoztak a majdáni és rábai emberek, még a levest is befőzték, hogy ne kelljen aznap semmit csinálni.

Újév napjának tilalma szerint nem szabad diót enni, mert betegek lettek. Hasonlóképpen tiltott volt a tyúk elkészítése és fogyasztása is, mert elkaparja a szerencsét. Szabad viszont libát enni, mert a liba nem kapar. A leggyakoribb és leginkább fogyasztott húsféle az

országszerte általános disznóhús volt, mert a disznó előre dűr.¹³ Or-jaleves, főtt hús paradicsomszósszal, szárma, disznópecsenye, pap-rikás készülhetett belőle. Valójában mindegy hogyan készítették, a lényeg a hús fajtája volt. Szórványos adatok szerint még egy ételfajta fogyasztása volt előírva, a tejberizs, melynek sok apró szeme bizto-sította, hogy el ne fogyjon abban az évben a pénz.

Az újévi ételek fajtájában nincs változás, a hiedelmekkel erősen terhelt étkek őrzik helyüket. Az elkészítés módja lehet alkalmanként változatos.

Farsang

Katolikus falvak lévén a farsang bő étkezéssel járó hagyománya ismert volt Majdánon és Rábén. Úgy tartották, jól kell lakni ekkor, *"mert aztán jön a negyven nap"*.

Farsangvasárnap előtti csütörtököt *kővércsütörtök*, vagy *zabálócsütörtök* néven emlegetik. Már ekkor elkezdődött a bőséges ételkészítés és fogyasztás. Hasonlóképpen szokás ez Szeged vidékén mindenfelé, a bő étkezés következtében, analógiás alapon bő termés-re számítanak.¹⁴

Hajdan kappant vágtak, ma kakast vagy zsíros tyúkot. Szinte mindenütt van olyan baromfi, amelyet erre az alkalomra tartogat-nak. Levest és pörköltet főztek, főznek belőle.

Csütörtöktől kezdve tulajdonképpen bármely napon süthettek *fánkot*, *csőregét*, *tyúk-* vagy *lúdlábat*¹⁵. Ez utóbbi tojással gyúrt tészta, láb alakúra formázva, ropogósra kisütve. A *csőrege* tésztája hasonló, de azt a belegyúrt pálinka fölfűjja. A farsang legjellemzőbb tésztája azonban itt is, mint az Alföld más területein, a lekvárral fo-gyasztott fánk.¹⁶ A bőség jegyében manapság a hagyományos far-sangi tészták mellett a legkülönbözőbb süteményfélék is előfordul-nak, elsősorban a fiatalok és középkorúak asztalán.

Húsvéti ünnepkör

Majdán és Rábé katolikus lakói az egyház előírásait követve böjtöltek húsvét előtt. A két szigorú böjti nap, nagypéntek és hamva-zószerda mellett a szerdai és pénteki napokon tartottak böjtöt. Húst és állati eredetű zsírt nem ettek, de voltak és vannak, akik a kocsma látogatását is kerülik nagyböjtben.¹⁷

¹³ Kisbán Eszter, 1997. 567.

¹⁴ Bálint Sándor, 1997/II. 253.

¹⁵ Kiss Lajos, 1958. 58.

¹⁶ Kisbán Eszter, 1997. 568.

¹⁷ Bálint Sándor, 1980. 253.

Élénken él az emlékezetben az edények homokkal vagy hamuval való kisürolása,¹⁸ és halvány nyomát a hajdani edénycserének is megtalálhatjuk.

Ismert a farsang és a böjt szimbolikus megjelenítéséről szóló történet, Cibere vajda és Konc vajda veszekedése¹⁹. E középkori hagyományokban gyökerező történetnek az Észak-Bánság két vizsgált falujában csak szóbeli hagyománya él, játékos, maszkos előadásának emléke nem.

A nagyböjt említett napjain nem ettek húst, olajjal vagy vajjal²⁰ főztek. Háromszor étkeztek napjában. A reggeli családonként változóan lekváros kenyér, oltott túró, alma, hajába főtt krumpli olajba mártogatva savanyú paprikával, főtt tojás, sós paprikás kenyér²¹ lehetett. Ez utóbbi fogyasztásának szokása a legrégibb böjti szabályozásokhoz nyúlik vissza. Az ebéd szintén húsmentes, *sóbavízbe leves, korpacibere leves*, krumplisgaluska leves, és főtt-vagy sült tésztaféle, krumplis étel volt. E csoportba tartozik a beszédes nevű *tapsikolt pogácsa*, melynek alapanyaga a főtt krumpli, tojással, liszttel, sóval keverve, majd kézzel formázva és olajban kisütve. A *korpacibere leves* olyan savanyú leves, melyet a cserépfazékban megsavanyodott beáztatott korpá ízesít²². Vacsorára befőttet, savanyú káposztát, vagy a reggelinél már említett ételeket fogyasztották.

Nagypénteken néhány családnál nem gyújtottak tüzet,²³ így lekvárt, befőttet, kenyeret fogyasztottak, de ismert volt az ételtől való teljes tartózkodás is. Némely esetben, a nagypénteken kívül ez hamvazószerdán, esetleg a böjt többi péntekjén is előfordulhatott. Ugyancsak e nap jellegzetes étele a lepénykenyér, melynek helyi, Szeged környékén általános neve *sovány*.²⁴ Ez a Dél-Alföldön másutt is böjti eledelként ismert tészta sós víz, liszt keverékéből készült, tetejét tojással kenték meg, és köménymaggal, sóval szórták. Gyakori a pattogatott kukorica, melyet csutkatúznál *restában* pattogtatták. Előre beáztatott egész cső kukoricákat is főztek e napon.

Nagypénteken a kenyér előtt kenyértésztából készült cipót sütöttek, melyet őriztek nagypéntektől nagypéntekig. Vihar idején a cipót kivitték, imát mondtak, amitől a vihar eloszlását várták. Más magyarázat szerint ha valaki a Tiszába odavesz, akkor bedobják a

¹⁸ Bálint Sándor, 1980. 250.

¹⁹ Bálint Sándor, 1997/I. 230-231.

²⁰ Radován István, 1983. 58.

²¹ Bálint Sándor, 1997/I. 241.

²² Szigeti György, 1971. 220.

²³ Kisbán Eszter, 1997. 570. Radován István, 1983. 59. Bálint Sándor, 1980. 260.

²⁴ Kisbán Eszter, 1997. 570. Kisbán Eszter, 1968.

nagypénteki cipót, és az megmutatja az elveszett helyét.²⁵ Ugyancsak a nagypéntek a süteménysütés napja, mert "akkor nem lehet dolgozni mást." Nem mennek ki aznap a földre, nem moshatnak az asszonyok. Az emberek az udvart, jószágot rendezik, az asszonyok pedig a húsvéti ételeket készítik elő.

Ma nem mindenki tartja a szerdát és a pénteket, idősebbeknél, vagy a hagyományokhoz jobban ragaszkodó családokban, vallásosoknál gyakori. Hamvazószerdán és nagypénteken azonban mindkét faluban általános a böjt.

A böjt alóli felszabadulás a feltámadási mise után történt. Szokás volt a húsvéti étel megszentelése, mint a szegedi táj más részein is²⁶, de voltak, akik otthon, maguk szentelték, imát mondtak és keresztet rajzoltak rá. Az ima szövege a következő volt:

"Aki nekünk ételt, italt adott, annak neve legyen áldott."

Nem kezdték meg azonban a sonkát mindenütt szombat este. Családi hagyománytól függött, mikor ették a húsvét jellegzetes ételét, szombat este, vasárnap reggel vagy délben. A két faluban jellegzetes húsvét szombati vacsora a főtt *sonka*, *kolbász*, *tojás*, *torma*, *kalács*. A sonkával együtt főzték a kolbászt és a tojást is. Ez utóbbi neve *kókonya*.²⁷ A húsvéti kalácsot hosszúra fonták. A tormát ecettel, cukorral, tejföllel szelídítették

Húsvét vasárnap az ebéd a legtöbb családnál *húsleves*, *pörkölt*, *sülthús kompóttal*.

Tojást bolti festékekkel vagy hagymahéjjal festették meg. Here-vagy büröklevelet tettek rá, harisnyába kötötték, és úgy tették a festőlébe. Locsolkodó gyerekeknek adták a festett tojást. Egyet félretettek, hogy zivatar idején kigurítsák az udvarra, mert elűzi a felhőket.

A mai húsvéti ételekre a hagyományörzés jellemző. Elterést a sütemények tekintetében találunk. Századunk elején a jellemző sütemények húsvétkor is a kelttészták voltak, vekni, béles. A kalácsot ma is megsütik, esetleg a péknél megveszik, de újabbnál újabb töltött süteményeket, tortákat készítenek az ünnepre.

A pünkösdnek külön jellegzetes étele nem volt, szokásos nyári ünnepi étket, általában baromfit készítettek.

²⁵ Bálint Sándor, 1980. 110. Penavin Olga, 1988. 80. Radován István, 1983. 59.

²⁶ Bálint Sándor, 1980. 265. Radován István, 1983. 59.

²⁷ Bálint Sándor, 1980. 266.

Búcsú

Mindkét faluban fontos ünnepi alkalom volt a búcsú, e nemcsak a lelki épülésben nagy szerepet játszó, de a családi kötelékeket erősítő, fenntartó, és az étkezés szempontjából is jeles ünnep. Az eddig említett ünnepek nagyrészt családi körben zajlottak. A búcsú azonban a nagyszámú érkező vendég által kikerül ebből a körből, mégpedig a közösség ellenőrző és véleményt alkotó tagjai elé. Érthető tehát, ha ilyenkor mindenki igyekszik leginkább kitenni magáért, azaz a legjobb, legdivatosabb és sok fajta ételt, süteményt készítenek a háziasszonyok.²⁸ Természeténél fogva ehhez hasonló alkalom a lakodalmi étkezés. Mindkettő az újítások bemutatásának alkalma.²⁹ Jól jellemzi ezt a szemléletet egyik rábai idős asszony, aki kérdésemre - mit szoktak búcsúra főzni? - a következő mondattal válaszolt: *"Hát akkor minden jót, amit csak tud az ember."* Vagy egy majdáni példa, a süteményekről: *"Nyolc-kilenc fajta sütemény van. Szeretem hogy szépek legyenek, változatosak, hogy a vendég fölfigyeljen rá. Részemről fontos, hogy így legyen. Szeretem, ha meg is dicsérik. Nem is röstellek vele dolgozni, szeretem, ha szépen meg van csinálva."*

1. kép. Kószó Gizella majdáni asszony kalácssütő tepsivel.
Simon András felvétele

²⁸ Kisbán Eszter, 1997. 571.

²⁹ Kisbán Eszter, 1963. 193-194.

Rábén Kisasszony napján (szeptember 8), Majdánban pedig október második vasárnapján van a búcsú. A hagyományos étrend *tyúkhúsleves, birkapaprikás, sült hús, piskótatorta, almás-, mákosbéles, dióspatkó.*

Napjainkban a búcsúi menü *tyúkhúsleves, pörkölt, liba, pulyka, malacsült fasírozott, tortafélék, krémes aprósütemények.* Az ételsor mutatja, hogy amíg a főfogások tekintetében lényeges eltérés nincsen, csupán egyes ételfajták száma változott (több fajta sült), addig a sütemények esetében a változás nagymértékű. Az élesztős tésztákat és a bélest kiszorították a divatos torták, a finom krémes, töltött sütemények. Néhány majdáni és rábai receptes füzet áttanulmányozása után a következőket vettem észre. A sütni szerető asszonyok előszeretettel gyűjtik az új recepteket, mert szinte minden hétvégére más fajta - ahogy ők összefoglaló néven hívják - kalácsot akarnak készíteni. A recepteket egymás között cserélik, vagy olvassák, leggyakrabban a „Családi kör” receptesfüzeteiből. Nagy az asszonyok kísérletező kedve: a boltban megjelenő újdonságokat (krémek, zselék) kipróbálják, és gyakori a receptek átalakítása is. A legnagyobb becsületük a krémmel gazdagon töltött tésztáknak van. Hétvégére mindig készül sütemény, de arra törekednek, hogy mindig más fajta legyen.

"Mindig másikat szeretnék. Úgylehet, 2-3 évre visszamenőleg se sütöttem azt a tortát. Amit ismerek, az már nem érdekes. Ezt ettem a múlt szombaton, nem sütöm úgylehet csak három év múlva, mire elfelejtem. Nagyon kell szeretnem azt a kalácsot, amit egy évben háromszor megsütök."

Az új sütemény a háziasszony dicsőségére válik. A sütemények fajtáinak részletes elemzését nem tekintem feladatomnak, ezért csak röviden vázolom föl.

Az emlékezet szerinti régi búcsúi sütemények a *kalácsfélék*, a *béles*, és a *cukorpogácsa* voltak. A *béles* - mint ahogy a neve is mutatja - két megtöltött, egybesütött tésztaalapból álló sütemény. A tésztája lehet gyúrt linzertészta, de régiesebb változata is ismert. Rétes-tészta állagú tésztából 32 kis cipót formáztak, majd a kicsit elnyújtott lapokat kikevert zsírral megkenve tették egymásra, 16 -16 darabot. Pihentették, majd kerek tepsi nagyságúra nyújtották. Tölteléke mandula, mazsola, cukor, citrom keverékéből készült. A tetején lévő tésztát kidíszítették: szélét késheggyel kicakkozták, belsejét villával megszúrkálták. Még forrón meghintették mozsárban tört porcukorral, ami ráolvadt, jól ellensúlyozva így azt, hogy a tésztában nem volt cukor. Az elég munka- és időigényes tészta elkészítéséhez csak nagy ünnepekkor fogtak hozzá. Ezért is került előtérbe a linzertésztából gyorsan meggyúrható, újabb keletű béles. A *cukorpogácsa* szalagárés, szaggatott aprósütemény, a nem élesztővel felfújt sütemények első

fajtája. Nagyon elterjedt volt századunk első felében, sőt néha még ma is megsütik. A háború után egyre gyakoribb volt a *piskóta* készítése.

A mai háziasszonyok által szívesen sült sütemények - mint fentebb említettem - krémmel töltöttek. Alapanyagában nem takarékoskodnak, nem ritka a 6-tojásos, dús töltelékű tészta. Fantáziáaneveik gyakran személynevet takarnak (Renáta szelet, Kenedy-torta).

2. kép. Kiflik a tepsikben. Majdán, 1997. Simon András felvétele

Vasárnap

A vasárnapok ünnepnapnak számítottak a múltban is, és így van ma is. Ezt az étkezés is mutatja, minden esetben ünnepibb, vagyis húsételek jellemezték és jellemzik. Az alapokban tehát nincs különbség a század első fele. és a mai helyzet között. Amiben különbséget fedezhetünk föl: napjainkban nagyobb a változatosság az elkészítés terén. Adott volt a hűtőszekrény és a mélyhűtő elterjedéséig, hogy a tél a disznóhús, a nyár pedig a baromfi fogyasztásának ideje. A hentesnél vásárolt hús jelentett ez alól kivételt. A disznóhús tartósítása korlátozott ideig volt lehetséges a zsírba lesütéssel vagy füstöléssel. A '70-es években elterjedt a mélyhűtő, azóta egyrészt gyakrabban vágunk disznót, amikor ürül a hűtő, nem kell tartani attól, hogy nyáron hamar megromlik. Másrészt egész évben rendelkezésre áll minden húsféle. Ennek ellenére az évszakok közötti különbségek ma is megfi-

gyelhetők, a hagyományoknak megfelelően a nyár inkább a baromfi, a tél pedig inkább a disznóhús-fogyasztás fő ideje.

A vasárnapi reggeli gyakran volt *kalács*, vagy *túróslepény*. Az ebéd *húsleves*, *főtt hús paradicsommártással*, *paprikás*, és *kalácsféle* volt. Napjainkra az alapanyagok nem, csak az elkészítés módja változott. Szinte kizárólagos a *húsleves*, gyakori a *paprikás*, de sülték és a sütemények elkészítésének módjában sok változással találkozhatunk.

III. Az emberélet fordulóinak ünnepei

Keresztelő

Majdán és Rábé katolikus lakói nem tartottak nagy keresztelőket. Sok gyerek született, nem volt divat a háború előtt az egyke. A keresztelőre a keresztszülőket, a komákat, és a legközelebbi rokonoikat hívták. A szertartás után ebédre voltak hivatalosak a közeli rokonok. Az étrend *tyúkhúsleves*, *paprikás* és *kalács* volt.

Ételt hordtak a komaasszony, a testvérek, a szülők. Ez két héten át tartott, amíg ki nem jött a fiatalasszony a *fiókháló*bú. Legelőször a komaasszony vitt ételt, sietnie kellett, hogy ő legyen az első. Mindenki egyszer vitt, kivéve a gyermekágyas asszony édesanyját. Nem volt keveredés, egy nap csak egy valaki vitt ételt, megbeszélés alapján történt a sorrend rendezése. Volt külön edény e célra: kerek, porcelán, fedeles a levesnek, és díszes tál a húsnak.

Levest, *húsételt*, *kalácsot*, *bélest* vittek, tehát tipikusan ünnepi ételeket. Annyit, hogy ne csak az anyának jusson, hanem az egész családnak legyen. A közösség ily módon veszi le a a család ellátásának terhét a gyermekágyas anyáról.

18. születésnap

Jellegzetesen új keletkezésű ünnepi alkalom, ami elterjedt a fiatalok és szüleik körében. A felnőtté válás e szimbolikus időpontját nagy baráti, családi körben ünneplik. Jellegzetesen mai ünnepi étel-ekkel találkozhatunk ez alkalommal: paprikással, sok fajta sülttel, fasírozottal és gazdag süteményválasztékkal.³⁰

Lakodalom

1. Előkészületek

A lakodalmat vizsgálva fölfedezhetjük az eseményt jellemző két fő sajátosságot: a hagyományőrzést és az újítást is. Az alkalom koreográfiáját, a munka menetét, sőt a feltálalt étkek sorát is jellemzi mind-

³⁰ Kisbán Eszter, 1997, Szabó István-Szabó László, 1978, 4-5.

két folyamat. A generációk óta meglévő fogások az alkalom állandóságát biztosították (húsleves, sült hús, paprikás, vagy a savanyaleves, hurka, kolbász), de a közönség előtti megjelenés szabályai szerint az újítás igénye is állandó (torta, fasírozott, csevap).

Kb. két héttel a lakodalom előtt a család nőtagjai megcsinálták a tésztát, amihez a lisztet és a tojást hajdan a meghívottak hozták össze. A mai nagy, együtt tartott lakodalmakra 50-100 tojásból készítik a siflis tésztát.

Főzőasszonyt ma mindenképpen fogadnak, a századelőn a rokon asszonyok készítették az ételeket. Egy hónappal a lakodalom előtt kéri föl a munkára, két segítővel megy dolgozni. Munkája nem az ebéd és a vacsora főzésével kezdődött, a jószágok vágásánál is jelen voltak, a darabolást, elosztást ők irányították.

A süteményeket a faluban süttetik, helyi, jól sütő asszonyokkal. Ők gyakran, szívesen és gondosan készítik a csemegéket.

A lakodalom hete az előkészületekkel telik. Míg ez a század első felében pénteken kezdődött, addig ma, főként a hűtési lehetőségek miatt korábbra tevődik. Szerdán megkezdődnek az előkészületek, az aprósütemények, a töltelék nélküli, és a sós tészták, valamint a nem krémmel töltött sütemények elállnak szombatig, a krémeseeknek pedig a tésztáját sütik meg és pénteken töltik.

Csütörtökön a férfiak a sátrat állítják, az asszonyok pedig elkezdi a tyúkok vágását. A baromfit ma is, és 50 éve is a vendégek hozták össze, általában egy párat családonként.³¹ A baromfit megrendelt, a lakodalmas udvarban felállított hűtőkonténerben tárolják. Amíg ilyen nem lehetett bérelni, házakhoz hozták hűtőszekrényekbe, még korábbi időkben, hűtési lehetőség hiányában csak pénteken vágta a jószágot. Ma a konténer nagy segítség, a hús mellett a már megtöltött süteményeket és az italt is itt hűtik.

A század első felében péntek volt a vágások napja, mind a baromfit, mind a disznót ekkor ölték. A segítőknak *tőpörtyűt* és *krumplit* kínáltak. Napjainkban a disznót vágják pénteken. A reggeli *hagymás vér*, az ebéd *savanya*- vagy *raguleves* és *hurka* vagy *hús-köröm-fej paprikás*, és *kalács*. Amíg a házban tartották a lakodalmat, addig a bútorok kirakodásának végső ideje is e nap volt.

A lakodalom ma általában egy háznál van, – a vőlegény szülei házánál – de ez az utolsó tíz év változása, sokáig élt tehát a két háznál tartott lakodalom szokása.

2. Lakodalmi ételek a század első felében

A lakodalom napján az asszonyok már ebédet is készítettek a vendégeknek: belsőségekből ecettel savanyított *savanyalevest*, *rizses*

---

³¹ Bálint Sándor, 1980. 92.

hurkát, kolbászt sütöttek, amit kenyérrel, vagy krumplival, ecetes uborkával vagy paprikával fogyasztottak.

A vacsora *tyúkhúsleves*, *disznó- vagy birkapaprikás* volt kenyérrel vagy tésztával, *leveshús* üstben átsütve káposztasalátával³². A *tejbe-kása* fogyasztása általánosan ismert. Üstben főtéek, állandóan kavarva, hogy oda ne kozmáljon, porcelántálban tálalták, sült vajjal locsolták, a tetejét pedig cimettel szórták meg. Szokásban volt a *kása-pénz* szedése, a főzőasszony betekerte a kezét, mint aki leégette, a vendégek nyúltak volna hozzá, ő pedig fakanállal tartotta őket távol. A munkájáért a vendégektől pénzt kapott. A korábban leírt módon készített *bélest* ez után tálalták. Éjjel a vacsorából maradt süthúst szolgálták fel hidegen, és megkínálták ezzel a *kállátóba* érkezőket is. A pörköltet reggelire melegítették.

3. Lakodalmi ételek ma

Az elmúlt évtizedekben alakuló tendencia szerint a lakodalmakat ma egy helyen tartják, ritkán fordul elő, hogy mindkét családnál van vacsora. A helyszín a kertben felállított sátor, vagy valamilyen nagy közösségi terem. Az ebéd a hagyományos *savanya- vagy raguleves*, *sült hurka, kolbász*.

A vacsora *húsleves*, *disznópaprikás salátával*, *vegyes sültestél csirke*, *disznóhússal*, és *fasirozott*. Hajnalban a *sortánc* után terítenek. A maradék sültet kompóttal, esetleg *csevapot* kínálnak. Ez darált marha és disznóhús keverékéből készül, borssal, sóval, hagymával fűszerezve, de lazításként szódabikarbónát is tesznek bele. A leggyakoribb lakodalmi sütemények az utóbbi 30 évben a tortafélék, melyeket a vendégek visznek. A sütemények közül ugyan kedveltek a krémesek, sokan azonban mégis inkább "elállósabb" tésztafélét készítenek, amit könnyebb pakolni, annál is inkább, mert ebből készít össze a háziasszony a vendégeknek. Az italválaszték is nőtt, a bor és a pálinka mellett megjelentek egyéb röviditalok, a sör, a szörp, majd üdítőitalként a szok. A lakodalomban ma is a rokon fiatalasszonyok szolgálnak föl.

A főzőasszonynak és segítőinek mindig csomagol a háziasszony minden ételből. Kásapénz szedése már nem szokás, de néha egy tánchoz nekik muzsikálnak a zenészek.

Halotti tor

Halálesetkor a rokonok, szomszédok összefogásának szép példáját láthatjuk. A virrasztóba ők sütik a kiflit. Pálinkával, itallal kínálják ezen kívül a halottas házhoz érkezőket.

³² Bálint Sándor, 1980. 94., Lele József - Waldmann József, 1971. 602.

Tort mindkét faluban tartanak, de az étkezés tekintetében eltérést tapasztalhatunk a két falu között. Majdánban fonott kalácsot, pálinkát kínáltak a század első felében és ma is a vendégeknek. Változást csak az italok fajtáinak növekedése jelez: sör, szok, kávé. A kalácsot házaknál sütik, vagy a péktől hozzák.

Rábén főznek a torra, mai napig általános, hogy nem a halottas-háznál, hanem a szomszédban. A vizsgált korszak elején bableves, kalács, ma disznót vagy baromfit vágnak.

A szegedi tájon nem ismeretlen egyik fajta szokás sem, Bálint Sándor is beszámol mind a tűzgyújtási tilalomról, mind pedig a torra való főzésről.³³

IV. Asztali etikett

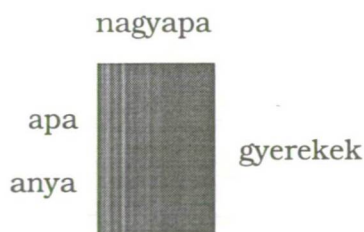
Az étkezés helyszíne ünnepnapon a szoba volt. A nagyasztalnál mindenkinek meghatározott volt a helye. Az asztalfőn a nagypapa ült, egyik oldalon a szülők, másikon pedig a gyerekek, esetleg a szülők egymással szemben, és mellettük a gyerekek. Ha sok gyerek volt, és más felnőttek is ettek az asztalnál, a kicsiket kisasztalhoz külön ültették.

Ma az ünnepi étkezések színhelye az új házakban általános étkező vagy étkezőkonyha, ritkán, inkább az idősebbeknél a szoba. Most is mindenkinek van saját helye, de kisebbek a családok, a generációk nem élnek együtt, így ez kisebb jelentőséggel bír. Az asztal két végén általában a szülők ülnek, a gyerekek, vagy gyerekeknek a hosszanti oldalon van helyük.

1. példa - Kószó Gizella

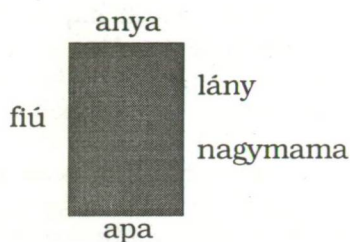

2. példa - Molnár Erzsébet

³³ Bálint Sándor, 1980, 203., Lele József - Waldmann József, 1971. 609.

3. példa - Makra Erzsébet

Ünnepen mindig fehér vagy díszes, szálhúzásos, hímzett abroszszal terítették le az asztalt. Fehér, vastag porcelántányért tettek, csak mélyet. Salátástányért csak a nagyünnepeken használtak, egyébként mindenki a tányérjára szedte a salátát. A kanál, villa, kés egy oldalra került. Üveg borospoharakat tettek föl, egydeciseket. Módosabb helyeken ruhaszalvétát használtak, de csak ünnepeken. Fűszerek közül só és bors volt az asztalon. Búcsúkor és lakodalmakban a fölszelt kenyér vessző kenyereskosárban volt az asztalon. Egyéb alkalmakkor a legidősebb férfi családtag feladata volt a kenyér szelése. Megszegés előtt kézzel keresztet rajzolt rá. Mindenki kapott az ételhez, ha valakinek elfogyott, kért még, de feleslegesen nem vágták le a szeletet. Az ünnepen használt külön étkezészetet a konyhaszekrényben vagy a szobában tárolták.

Mai ünnepeken az általánosan elfogadott etikett szerint, díszesen terítik az asztalt. A damasztabroszra mély és lapostányért, evőeszközöket, az itálnak megfelelő (gyakran talpas) poharakat, papírszalvétát tesznek ki. A salátát mindenki saját tányérjára szedi. A fiataloknak van külön ünnepi terítékként díszes tányérkészletük, ennek tárolási helye a szobai szekrény üveges része, vagy egyéb szobai szekrény volt.

Minden étkezés előtt imádkoztak, fölállva, közösen mondták el a Miatyánkot, vagy a következő imát: "Jöjj el Jézus, légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nekünk". Mára ez a szokás eltűnt.

A háziasszony hordta és hordja fel ma is az ételt az asztalra. Kivételt ez alól azok az ünnepek jelentenek, ahol sok vendéget fogadnak (lakodalmos, búcsú), itt a család fiatal lánytagjai segítenek a tálalásnál.

A levest, paprikást ünnepen porcelántálban, hétköznapi napokon a főzőedényben tálalták. A sültet, ha tepsiben sült, abban tették az asztalra. Ma általános a tálalóedények használata.

Először a legidősebb férfi családtag, a nagyapa, majd az apa szedett, utána az asszonyok szedtek a gyerekeknek, majd maguknak.

Ma általános szokás szerint csak a kicsi gyerekeknek szed az édesanyjuk, a többiek maguknak szedik ki az ételt.

Mindenkinek megvolt, melyik részét kapja az ételnek. A lányok a baromfi szárnyát kapták, mert úgyis elszállnak a háztól, a fiúk viszont a lábát, hogy jó lábra álljanak majd. Ma is létezik ilyen felosztás, de általános tendencia szerint igyekeznek a gyerekek kedvezni, a legjobb részeket neki válogatják ki.

Beszélgetni szabad volt, és szabad ma is az asztalnál, de a gyerek akkor beszélhetett, ha kérdezték. A szülők szemmel irányították őket, nem kellett rájuk szólni, ismerték az étkezés közbeni rendszabályokat. Ez mára megváltozott, az idősek véleménye szerint nem jó irányban.

A századelőn általános volt, hogy amit kiszedtek, megették, nem volt szabad otthagyni. Szokás volt, hogy aki a levest nem ette meg, nem kapott második félét.

Az asztaltól felállni nem szabadott, csak ha valakinek különleges feladata volt (vízosztás, tálalás). Az étkezés végén mehettek csak el a gyerekek az asztaltól.

V. Tanulságok

A kutatás tanulságait a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A két falu ünnepi táplálkozása lényegében azonos. Egyetlen esetben találhatunk lényeges különbséget, halotti tor esetében, míg Majdánban főznek, Rábén nem. Mindkét szokásnak megtaláljuk azonban dél-alföldi párhuzamait, tehát nem elszigetelten álló jelenségről van szó egyik esetben sem.

2. Lényeges eleme a két falu ünnepi táplálkozásának a hagyományörzés. Ezen érthetjük az idősek természetesnek mondható szokásai mellett a fiatalok hasonló törekvéseit is. A böjt archaikus táplálékait, vagy az erős hiedelemhátterrel rendelkező karácsonyi vacsora ételeit tekintve kisebb a változás, mint a Dél-Alföld más területein. Jól megragadható azonban a hagyományörzés mellett meglévő újítás, a két folyamat együttélése tökéletes egységet alkot ma a két faluban, szinte generációs különbségek nélkül.

3. A szakirodalomból egyértelműen megállapítható Majdán és Rábé kapcsolódása a dél-alföldi, szegedi táplálkozási kultúrához.

4. Etnikai hatások a gyakran hagyományhű ünnepi étkezésben kevéssé figyelhetőek meg (a lakodalomnál említett csevegés az egyetlen példa). A Bánság etnikai keveredése nem mutatható ki, igaz, a környékbeli szerbekkel összeházasodás alig történt, így a két falu népessége napjainkig szinte teljesen magyar maradt.

Adatközlők

Ábrahám Erzsébet (1946), Majdán
Domonkos sz. Kántor Mária (1952) Majdán
Juhász Ilona (1919), Rábé
Kiss Nelli (1959) Rábé
Kószó Gizella Majdán
Makra Erzsébet (1956), Majdán
Molnár Erzsébet (1932) Rábé
Molnár Márton (1923), Rábé
Papp Anna (1931), Majdán
Pópity Rozália (1922), Rábé
Szórád Viktória (1921), Majdán
Tóth Kása Mária (1916), Rábé

FELHASZNÁLT IRODALOM

BÁLINT Sándor

- 1980 A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete. Harmadik rész. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1978/79-2. Szeged,
1998 Ünnepi kalendárium I-III. Mandala Kiadó, Szeged

T.BERECZKI Ibolya

- 1995 Útmutató a népi táplálkozási kultúra gyűjtéséhez. Szolnok

KISBÁN Eszter

- 1963 A népi táplálkozás alakulásának problémái. In.: Műveltség és Hagyomány V. Debrecen, 189-203.
1968 Lepénykenyér a magyar népi táplálkozásban. In.: Népi kultúra-Népi társadalom I. Akadémiai Kiadó, Budapest, 51-91.
1997 Táplálkozáskultúra. In.: Magyar Néprajz IV. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997. 419-583.

KISS Lajos

- 1958 A hódmezővásárhelyi ember eledelei. In.: Vásárhelyi hétköznapiok. Magvető Kiadó, Budapest, 52-61.

LELE József - WALDMANN József

- 1971 Hagyományvilág. In.: Tápé története és néprajza. Szerk.: Juhász Antal. Tápé, 573-628.

MORVAY Judit

- 1962 Népi táplálkozás. Útmutató füzetek a néprajzi adatgyűjtéshez. Budapest

PENAVIN Olga

- 1988 Népi kalendárium. Az esztendő néprajza a jugoszláviai magyarság körében. Fórum Könyvkiadó, Újvidék

CS. PÓCS Éva

- 1965 A karácsonyi asztal és a karácsonyi vacsora hiedelemköre. = Néprajzi Közlemények X., 3-4.

RADOVÁN István

1983 Bánsági magyar népi étkezés a századforduló táján. In.: Népismereti dolgozatok 1983, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 55-66.

SZABÓ István - SZABÓ László

1978 A lakodalom menete és érendje. Szolnok

SZIGETI György

1971 Az apátfalvi nép táplálkozása I. In.: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1971-1. Szeged, 211-229.

Essgewohnheiten bei Festen in Majdán und Rábé

ANIKÓ BOGNÁR

Als Forschungsziel galt die Untersuchung der Festmahle in zwei Dörfern des Nord-Banats. Die Verfasserin gibt eine Beschreibung der Festmahle und Tischsitten des Kalenderjahres und der Wendepunkte des Menschenlebens.

Die wichtigsten Ergebnisse des auf Befragungen beruhenden Aufsatzes lassen sich wie folgt zusammenfassen:

1. Die Essgewohnheiten der zwei Dörfer bei Festen sind im wesentlichen gleich. Nur in einem einzigen Fall gibt es einen gravierenden Unterschied, nämlich beim Totenmahl: Während in Majdán gekocht wird, ist das in Rábé nicht der Fall. Beide Bräuche haben aber ihre Entsprechungen im Süden der Ungarischen Tiefebene; es handelt sich also nicht um eine Sondererscheinung.

2. Ein Wesenszug der Essgewohnheiten der Beiden Dörfer bei Festen ist die Bewahrung der Tradition. Für die älteren Generationen gelten die herkömmlichen Essgewohnheiten als selbstverständlich, aber auch die junge Generation pflegt diese Tradition. Bei den archaischen Speisen der Fasttage und dem stark glaubensgebundenen Festeten am Heiligen Abend sind die Veränderungen etwas geringer als in anderen Regionen der südlichen Tiefebene. Trotz der Traditionsgebundenheit können auch deutliche Neuerungen festgestellt werden. Diese beiden Prozesse bilden heute in den zwei Dörfern – fast ohne Generationsunterschiede – eine perfekte Einheit.

3. Die Essgewohnheiten in Majdán und Rábé zeigen deutliche Gemeinsamkeiten mit denen in der südlichen Tiefebene und in der Stadt Szeged.

4. Fremde ethnische Einflüsse auf die althergebrachten Essgewohnheiten an Festtagen sind kaum festzustellen (ein einziges Beispiel bildet das Gericht „csevap“ – aus dem Südslawischen). Eine ethnisch bedingte Mischung bezüglich der Essgewohnheiten im Banat kann also nicht nachgewiesen werden.

Rábé lakói 1997-ben és családfájuk

JUHÁSZ ANTAL – MAKOVICS ERIKA – MÉSZÁROS VERA –
MIKÓ MARGIT – SIMON ANDRÁS – VASS ERIKA

1995 októberében jártam először Rábén. Már az ismerkedés első perceiben kitűnt, hogy az alig több mint másfélszáz lelket számláló kis falu települése könnyen áttekinthető és lakói nyitottak, a kapcsolatteremtésben közlékenyek, barátságosak. Ismertük a falu településtörténetének fontosabb fordulót és népességének évtizedek óta tartó csökkenését. E körülmények és tapasztalatok szülték az elhatározást, hogy a Rábén élő családokról, az elődök származására is kiterjedő adatfelmérést készítünk. A tervet 1997 júliusában, a néprajz szakos hallgatók egy hetes terepgyakorlatán valósítottuk meg.

Minden egyes ház lakóiról családi adatlap készült. Fontosnak tekintettük az elődök származásának, házassági kapcsolatainak, az elköltözés irányának, okainak földelését is, ezért följegyeztük adatszolgáltatóink nagyszülei, szülei származási helyét – ahol és amennyire az emlékezet ezt lehetővé tette –, és testvéreik, gyermekeik házastársait, mai lakóhelyét. A mai élők és felmenőik származásának kutatásához a népesség- és településtörténet az egyházi és a polgári anyakönyveket használja, ám Rábé népesedéstörténetéhez – mint az előző tanulmányban kifejtettük – kevés anyakönyvi forrás állott rendelkezésünkre. Ezért különösen fontosak az élőszavas visszaemlékezések. Igyekeztünk tájékozódni a felnőtt családtagok foglalkozásáról, megélhetési forrásairól is.

A mai Rábé tulajdonképpen egy utcás település. Egyetlen utcája az Oroszlámos (Banatsko Arandjelovo) felől Óbéba (Románia) és Kübekháza-Szeged felé vezető régi országút mentén települt *Nagyucca*, hivatalos nevén Dózsa György utca. Ettől nyugat felé, vele párhuzamos az *Alsósor*, amely régebben sűrűn beépült, ma már ritkás házsor. A Nagyutcát és az Alsósort a Kisköz és a harangláb mellől induló *Új-út* köti össze. Utóbbin régen sem épültek házak, feltehetően a kocsival történő teherszállítást és közlekedést szolgálta. Sajátos, hogy az Alsósor házait a Dózsa György utcához számították.

Az adatgyűjtést Makovics Erika, Mészáros Veronika, Mikó Margit és Vass Erika egyetemi hallgatók végezték. Több családnál gyűjtést és adatkiegészítést végzett Simon András és a feldolgozást irányító Juhász Antal.

Az adatfelmérés úgy történt, hogy ketten a *Nagyutca* páros oldalán, ketten – közreműködéssel – a páratlan oldalán folytatták a gyűjtőmunkát, az *Alsósor* házait pedig megosztottuk. Ez (is) indokolja, hogy a közlés az anyaggyűjtés rendjét követi.

Jugoszláviában a nők a házasságkötés után férjük családi (vezetéki) nevét és keresztnévüket használják. Sok rábái magyar asszony ezt a hivatalos névadást követi, de náluk is feltüntetjük eredeti, leánykori nevüket.

J. A.

A Nagytca lakói

Páros oldal

Dózsa György u. 2.

Adatközlő: Szélpál Mihály, 1942. Rábé

Házastárs: Komlener Eszter, 1945. Keresztúr

Adatközlő szülei: Szélpál Mihály, 1911. Törökkanizsa

Lévai Julianna, 1922. Rábé

Anyja testvérei: †Ferenc, Szabadkára költözött,

János, felesége Molnár Anna, Rábé

Lajos, felesége Gere Anna, Monostor

†Katalin,

Adatközlő testvérei: Ferenc, felesége Pópity Erzsébet, Rábé, lakásuk

Dózsa Gy. u. 7.

János, kisoroszi, lakásuk Törökkanizsán van.

Vilmos, Magyarakanizsán él.

Adatközlő gyermekei: Eszter, 1969, férje Keszég Róbert, lakásuk

Dózsa Gy. u. 1.

Rózsa, 1972, férjhezett, Majdánra költözött

Dózsa György u. 4. üres telek

Dózsa György u. 6.

Adatközlő: Lévai Mária, 1930.08.29. Rábé

Házastárs: Sajgó József, 1930.06.25. Gyála

Házasságkötés: 1949.04.25. Ezt követően 3 évig Gyálán laktak, majd Rábéra költöztek.

Adatközlő nagyszülei: apai nagyapja Lévai Mihály, Kúbekháza

apai nagyanyja: .... Borbála, Makó

anyai nagyapja: Kószó István, Rábé

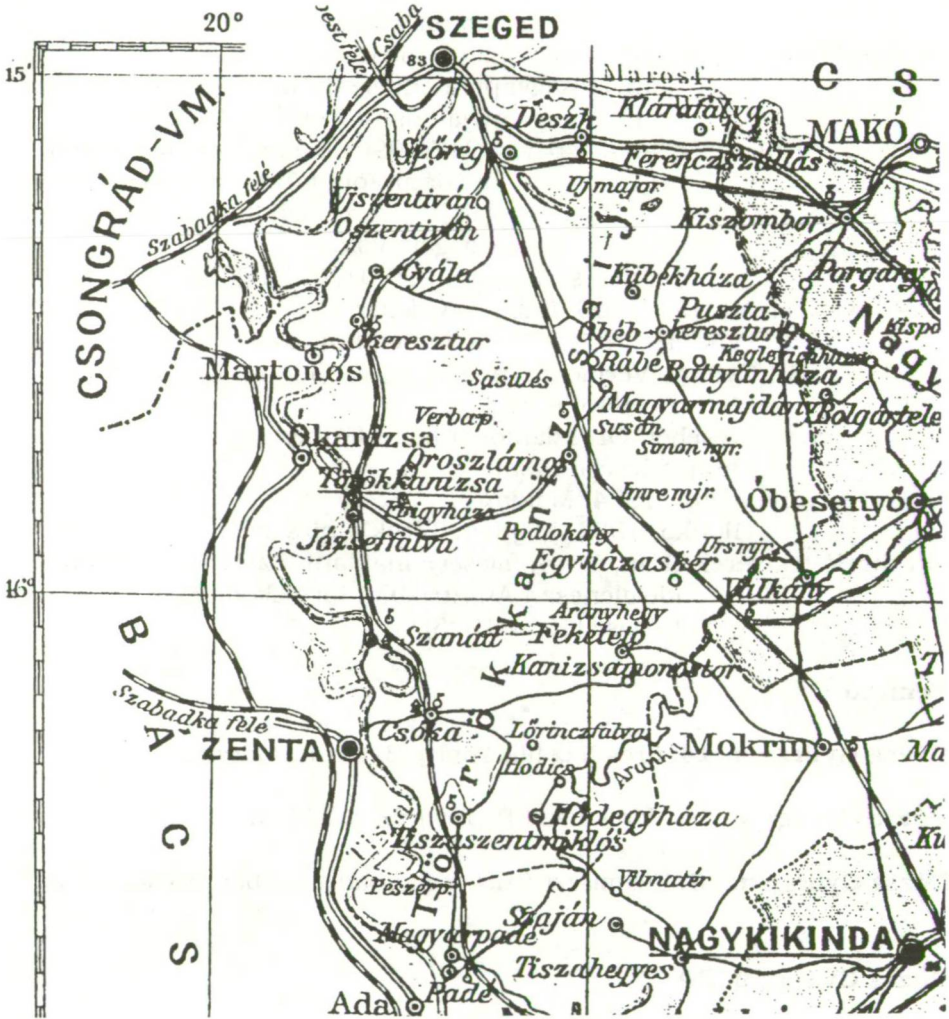
anyai nagyanyja: .... Julianna

Adatközlő szülei: Lévai Mihály, Rábé - Kószó Mária, Verbica (Egyházaskér)

Adatközlő gyermekei: Mária, 1955.03.05. Férje traktoros a szövetkezetben. Lakóhely: Majdán. Két gyermeke

van: Csilla, 1976, vegyésznek tanul.
Attila, 1981.

Erzsébet, 1956.08.07. Férje traktoros a szövetke-
zetben. Lakóhely: Majdán. Két gyer-
meke: Norbert, 1978, Renáta, 1983.

Észak-Bánság Torontál vármegye térképén
(Borovszky Samu: Torontál megye. 1911.)

Dózsa György u. 8. üres ház

Dózsa György u. 10. üres ház (Pópity Bálint tulajdonában)

Dózsa György u. 12.

Adatközlő: Lévai Endre, 1947.08.11. Rábé. Szabadkán élt feleségével,
elváltak, utána visszaköltözött anyjához

Adatközlő nagyszülei: apai nagyapja Lévai Gáspár, Rábé-
anyai nagyapja Kenderesi Ambrus, 1886. Majdán
anyai nagyanyja Pópity Szabina, Majdán

Adatközlő szülei: Lévai Gáspár, 1917-1990, Rábé. Borbély, írnok, a
majdáni Földműves-szövetkezet köny-
velője, kereskedelmi előadó, utóbb
igazgató volt.

Kenderesi Margit, 1920.01.24. Majdán

Apja testvérei: Mátyás, 1906. Rábé, Újvidéken él

†Viktória, férje †Varga József, fiuk György, Rábé
György, Verbicáról nősült, Rábé, fiuk ifj. Lévai György,
1946. Rábé

Erzsébet, Oroszlámosra ment férjhez

Antal, felesége rábai

Anyja testvérei: Géza, 1924. Majdán

Ilonka, 1932. Majdán, Törökkanizsán él

Adatközlő testvérei: Géza, 1944, felesége majdáni. Szabadkán élnek,
ideiglenesen Ausztriában tartózkodnak.

† öccse (1950-1973)

Temető

Dózsa György u. 14. üres ház (ifj. Pópity Bálint tulajdona)

Dózsa György u. 16. Üres ház (Pópity Irén tulajdona)

Dózsa György u. 18. Élelmiszer üzlet, korábban a házban kocsmá is volt.

Dózsa György u. 20.

Adatközlő: özv. Kökény szül. Benedek Ilona, 1961.02.01. Feketics. Sző-
vödében dolgozott, de az tönkrement, szőnyeggel fizetnék
csak ki. Mezőgazdasággal foglalkozik.

Házastárs: † Kökény Kálmán, Majdán. Szülei is majdániaiak voltak. 1984-
ben költöztek Rábéra.

Adatközlő szülei: Benedek János, Feketics – Radulo Jelena, Zimony
Apja szerb volt, anyja magyar. Benedek Jánostól el-
vált, és Oroszlámosra költözött.

Adatközlő testvérei: 6 testvére Kispiacon, 2 testvére Temerinben, 1 test-
vére Kulán, 1 testvére Topolyán él, 1 testvére pedig
a háború elől Magyarországra menekült.

Adatközlő gyermekei: Róbert, 1985., Norbert, 1988.

Dózsa György u. 22.

Adatközlő: Mészáros szül. Pópity Magdolna, 1964.07.20. Rábé. Takari-
tónó a szövetkezetnél.

Házastárs: Mészáros Zoltán, 1964.03.16. Majdán. Villanyszerelő a szö-
vetkezetben.

Adatközlő nagyapja: Pópity Bálint, Rábé

Adatközlő szülei: †Pópity Bálint, 1941.02.02. Rábé

Tóth Kása Mária, 1943.06.01. Rábé

Adatközlő apjának testvérei: Erzsébet, Rábén lakik.

László: Rábén lakik, Alsósonon

Adatközlő anyjának testvérei: Árpád, Csókán él a munkalehetőség miatt
(szalámigyár)

Katalin, Kikindára ment férjhez (Engi János)

Adatközlő testvére: János, 1966.12.08. A háború alatt Szegedre települt
és megnősült.

Adatközlő gyermekei: Szabolcs, 1990., Csongor, 1994.

Dózsa György u. 24. üres ház

Dózsa György u. 26. üres telek

Dózsa György u. 28.

Adatközlő: Krajcsik szül. Pópity Gizella, 1924.09.10. Rábé

Házastárs: †Krajcsik Imre, 1921.10.21., Rábé Házasságkötés ideje: 1948.

Adatközlő szülei: Pópity Ferenc, Rábé – Pópity Teréz, Rábé

Adatközlő szüleinek testvérei

apja testvérei: István, gyermekkorában meghalt

Mária, Szigetbe ment férjhez

Piroska, Keresztúrra (Románia)

Rozália, Rábéra (férje Molnár Sándor)

anyja testvérei: Mária, Keresztúrra ment férjhez, 1956-ban Bu-
dapestre költöztek

Anna, Zentán szolgált, nem ment férjhez

János, Filityre költözött

József, a II. világháborúban halt meg

Adatközlő testvérei: Irén, lsd. Dózsa György u. 16.

István, Magyarokanizsán él, felesége majdáni származású

Magdolna, Oroszlámosra ment férjhez, jelenleg Szabadkán lakik

Piroska, mokrini a férje, de Szabadkán élnek a munkalehetőség miatt

Adatközlő gyermekei: Mária, 1943.12.12. Zentára ment férjhez. Gyárban dolgozott, jelenleg háztartásbeli, állattartással foglalkoznak.

Gyermekei: Csilla, 1973., Ákos, 1989.

Erzsébet, 1951.01.02. Szabadkára ment férjhez
Harisnyagyárban dolgozott.

Gyermekei: Tibor, 1974. Csokoládégyárban dolgozik. Tünde, 1978.

János, 1954. Lakóhely: Majdán, felesége mokrini származású. Lakatos a zadrugában.

Gyermekei: Izabella, 1978. Szabadkán tanul vegyésznek. Izidor, 1985.

Dózsa György u. 30. üres ház

Dózsa György u. 32. üres ház

Dózsa György u. 34.

Adatközlő: Détári Erzsébet, 1924. Törökkanizsa

Házastárs: † Ágoston József, 1911-1990. Rábé

Adatközlő szülei: Détári Antal, 1892-1960 – Dabis Júlianna, 1890-1970.

Törökkanizsán éltek, az apa négy holdas kisparaszt volt. Négy gyermeket neveltek föl.

Détári E. 1974-ben kötött házasságot Ágoston Józseffel. Gyermeük nem született. Férje előző házasságából született fia Németországban él.

Testvérei meghaltak. Egyedülálló, magányos asszony.

Dózsa György u. 36.

Adatközlő: Soltész Pál, 1915. Rábé, borbély

Házastárs: Pópity Mária, 1920. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei Szentivánról költöztek Rábéra

anyai nagyapja Lévai Mihály, Dorozsma. Gyermekeiket már Rábén töltötte.

anyai nagyanyja Barát Borbála, Szeged

Adatközlő szülei: Soltész Pál, 1888. Szentiván. 1910-től borbély Rábén

Lévai Rozália, 1892. Rábé

Apja testvérei: †József, Verona (*Szigetbe* /Tiszasziget/ ment férjhez),
Mihály (Rábé), Ilona, (Rábé, lánya Rábén él)

Anyja testvérei: István, Kübekházára ment vőnek
Júlia, rábai származású urával Szőregre ment
Ferenc, verbicai feleségével Rábén éltek. Lányuk, Mária
Rábén él.
Mátyás, verbicai feleségével Szabadkára költözött.
Lányuk, Piroska Szabadkán él.

Adatközlő testvérei: Jolán, Oroszlámosra ment férjhez
Brigitta, Kikindán élt
Rozália, Verbicára ment férjhez
Gizella, Oroszlámosra ment férjhez

Házastárs apai nagyapja Pópity János, Rábé
A nagyapa testvérei: István, Mihály, Anna, Veronika – Rábén éltek

Házastárs apja: Pópity István, Rábé

Házastárs apjának testvérei: Ferenc, Rábén élt. Fiai: Lázár és Béla,
szintén Rábén élnek.
Illés majdáni feleségével Szabadkán él.
József, Majdánra házasodott.

Házastárs testvérei: Irén, kikindai férjével Németországba költözött.
János, *Szigeten* él odavaló feleségével.

Adatközlő gyermekei: Tibor, 1945, Németországban él oroszlámosi
feleségével és lányukkal
Mária, 1952, Rábé, Szabadkán él odavaló férjével
és lányukkal, fiukkal
János, 1954, Rábé, Törökkanizsán él majdáni
feleségével és lányukkal

Dózsa György u. 38.

Adatközlő: Pópity Vilmos, 1938.09.08. Rábé

Élettársa: Puskás Irén, 1944.09.05. Törökkanizsa

Adatközlő apai nagyapja: Pópity István, Rábé
apai nagyanyja: Ágoston Ágnes, Rábé
anyai nagyapja: Lócsei Pál (Szegedről települtek Rábéra)
anyai nagyanyja: Bakacsi Erzsébet

Adatközlő szülei: apja Pópity Aladár, 1902.02.18. Rábé
Nővére Szerbcsernyén tanított, ott ment férjhez,
majd férjével Belgrádba költözött.
anyja Lócsei Erzsébet, 1907.06.25. Majdán

Adatközlő gyermeke: első házasságából Attila, 1961. Lakóhely: Majdán.

Rábén még szokás a ház előtti kispadon üldögelni

Dózsa György u. 40.

Adatközlő: Molnár Rozália, 1922.03.03. Rábé

Házastárs: †Pópity Lázár, 1919.12.11. Rábé

Adatközlő apai nagyapja Molnár Pál, Rábé

anyai nagyapja Varga István, Rábé

Adatközlő szülei: Molnár István, Rábé – Varga Rozália, Rábé

Apja testvérei: Sándor, Rábé

Mária, Verbicára ment férjhez.

Anyja testvérei: János, Deszkre házasodott és István

Adatközlő testvérei: Antal, Sasülésre házasodott.

Ferenc, Oroszlámoson él feleségével.

Ida, Rábén élt férjével. Gyermekük: Rábén él férjével.

† István,

Adatközlő gyermekei: Erzsébet 1945, rábai férjével (a Dózsa Gy. u. 70.

alatt lakó Dobróka szül. Pópity Teréz fia)

és két fiú gyermekükkel Kanizsán élnek.

Lázár, 1947, törökanizsai feleségével Kanizsán

élnek. Gyermekük: Róbert és Zsolt 1982.

Dózsa György u. 42.

Adatközlő: Pópity Béla, 1957. Rábé

Házastárs: felesége újvidéki származású, elváltak.

Adatközlő apai nagyapja Pópity Ferenc, 1897. Rábé

apai nagyanyja Madarász Erzsébet, 1901. Rábé

Adatközlő apja: Pópity Ferenc, 1923. Rábé – anyja: Budai Erzsébet,

1927. Törökbecse

Két lányuk van, rokonaik élnek Szegeden, Sydneyben.

Dózsa György u. 44. üres ház (Ágoston Ferenc tulajdona)

Dózsa György u. 46.

Adatközlő: Kukli Mária, szül. Pópity Mária, 1932.10.29. Rábé

Házastárs: Kukli Gábor, 1930.04.05. Rábé

Adatközlő szülei: Pópity Ferenc, 1903. Rábé – Molnár Mária, 1908. Rábé

Apja testvérei: az I. világháború után Magyarországra települtek.

Anyja testvérei: Ferenc, felesége rábéli, de munkalehetőség miatt Mokrinba költöztek.

Ilona, (l. Dózsa Gy. u. 55.)

Adatközlő testvérei: Franciska, Gyálára ment férjhez

Eszter, Rábén él, férje Czene István

A házastárs szülei: apja Kukli András, 1901. *Fility* (Firigyháza)

anyja Pópity Erzsébet, 1903. Rábé

Adatközlő gyermekei: Erzsébet, férje Novity István, lakóhely: Rábé.

András, felesége Pap Mária, lakóhely: Rábé

Dózsa György út 48.

Adatközlő: Lévai György, 1946. Rábé

Élettárs: Papp Júlianna, 1948. Kishegyes

Adatközlő apai nagyapja: Lévai Gáspár

apai nagyanyja: Lévai Vera, 1920 óta Romániához tartozó

bánsági településről való

Adatközlő szülei: Lévai Gáspár György, 1909. Rábé – 1996. Rábé

Kószó Erzsébet, 1910. *Verbica* (Egyházaskér) – 1998. Rábé

Élettárs apai nagyszülei: Papp József, Kishegyes – Major Viktória, Kishegyes

anyai nagyszülei: Galambos András, Kishegyes, – Major

Júlianna, Kishegyes

Élettárs szülei: Papp István, 1927. Kishegyes – Galambos Mária, 1926-

1959. Kishegyes

Dózsa György u. 50.

Adatközlő: Masa András, 1929. Rábé

Házastárs: †Molnár Anna,

Adatközlő apai nagyapja: Masa József, *Fility*

apai nagyanyja: Horváth Katalin *Fility*

anyai nagyapja Molnár Lipót, 1862. Rábé

anyai nagyanyja Tóth Mária, Rábé

Adatközlő szülei: Masa Antal (1904-1980)

Molnár Mária, Rábé (1907-1989)

A házasságkötést Törökkanizsán anyakönyvezték.

Anyja testvérei: †János,

Anna, Majdánra ment férjhez

Rozál, Oroszlámosra ment férjhez

†Erzsébet,

Adatközlő testvérei: Három fiú korán elhunyt

Rozália, (1933), Rábén bátyjával egy háztartásban él

Katalin, Tizsaszentmiklósra ment férjhez

Mária, USA-ba ment férjhez

Antal, Oroszlámosra házasodott

Dózsa György u. 52.

Adatközlő: Varga János, 1936.05.19. Rábé

Házastárs: Pópity Éva, 1939.11.22. Rábé. Házasságkötés ideje: 1959.

Adatközlő szülei: anyja Tómin Amália, Oroszlámos. Apja szerb volt,

anyja magyar.

apja Varga János, Rábé

Adatközlő testvérei: Imre, Rábén lakik, nénje Majdánon, húga Csókán.

Adatközlő gyermeke : Tibor, 1964., magyarkanizsai lányt vett feleségül,
ott laknak.

Gyermekei: 4 éves lány és 5 hónapos fiú.

Dózsa György u. 54.

Adatközlő: Hézsó Ernő, 1962. Törökkanizsa. Mezőgazdasági gépszerelő,
raktáros a zadrugában.

Házastárs: Hézsó szül. Laczi Ibolya, 1964. Törökkanizsa. Eladó a helyi
élelmiszerüzletben.

Adatközlő apai nagyapja: Hézsó Imre, Hódmezővásárhely

apai nagyanyja: Mészáros Rozália, 1898 (?)

apai nagyapja: Micsik Antal, 1903. Majdán - 1979. Majdán

anyai nagyanyja: Dóró Viktória, 1904. Majdán - 1981. Majdán

Adatközlő szülei: Hézső Ernő, 1929. Crna Bara (Feketető) – Micsik Etel, 1932. Majdán - 1981. Majdán

Adatközlő testvérei: apja első házasságából Erzsébet, aki Monostorra ment férjhez.

Anyja előző házasságából Mária, aki családjával Szabadkán él.

Házastárs apai nagyapja: Beszédes Antal, 1893. Rábé - 1962. Rábé

apai nagyanyja: Laczi Regina, 1890. Ószentiván - 1946. Rábé

anyai nagyapja: Falusi György, 1913. Szeged - 1971.

Oroszlámos

anyai nagyanyja: Kovács Amália, Majdán (Susány) -

Oroszlámos

Házastárs szülei: Laczi Antal, 1933. Rábé - Laczi szül. Falusi Mária, 1943. Oroszlámos

A Hézső familia a családi emlékezet szerint Erdélyből származott.

A házasságkötés ideje: 1985. Gyermekeik: Rita, 1986. és Brigitta, 1991.

Dózsa György u. 56.

Adatközlő: Laczi szül. Falusi Mária, 1943.08.18. Oroszlámos

Házastárs: Laczi Antal, 1933.06.08. Rábé. Nyugdíjas, a szövetségben volt magtáros.

Házasságkötés: 1961.

Adatközlő szülei: apja Falusi György, Oroszlámos (édesapja Erdélyből jött) anyja Kovács Mária, Majdán

A házastárs szülei: l. Dózsa György u. 54. sz. alatt

Adatközlő testvérei: 1 testvére Rábéra (gyermeke Dózsa György u. 84.), 1 Jázovára, 1 Domaszékre (Kispiacra ment férjhez, majd a 90-es években a háború elől mentek ide) került, 2 pedig Oroszlámoson maradt.

Adatközlő gyermeke: Ibolya, 1964.08.18. Lakásuk: Rábé, Dózsa György u. 54.

Most is tartják a kapcsolatot a tiszaszigeti rokonokkal.

Dózsa György u. 58-60.

Adatközlő: Lévai Eszter, 1939. Rábé

Házastárs: Lévai Bertalan, Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: † Lévai Antal, Rábé, 1914 - Geleta Rozália, Rábé

anyai nagyszülei: Molnár Mihály, Rábé - Széles Rozália, Óbéba

Adatközlő szülei: Lévai Antal, 1914, Rábé, -- Molnár Borbála, 1920, Rábé

Adatközlő anyjának testvérei: István, 1910, Rábé

Eszter, 1912. Rábé, Bocsárdba finánchoz ment feleségül.

Mihály, 1914. Rábé, Belgrádba szerb családba nősült.

Adatközlő testvérei: Gizella, 1942. Rábé, Kanizsára ment férjhez
Borbála, 1954. Rábé, Kanizsára ment férjhez

Házastárs apai nagyszülei: Lévai Albert, Rábé – Nagy Erzsébet

Házastárs szülei: Lévai György, Rábé, 1984-ben elhunyt.

Török Rozália, Majdán (a Bánság Romániához csatolt
településéről származott), 1982-ben el-
hunyt.

Házastárs testvérei: Lévai Piroska és Ibolya, rábaiak

Adatközlő gyermekei: Bertalan, 1963., - felesége újvidéki – Ella, 1964.,
férje majdáni

Unokái: Bertalannak két fia, Ellának egy fia és egy lánya született.

Lévai Bertalannak mezőgazdasági gépekkel jól felszerelt gazdasága van.

Dózsa György u. 62. üres (Majdánban, a lányánál él a tulajdonos)

Dózsa György u. 64. üres ház

Dózsa György u. 66. üres telek

Dózsa György u. 68.

Adatközlő: Makra Erzsébet, szül. Molnár Erzsébet, 1926.06.29. Rábé

Házastárs: † Makra Frigyes, Oroszlámos-Sasülés,

Házasságkötés: 1947.09.18. 1962-ig Sasülésen laktak.

Adatközlő szülei: apja Molnár József, Rábé. Nem volt testvére. 7,5 hold
föld mellett napszámra is járt, a II. világháború
alatt Szőregre is.

anyja Pópity Brigitta, Rábé. Nyolcan voltak testvérek,
„Hat lány és két gyerekek”. Közülük 1 Majdánban,
1 Szőregen, 1 Újszegeden, a többiek Rábén éltek
(Pópity Teréz ma is él, Dózsa György. u.70.)

Házastárs testvérei: 2 Oroszlámoson, 1 Cérnabarán, 1 pedig Törökka-
nizsán él.

Adatközlő gyermekei: Makra József, 1948.07.28. Asztalos, nős. Lakó-
hely: Palics.

Makra Mihály, 1949.09.08. Kereskedő volt, de az
utóbbi idők bizonytalan keresete
miatt hazajött földet művelni.
Nőtlen, lakóhely: Palics.

Dózsa György u. 70.

Adatközlő: Pópity Teréz, 1913.09.30. Rábé

Házastárs: Dobróka György 1913.04.12. Horgos, szüleivel költöztek Rábéra

Adatközlő apai nagyszülei: Pópity Antal, Rábé -- Varga Erzsébet, Majdán
anyai nagyszülei: Kenderesi János, Majdán – felesége is majdáni
Adatközlő szülei: Pópity József, 1872(?), Rábé -- Kenderesi Teréz, Majdán
Adatközlő bátyja Szegedre költözött, nénje pedig Szőregre. Mindketten a
faluból házasodtak, s az I. világháború után költöztek el. Lánytestvére
Sasillásra ment férjhez. Legfiatalabb bátyja Palicsra költözött.
Házastárs testvérei: Dobróka János és András, Horgoson születtek
Gyermeük: Sándor, 1943, *Túlsó-Kanizsán* (Magyarkanizsa) él
Felesége: Pópity Erzsébet, rábai, szülei a Dózsa György
u. 40. Sz. alatt laknak.
Unokák: D. Zoltán, kanizsai, felesége kanizsai tanítónő, Budapesten élnek
D. Ervin, kanizsai, ott tanul.

Dózsa György u. 72.

Adatközlő: Molnár Márton, 1923.10.29. Rábé
Házastárs: Tóth Margit, 1930.01.24. Rábé – 1997. január
Házasságkötés: 1947.11.26.
Adatközlő anyai nagyszülei: Vörös György, Rábé – Nagy Ágnes, Rábé
Adatközlő szülei: Molnár Mátyás, 1887. Lele. 1910-12 körül költözött
Rábéra.
testvérei: Molnár István, Dorozsma
Molnár Katalin, Tápé
Vörös Rozál, Rábé
testvérei: Vörös Genova, Tervárra ment férjhez
Vörös Anna, Szentivánra ment férjhez
Adatközlő testvérei: † József, 1912. Rábé,
Katalin, 1913. Rábé, Oroszlámosra ment férjhez
Mátyás, 1917. Rábé, II. világháború alatt a partizán-
oknak esett áldozatul
Rozália, 1919. Rábé, két éves korában Vörös An-
nus, anyja testvére fogadta magához, aki
Ószentivánra ment férjhez (anya testvére)
Annus, 1921. Rábé, †
Mihály, 1929. Rábé
Házastárs szülei: Tóth Dezső, Rábé – Bodó Mária, Majdán
Házastárs testvérei: József, Rábé, Dózsa. György u.80.
Pál, Zentán él
Gyermeük nem született.

Dózsa György u. 74. üres ház (Molnár Márton tulajdona)

Dózsa György u. 76.

Adatközlő: Molnár Mihály, 1929. 09. 28. Rábé

Házastárs: Lévai Erzsébet, 1932. 12. 18. Csóka, 17 éves kora óta él Rábén

Adatközlő nagyszüleit, szüleit és testvéreit lásd bátyjánál: Dózsa György u. 72.

Házastárs apai nagyszülei: Lévai György, Rábé – Molnár Anna anyjai nagyszülei Ószentivánon (ma Tiszasziget) laktak.

Házastárs szülei: Lévai András, Rábé – Lajkó Erzsébet, Ószentiván.

Monostoron éltek Erzsébet lányuk hét éves koráig, utána költöztek Rábéra.

Házastárs testvérei Rábéről házasodtak, egyikük Zentára költözött.

Gyermekeik: Rózsa Oroszlámoson tanítónő és hitoktató

Dániel szegedi származású feleségével Bordányon él.

Mihály felesége falujába, Oroszlámosra költözött.

Páratlan oldal

Dózsa György u. 1.

Hatvan év körüli házaspár lakja. A férj szajáni származású, felesége Keszég Mária. Tejfel, tejtermékkel hetente piacoznak. Technikai okok miatt teljes anyaggyűjtésre nem került sor.

Dózsa György u. 3.

Adatközlő: Czene szül. Remete Mónika, 1975. Zenta

Házastárs: Czene Artúr, 1970. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: Remete István – Faragó Júlianna, 1912.

Törökkanizsa - 1994.

anyai nagyszülei: Kökény Kálmán, 1926. Majdán – †Ábrahám Gizella

Adatközlő szülei: Remete István, 1960. Törökkanizsa – Kökény Margit, 1955. Majdán

Apja szobafestő (*piktor*), Majdánon laknak. Elsősorban állattartásból élnek, főleg teheneket tartanak.

Házastárs szülei: Czene István, 1937. Oroszlámos – Pópity Eszter, 1940. Rábé

Gyermeük másfél éves, a fiatalasszony várandós. Öt-hat holdon gazdálkodnak, néhány holdat árendálnak. Gazdaságukban két traktor van.

Dózsa György u. 5.

Adatközlő: Czene István, 1937. Oroszlámos. Traktorista a zadrugában.

Házastárs: Pópity Eszter, 1940. Rábé

A szomszédban lakó Artúr fiukkal közösen gazdálkodnak.

Gyermekeik: Artúr (Dózsa Gy. u. 3. sz.)

Árpád, nős, két gyermeke van, Törökkanizsán lakik, a majdáni zadrugában dolgozik.

Dózsa György u. 7.

Adatközlő: Szélpál Ferenc, 1941. Rábé

Házastárs: Pópity Erzsébet, 1944. Rábé

Adatközlő apja: Szélpál Mihály, 1911. Törökkanizsa - 1992. Rábé

Házastárs nagyanja, Pópity Mária bábaasszony volt. A faluban Szuri Böskének emlegették.

Adatközlő szülei 1940-ben házasodtak, és először Törökkanizsán lakók voltak más tanyájában. Utóbb az Újsoron árendás házban laktak, nap-számba, részes aratásra jártak, majd örökölték egy-egy hold földet és a férj szüleitől egy régi házat. Az 50-es évek elején egy módos keresztúri szerb gazda földjét harmadosként művelték és a tanyáján laktak. A jus-sul kapott házat elbontották és utána vették mai házukat.

Dózsa György. u. 9.

Adatközlő: Kiss szül. Makra Ilona 1944. Rábé

Adatközlő házastársa: Kiss Dezső, 1940 Tiszaszentmiklósról származik.

Adatközlő apai nagyszülei: Makra Ignác, 1876-1962 sasülesi születésű.

Csiszár Erzsébet, 1889-1980., szegedi származású.

Adatközlő anyai nagyszülei: Masa József /?/ fiatalon meghalt, *filityi* származású.

Szirovica Rozália /?/ törökkanizsai származású.

Adatközlő szülei: Makra Ignác, 1911 – Masa Mária, 1908-1989., 1942-ben került Sasülésre.

Sasülésen gazdálkodtak, kb. 11 hold földjük volt.

1961-ben vettek telket Rábén, utána építették a mai házukat, ahová beköltöztek.

Házastárs apai nagyszülei: Kiss Mátyás – Lengyel Erzsébet
Törpebirtokos napszámosok.

Házastárs anyai nagyszülei: Tóth Mihály – Kocsis Mária
Jázovoiak voltak. Hónapszámra szegődtek a Léderer uradalomba.

Házastárs szülei: Kiss István, 1902. Tiszaszentmiklós -1989.

Kocsis Margit 1910. Jázova (régí magyar neve: Hód-
egyháza) - 1988. Kisparasztok, kb. 8 lánc földjük volt.

Házasságkötésük: 1963.

Tiszaszentmiklósról 1967-ben költöztek Rábéra. Előtte 4 évig a férj szü-
leinél éltek.

Gyermekeik: Zoltán 1964. Rábén él, Törökanizsán dolgozik. Nős, két
fia született.

Gergő 1968. szakács Magyarakanizsán. Ott is és Rábén is él.

Dózsa György u. 11.

Adatközlő: Terhes szül. Fülöp Ilona 1949. Majdán

Házastárs: Terhes Béla 1941. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: Fülöp József – Laczi Viktória,

Magyarkeresztúr, (1920 óta Románia)

A Majdánnal szomszédos *Susány* elnevezésű
tanyasoron laktak, amely közigazgatásilag
Oroszlámoshoz tartozott.

Adatközlő anyai nagyszülei: Madarász János – Vőneki Amália.

Majdánon éltek.

Adatközlő szülei: Fülöp János 1913-1984 – Madarász Amália 1914-1974

Majdánban éltek, 7-8 hold földjük volt. Két gyermekük
született.

Házastárs apai és anyai nagyszülei Rábén éltek.

Házastárs szülei: Terhes András 1914-1997. – Molnár Rozál 1923-1995.

Rábén éltek.

Házasságkötésük: 1966.

Gyermekek: Olga lányuk szállításszervező. Férje magyarakanizsai autó-
oktató. Gyermekek 2 éves.

A férj Oroszlámoson volt a műhely vezetője, előtte kamiont vezetett. A
Szűcs Mihálytól vásárolt telken a házat maguk építették. A házban öten
élnek.

Dózsa György u. 13.

Adatközlő: Molnár Imre, 1939. Rábé

Házastárs: Domonkos Irén, 1946. Rábé

Adatközlő szülei: Molnár Antal, 1907-1989. Rábé – Pópity Mária, 1910-1995.

Rábé

Házastárs szülei: Domonkos István, 1923. Rábé – Kovács Erzsébet,
1926-1997. Majdán

Dózsa György u. 15. Üres telek.

Dózsa György u. 17. Lakatlan ház, Molnár Géza tulajdona.

Dózsa György u. 19.

Adatközlő: Molnár Géza, 1942. Rábé

Házastárs: Lévai Piroska, 1942. Rábé

Adatközlő szülei: Molnár István, 1910-1996. Rábé – Varga Irma, 1922-1994. Rábé

Házastárs szülei: Lévai György, 1909-1983. Rábé – Török Rozália, 1913-1981. Rábé

Két fiuk van, intenzív gazdálkodást folytatnak, a gazdaság fő ágazata a szarvasmarha-tenyésztés, a tejtermékekkel rendszeresen piacoznak.

Molnár Gézáné Lévai Piroska a konyhában

Dózsa György u. 21.

Adatközlő: Ágoston László, 1940. Rábé

Házastárs: Zahány Rozália, 1953. Majdán

Adatközlő anyai nagyszülei: Nyilas Mátyás, Jázova – Süli Rozália, Jázova

Adatközlő szülei: Ágoston János, Rábé – Nyilas Rozália, Jázova
Házastársa apai nagyszüleit nem ismerte, anyai nagyapja a Bánság
Romániához csatolt településéről származott.

Házastárs szülei: Zahány Sándor, Majdán – Sass Mária, 1923-1986.
Majdán

Adatközlő apja kilenc hold földön gazdálkodott.

Dózsa György u. 23.

Molnár Antal, 1941. Rábé. Egyedülálló agglegény.

Szülei: Molnár Antal, 1907–1989. Rábé

Pópity Mária, 1909–1996. Rábé

Dózsa György u. 25.

Kiss Zoltán és felesége lakják, akik siketnémák. Szüleik rábéiak.

Dózsa György. u. 27.

Adatközlő: Terhes György, 1930. Rábé

Adatközlő házastársa: Terhes szül. Pópity Anna, 1936. Rábé

Adatközlő apai nagyapja: Terhes Simon, Rábé

Adatközlő anyai nagyszülei nem emlékszik, Rábén laktak.

Adatközlő szülei: Terhes György 1910. Rábé -1980. 1931-től béres volt
Gyálán és keresztúri szerb gazdáknál. 1948-tól Rábén
gazdálkodott.

Tóth Julianna 1909. Rábé -1959. Szolgáló volt Gyálán
és Zentán.

Házastárs apai nagyszülei: Pópity Antal, Rábé – Ágoston Anna, Rábé

Házastárs anyai nagyszülei: Tóth Csiha Antal – Türi Piros egyházaskéri
szegényparasztok, szolgálatra, napszámra
szegődtek.

Házastárs szülei: Pópity Péter 1910-1977., Tóth Csiha Mária 1914-1974.

Kb 10 holdas kisparasztok voltak.

Házasságkötésük: 1953.

Gyermekeik: Ernő, 1956., szabó, Magyarokiszára nősült, két fiúk született.

József, 1959., villamosgépszerelő az orosz-lámosi szövetke-
zetben. Nős, két gyermekük van, Majdánon élnek.

Előbb az Újsoron (a határszélen) volt házuk, melyet lebontottak. Azután
az Alsósoron, majd 1971-ben vették mostani házukat Soltész Mihály
özvegyétől. A férj eredetileg borbélynak tanult. Szarvasmarhát és sertést
tartanak.

Dózsa György. u. 29.

Adatközlő: Makra Péter, 1955. Sasülés (Oroszlámos határa)

Házastárs: Muhi Borbála, 1955. Törökkanizsa

Adatközlő szülei: Makra Imre, 1927.

† Csizmadia Matild, Magyarkanizsa (Makra I. első felesége volt.)

Házasságkötés: 1984. Gyermekeik: Ervin és Daniella

Adatközlő a majdáni zadrugában traktorista, felesége háztartásbeli.

Rábéi család pihenőben.

A használaton kívüli vetőgép „vázát” betonozták le házuk elé.

Dózsa György u. 31.

Adatközlő: Makra Imre, 1927 Sasülés - 1999. Rábé

Házastársa: Makra szül. Barta Matild, 1937. szigeti származású (M. I. második felesége)

Adatközlő apai nagyszülei: Makra Mihály földműves. A Sasillés elnevezésű tanyasoron laktak, kb. 30 hold földje volt.

Adatközlő anyai nagyszülei: Pióker Sándor – Péter Katalin, majdáni földművesek, hat gyermekük volt.

Adatközlő szülei: Makra Albert, kb.1880-1967. Sasülés – Pióker Erzsébet 1882-1980.

Testvérei: Gizella és Margit. Nagykikindán élnek.

Házastárs apai nagyszülei: Barta Mátyás, † 1958., oroszlámosi vagy csókai származású. Majorgazda volt.

Varga Veronika, † 1920-as évek, Csóka

Házastárs anyai nagyszülei: Micsik Pál, † 1940-es évek – Beszedics Erzsébet † 1950-es évek
Béresek voltak Nagytanyán.

Házastárs szülei: Barta Pál, 1911-1971., Oroszlámos -- Micsik Katalin 1913-1961. Velikaszállás. Béresek az urasági majorban, majd földművelő parasztok parasztok Kisszigeten (Oroszlámos).

Testvérei: Három élő testvére van.

Házasságkötésük: 1967.

Gyermekeik: Három gyermekük közül egy közös és mindketten egyet-egyét hoztak a előző házasságukból.

Közös gyermekük Ilona, 1978., férjezett, férje majdáni

Makra Péter, 1955. L. Dózsa Gy. u. 29. sz. alatt

Mészáros Péter, 1961. Nőtlen. Törökkanizsára jár dolgozni.

Sasülésről 1968 őszén költöztek Rábéra. Az Alsósoron vettek házat. 1978-ban megvették a 29 sz. házat is, amit a fiuknak adtak, amikor megnősült. A 31 sz. házban egy idős férfit tartottak el. 10 hold földjük van (búzát, árpát, zabot, kukoricát paprikát termelnek) és állatokat tartanak (ló, szarvasmarha, birka, sertés).

Dózsa György u. 33.

Adatközlő: Pópity szül. Teleki, Erika, 1976. Magyarkanizsa

Házastársa: Pópity Ottó, 1971. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: Teleki Ferenc †1956. Gazdáknál dolgozott Törökkanizsán.

Lénárt Anna †1994.

Adatközlő anyai nagyszüleit nem ismerte.

Adatközlő szülei: Teleki Tibor, 1951. Pék, földet is művelt, de utóbb eladta.

Remete Irén † 1976. Halála után férje újra nősült.

Házastárs apai nagyszülei: I. Alsósor, Pópity István adatainál.

Házastárs anyai nagyszülei: I. Alsósor, Pópity szül. Fodor Piroska adatainál.

Házastárs szülei: Pópity István, 1939. Földműves, Rábé – Fodor Piroska, 1944. Keresztúr

Testvére: egy nővére él Zentán.

Házasságkötésük: 1996. Gyermekük 1997-ben született.

A férj traktorista a majdani zadrugában. A házban adatközlő apósának szülei laktak.

Dózsa György u. 35.

Adatközlő: Tóth Kása, szül. Engi Mária, 1916. Kübekháza – 1999. Rábé

Házastársa: Tóth Kása János, 1909-1977. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: Engi András – Csikós Rozália, kübekházi földművesek

Adatközlő anyai nagyszülei: Kis János, Kübekháza – Micsik Rozál, Majdán

Adatközlő szülei: Engi János, 1894-1960, kübekházi borbélymester.

Kübekházáról járt át Rábéra, később itt vett házat.

Negyven évig volt a falu borbélyja.

Kis Rozál, 1896-1983. Kübekháza. 1919 után kettős birtokosok voltak.

Testvérei: László öccse Csókán él.

Házastárs apai nagyapja: Tóth Kása János, Magyarakeresztúr (1920 óta Románia)

Házastárs szülei: Tóth Kása Pál †1960. Magyarakeresztúr. Földműves, 12-13 hold földje volt.

Nyári Katalin †1962. Pordányon (Románia) született.

Házasságkötésük: 1936.

Gyermekeik: Katalin, 1941. Kikindán él, férje meghalt. Két gyermeke van.

Árpád, 1934., sofőr, Csókán lakik.

Mária, 1943., a Dózsa Gy. u. 37. sz. alatt lakik.

Volt, mikor 24 hold földet munkáltak, ebből 6-8 hold volt a sajátjuk. Búzát, kukoricát, paprikát, hagymát termeltek.

Dózsa György. u. 37-39. – Itt volt az iskola épülete, ahol misét is tartottak. Az 1960-es évek végén elbontották. Ma is áll a harangláb, a harangozó Makra Imre, Dózsa Gy. u. 31. sz. alatti lakos volt († 1999.).

Dózsa György. u. 41. – Ezen a telken épült a tűzoltószertár.

Dózsa György u. 43.

Adatközlő: Kiss szül. Molnár Nelli, 1959. Rábé

Házastársa: Kiss Dénes, 1959. Magyarakanizsa

Adatközlő apai nagyszülei: Molnár József, 1909-1992. Rábé. A földműves szövetkezet igazgatója volt.

Csejtej Mária, 1909-1990. Oroszlámos. Iparos családból származott.

Adatközlő anyai nagyszülei: Gyémánt György, 1909-1991. Éjjeliőr volt egy bácskai faluban, majd Majdánra költöztek. Kevés földjük volt.

Soltész Ágnes, 1911-1990., majdáni származású.

Adatközlő szülei: Molnár Jenő, 1934. Jogot végzett. Házassága után átköltöztek Újvidékre, ahol főkönyvelő volt. Később Törökkanizsára települtek.

Gyémánt Erzsébet, 1938. Háztartásbeli.

Kb. 10 hold földet örökölték, amit bérbe adtak.

Testvérei: öccse Horgoson él.

Házastárs apai nagyszülei: Kiss Lajos † 1970. Iparos családból származott, segédek, inasok voltak, cipész Szegeden, majd Zimonyban.

Szakala Borbála 1908-1992.

Házastárs anyai nagyapja: Harmat Jenő, † 1982. Asztalosmester.

Házastárs szülei: Kiss Dénes, 1934-1990., ács – Harmat Katalin, 1943., fényképész

Házasságkötésük: 1981.

Gyermekeik: Róbert és Ákos

Adatközlő inasiskolában végzett varrónő, majd közgazdasági iskolát végzett. Jelenleg háziasszony. Házastársa építésztechnikus. Magyar-kanizsára jár dolgozni. Kanizsán albérletben éltek, nem tudtak telekhez jutni, ezért vásároltak házat 1985-ben Rábén, Hódi József asztalos- és bognármestertől. A régi ház bontása után korszerű, emeletes házat építettek.

Dózsa György. u. 45. – Lakatlan ház, tulajdonosa Terhes, szül. Pópitay Anna özvegyasszony.

Dózsa György. u. 47. – A telek Széll János tulajdona. Csak istálló van rajta.

Dózsa György u. 49.

Adatközlő: Csanádi, szül. Balogh Gizella, 1934. Majdán

Házastárs: Csanádi József, 1932. Oroszlámos. Villany- és vízvezetékyszerelő.

Adatközlő apai nagyszülei: Balogh Mihály, Majdánban élt, a vasútnál dolgozott.

Feruska Viktor szanádi származású.

Adatközlő anyai nagyapja: Lévai József, juhász, Simonpuszta (Majdán határa).

Adatközlő szülei: Balogh István, 1907-1972. Majdán – Lévai Jolán 1908.
Simonpuszta

Hatan vannak testvérek.

Házastárs apai nagyszülei: Csanádi Illés +1943.

Budai Mária +1939. Világtalan asszony, foltozásból, meszelésből élt.

A házastárs szülei: Csanádi Illés 1901-1972., aradi származású. Gazdánál szolgált.

Fehér Mária, csáktornyai vend származású, szülei idénymunkát vállaltak Oroszlámoson, és ott telepedtek le.

Házasságkötésük: 1956.

Gyermekeik: Lili, 1959., férjezett, két fia van.

Mária, 1958., férje Dobó István (Dózsa Gy. u. 67.)

Öt éve élnek ebben a házban. Majdánból kerültek Rábéra albérletbe a '60-as években. Öt hold földjük volt, amit gyermekeik között szétosztottak. Dohányt és apróhagymát termelnek.

Dózsa György. u. 51. – Az adatgyűjtésre technikai okok miatt nem került sor.

Dózsa György. u. 53.

Adatközlő: Kukli, szül. Papp Mária, 1957. Oroszlámos

Házastárs: Kukli András, 1953. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: Papp Antal – Böröcz Erzsébet, Oroszlámos

Adatközlő anyai nagyszülei: Patyik Mátyás – Molnár Anna, Oroszlámos

Adatközlő szülei: Papp Ferenc, 1934-1972. – Patyik Irén, 1932.,
Oroszlámos

Házastárs szülei: Kukli Gábor, 1930. Rábé – Pópity Mária, 1932. Rábé
Dózsa Gy. u. 46. sz. alatt laknak.

Házasságkötés: 1974.

Telket vásároltak és tíz éve építették házukat. Két gyermekük van, mindketten otthon élnek.

Dózsa György. u. 55.

Adatközlő: Juhász, szül. Molnár Ilona, 1919. Rábé

Házastárs: Juhász Mihály, 1910. Törökkanizsa - 1965. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: Molnár Antal – Kenderesi Genova. Rábén éltek, nem ismerte őket.

Anyai nagyszülei: Soltész Pál, bakter volt, Ószentivánon van eltemetve –
Terhes Verona

Adatközlő szülei: Molnár István, 1897-1981. Rábé

Soltész Ilona, 1900-1991. Rábé

Szüleinek fél *lanc* (hold) földjük és házuk volt. Apja eljárt részesaratónak, kubikolni és feles földeket művelt. Első feleségétől két gyermeke született, halála után újra nősült és ugyancsak két gyermeke született.

1945-ben kötöttek házasságot. Négy *lanc* földet kaptak. Eltartották adatközlő anyai nagybátyját, Soltész Mihályt, aki négy *lanc* földjét rájuk íratta. Férje elhunyt után földjét beadta az un. nyugdíjalapra és nyugdíjából egyedül él. Két lánya és fia a családalapítás után Szabadkán telepedett le.

Dózsa György. u. 57. – Tulajdonos Mihók Árpád.

Dózsa György. u. 59.

Adatközlő: Szélpál János, 1945. Rábé

Házastárs: Dudás Erzsébet, 1955. Kisorosz

Adatközlő apai nagyszülei: Szélpál Mihály (Deszk környékéről származott) – Nagy Mária

Adatközlő anyai nagyszülei: Lévai János, Rábé – Szikora Mária

Adatközlő szülei: Szélpál Mihály, 1911. Törökkanizsa - 1990. Rábé

Lévai Júlianna, 1922-1995. Rábé

Házastárs szülei: Pópity Péter, † 1978. Rábé – Dudás Nagy Mária, 1925-1997.

Gyermekeik: Zoltán és Izabell

Házuk fordított, utcafrontos, az utcára néző hat ablakkal. Ebben a házban nyitott kocsmát Stimpel József a század első felében. A Gazdakör kocsmája mellett ez az italmérés működött Rábén 1944-ig. A házat a mai tulajdonos apja, Szélpál Mihály vásárolta meg.

Tizenöt holdon gazdálkodnak.

Dózsa György. u. 61.

Adatközlő: Vass János, 1966. Oroszlámos

Házastárs: Vass, szül. Varga Verica, 1972. Verbász

Adatközlő szülei: Vass János, 1932. *Fility* – Kispál Etel, 1909. Csóka - 1993. *Fility*

Házastárs apai nagyszülei: Varga József, 1898-1973. Rábé – Lévai Viktória, 1902-1986. Rábé

Házastárs szülei: Varga Béla, 1933-1991. Rábé – Bognár Mária, 1937. Törökkanizsa.

Gyermekeik: Botond és Edekon

Dózsa György. u. 63. – Új, emeletes lakóház, a Novity István – Kukli Erzsébet házaspár lakja.

Adatgyűjtésre nem kerülhetett sor.

Dózsa György. u. 65. – Üres ház.

Dózsa György u. 67.

Adatközlő: Dobó István, 1957. Magyarkanizsa

Házastársa: Dobó szül. Csanádi Mária, 1958. Oroszlámos

Adatközlő apai nagyszülei magyarkanizsaiak voltak, nem ismerték őket.

Adatközlő anyai nagyszülei: Szabó János, †1979., szobafestő – Pekla
Etel †1992. Magyarkanizsán éltek.

Adatközlő szülei: Dobó István, 1933-1986., asztalos volt.

Szabó Margit, 1933, szövődei munkásként dolgozott.

Házastárs apai nagyszülei: l. 49. sz. alatt

A házastárs anyai nagyszülei: l. 49. sz. alatt

A házastárs szülei: Csanádi József – Balogh Gizella (Dózsa Gy. u. 49.)

Gyermeük: Egy lányuk van.

A férj a majdáni zadrugában traktorista. 1982-ben kerültek Rábéra Magyarkanizsáról. Előbb a szülőknél laktak, akik szintén bérelték a házat, majd tíz éve árverezés útján vették a házat. Két lánc földjük van és egy holdat bérelnek.

Dózsa György. u. 69. – Üres telek.

Dózsa György. u. 71.

Adatközlő: Ágoston Erzsébet, 1941. Rábé

Házastárs: Ágoston Gábor, 1937-1998. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei Rábén éltek, fiatalon meghaltak, nem ismerte őket.

Adatközlő anyai nagyszülei: Szücs Pál, Kübekháza – Nagy Anna, Kübek-
háza

Adatközlő szülei: Ágoston István, 1900-1946. Rábé

Szücs Erzsébet, 1903. Kübekháza - 1979. Rábé

Házastárs szülei: Ágoston János, Rábé – Nyilas Rozália, Jázova

1960-ban kötöttek házasságot. Két gyermekük született: lányuk közgazdasági egyetemen végzett, főkönyvelő a palicsi kórházban, fiuk autómechanikus a majdáni zadrugában. Tizenhét hold földön gazdálkodnak, intenzív dughagymatermesztést folytatnak. Fiuk segít a gazdaság munkáiban.

Dózsa György. u. 73.

Adatközlő: Mihók István, 1934. Oroszlámos

Házastárs: Szücs Erzsébet, 1940. Szaján

Adatközlő apai nagyszülei: Mihók József, Oroszlámos – Soltész Jolán, Rábé

Adatközlő apja: Mihók Mihály, 1909. Oroszlámos

Szűcs Erzsébetnek unokatestvére élt Rábén, szüleivel látogattak Rábéra, a búcsúba, ott ismerkedett meg férjével. 1958-ban házasodtak. Nős fiuk Majdánon lakik. A gazdálkodásban három szomszédos családdal alkalmanként összetársulnak, kísérik egymást.

Dózsa György u. 75.

Adatközlő: Balaton szül. Kelemen Ilona, 1943.

Házastársa: Balaton Sándor, 1942. Szabadka

Adatközlő apai nagyszülei: Kelemen András – Varga Magdolna

Adatközlő anyai nagyszülei: Jócin Gyuró, törökkanizsai szerb gulyás-számadó.

Goján Ilona, 1887., cseléd volt *Filiten*.

Adatközlő szülei: Kelemen Illés, 1904-1968. Temerin, kb. 8 holdas kis-paraszt.

Jócin Mária, Törökkanizsa. Az 1930-as évektől Újvidéken éltek.

Házastárs apai nagyszülei: Balaton József 1869-1952., irnovai, fiákeres volt a szerémségi Kumán.

Darázs Rozália, 1889., temerini származású.

A házastárs anyai nagyszülei: Klemenc Ferenc, 1892-1954., hordár, majd katona. Újvidéken élt.

Pekalics Anna, szenttamási napszámos.

Házastárs szülei: Balaton Sándor, 1921., futoki szabó – Pekalics Ágnes, 1922-1987.

Gyermekeik: A férj első házasságából egy fiúgyermek született.

Közös gyermekeik: Mária, 1961., kereskedő Lokon. Férje esztergályos.

Sándor, 1965. pincér Magyarakanizsán.

Felesége kereskedő.

A férj kőműves vállalkozó. A házban négyen élnek: Balaton Sándor, az apja, a felesége és a feleség nagybátyja.

Dózsa György u. 77. – A házat bácskai (felsőhegyesi) magyar gazdálkodó vásárolta meg.

Dózsa György u. 79.

Adatközlő: Fekete István, 1927. Rábé

Házastársa: Csesznek Rozália, 1931. Oroszlámos

Adatközlő apai nagyszülei gazdag kozákok voltak.

Adatközlő anyai nagyszülei: Fekete József, † 1945., makói származású.

Lévai Mária, † 1946. Rábé.

Adatközlő szülei: Lagacsev Fülöp, 1900-1984., Az I. világháború idején a cári hadseregből került Magyarországra, majd Trianon után megnősült és letelepedtek.

Fekete Margit, 1893.

Testvérei: hárman voltak, az anya családi nevét viselték.

A házastárs apai nagyszülei: Csesznek Ferenc, kubikos – Csesznek Rozália, Magyararkanizsán éltek.

A házastárs anyai nagyszülei: Dékány György – Fejős Rozália, Oroszlámoson éltek.

A házastárs szülei: Csesznek Ferenc, 1892-1949., földműves

Dékány Mária, 1894-1971., oroszlámosi származású.

Házasságkötésük. 1948.

Gyermekeik: Ferenc, 1950., hentes, felesége monostori származású.

Magyararkanizsán élnek. Két leányuk van.

László, 1956., erdész Radonovácon. Felesége oromi származású. Négy fiuk van.

Az Alsósoron laktak. Az ottani ház már nem áll, de a *fundus* az övék. Ezt a telket 1970 körül vették egy oroszlámosi szerb gazdától. Öt és fél holdjuk van. Házuk 1971-ben épült, ketten élnek benne.

Dózsa György u. 81.

Ágoston János lakott itt. Két éve Csókára költöztek. Felesége Ágoston Etel. Mindkét fiuk Csókán lakik. A házat egy bácskai - felsőhegyesi - magyar család vette meg.

Dózsa György u. 83.

Adatközlő: Ágoston szül. Molnár Ilona, 1940. Rábé

Házastárs: Ágoston István, 1939. Rábé

Adatközlő apai nagyszülei: Molnár István – Molnár, szül. Varga Rozália

Adatközlő anyai nagyszülei: Kocsis István kőműves – Savanya Erzsébet.

Mindketten szegedi származásúak.

Adatközlő szülei: Molnár Ferenc, 1909-1985. Rábé

Molnár szül. Kocsis Ilona, 1911. Majdán

Testvérei: bátyja Szabadkán lakik, húga Majdánban él.

Házastárs apai nagyszülei: Ágoston Antal, Rábé – nagyanyja kisoroszi származású volt.

Házastárs anyai nagyszülei: Ágoston István – Laczi Mária, Rábé

Házastárs szülei: Ágoston Antal, 1908-1962. Rábé – Ágoston Katalin, 1907-1991. Rábé

Házasságkötésük: 1961.

Gyermekeik: lányuk férjezett, Oroszlámoson élnek, két gyermekük van.

Fiuk villanyszerelő, szüleivel él.

Tizenöt hold földön gazdálkodnak. Tizenkét holdat a férj, hármat a feleség örökölt. Földjük több darabban fekszik: van benne *partföld*, ezek Gyálán, Majdán és Rábé között vannak, és több tagban réti föld. Búzát, kukoricát, dohányt termelnek.

Alsósor

A *Nagyutcától* nyugatra fekvő házsor, amelynek házait a Dózsa György utca folytatásaként számozták.

Dózsa György u. 80.

Adatközlő: Tóth, szül. Csesznek Mária, 1937. 03.14. Oroszlámos

Házastársa: †Tóth József, 1932.02.29. Rábé

Házastárs szülei: Tóth Dezső, Rábé – Bodó Mária, Majdán

Házastárs testvérei: †Margit, (Molnár Mártonné), Pál Zentán lakik.

Házasságkötés: 1955.

Adatközlő gyermekei: Emma, 1956. Férjezett, két gyermekük van, Magyararkanizsán élnek.

József, 1960. Nőtlen, Rábén lakik.

Dózsa György u. 82.

Lakók: Kálmán Lukács, 1928. Magyararkanizsa – Nagy Margit, 1933.
Magyararkanizsa

Magyararkanizsán éltek, nyugdíjba vonulásuk után fiuk rábai munkatársá révén vásárolták a házat. Télen továbbra is Kanizsán laknak.

Dózsa György u. 84.

Adatközlő: Falusi Margit, 1965.12.29. Elvált asszony, két gyermeke van.

Adatközlő szülei: Falusi Antal, 1937. Rábé – Ágoston Margit, 1936. Rábé

Adatközlő férfitestvére Franciaországba települt, megnősült, két gyermeke van.

Dózsa György u. 85.

Adatközlő: Pópity, szül. Lévai Ibolya, 1946.01.04. Rábé

Házastárs: Pópity László, 1945.06.08. Rábé

Házasságkötés: 1966.

Adatközlő szülei: Lévai György, Rábé – Török Rozália, Oroszlámos

Adatközlő testvérei: Lévai Bertalan, 1940. Rábé, (L. Dózsa Gy. u. 58-60.)

Lévai Piroska, 1942. Rábé, (L. Dózsa Gy. u. 19.)

Házastárs szülei: Pópity Bálint, Rábé – Juhász Erzsébet, *Fility*

Házastárs testvérei: Erzsébet, 1944. Rábé

Bálint, 1939. Rábé

Gyermeük: Lányuk férjezett, férje oroszlámosi születésű. A délszláv háború kitörésekor Magyarországra települtek.

Dózsa György u. 86. – Üres telek.

Dózsa György u. 87. – Elhagyott, összedőlt ház.

Dózsa György u. 88.

Adatközlő: Varga Imre, 1938. Rábé

Házastárs: Bugyi Katalin, 1942. Kikinda

Adatközlő apai nagyszülei: Varga Antal, Rábé – Nutter Anna, Magyar-keresztúr (Románia)

anyai nagyszülei: Tómin Rádó, Oroszlámos (Györgymajor)
Baráth Anna (szegedi származású)

Adatközlő szülei: Varga István, 1907-1995. Rábé

Tómin Amália, 1908. Oroszlámos - 1991. Rábé

Adatközlő testvérei: fiútestvére Rábén lakik, két lánytestvére Majdánra illetve Csókára ment férjhez.

Házastárs szülei: Bugyi Károly, 1911. Kikinda – Bera Eszter, 1908. Kikinda

Gyermekeik: két fiuk született.

Dózsa György u. 90.

Adatközlő: Pópity István, 1939. Rábé

Házastárs: Fodor Piroska, 1944. Keresztúr

Adatközlő apai nagyapja: Pópity János, Rábé

Adatközlő anyai nagyszülei: Doró István, Majdán – Szirovicza Anna,
Kübekháza

Adatközlő szülei: Pópity Illés, 1909-1995. Rábé – Doró Anna, 1911-
1972. Majdán

Házastárs szülei: Fodor János, Keresztúr – Fodor Piroska

Dózsa György u. 91.

Adatközlő: Ágoston Béla, 1929. Rábé

Házastárs: Ágoston, szül. Domonkos Erzsébet, 1931. Majdán

Adatközlő szülei: Ágoston János, 1886-1970. Rábé – Czukor Rozália 1891-1970. Oroszlámos

Adatközlő testvérei: három fiútestvére született: a legidősebb Csókán, a középső Rábén, fiatalabb bátyja pedig Majdánban élt.

Házastárs apai nagyszülei: Domonkos János (az I. világháborúban elesett) Tóth Erzsébet, † 1939.

Házastárs anyai nagyszülei: Ágoston István, † 1952. – Kovács Rozália, † 1986.

Házastárs szülei: Domonkos Lajos, 1908-1991. Majdán – Ágoston Irén, 1911, Majdán

Gyermeük: fiuk Adán lakik.

Dózsa György u. 92.

Adatközlő: Varga Zoltán, 1969. Rábé

Házastárs: Nouráti Ottilia, 1972. Újvidék

Adatközlő szülei: Varga Imre – Bugyi Katalin, a Dózsa Gy. u. 88. sz. alatt laknak. További adatokat l. ott.

Dózsa György u. 93.

Adatközlő: Ágoston, szül Kószó Teréz, 1924. Rábé

Házastárs: Ágoston István, 1925-1995. Rábé

Adatközlő apai nagyanyja: Pópity Ágnes, Rábé

Adatközlő anyai nagyszülei: Lévai Bálint, Rábé – Karácsonyi Mária, Kübekháza

Adatközlő szülei: Kószó István, 1896-1976. Rábé – Lévai Veronika, 1900-1951. Rábé

Házastárs szülei: Ágoston József, Rábé – Ágoston Katalin, Kübekháza

Gyermeik: három gyermekük van: két lányuk Szabadkán illetve Újvidéken, fiuk Törökkanizsán él.

Összegzés

Adatgyűjtésünk idején a Nagyutcán 69, az Alsósoron 9, így a faluban összesen 78 lakóház volt. Közülük 15 házat lakatlanul találtunk. Lakóik elhunytak, vagy özvegyek, akik helybeli gyermekeiknél laknak, illetőleg többen elköltöztek a faluból. A megüresedett házak, néhány kivételével, a helybeli leszármazottak tulajdonában vannak. Két házat az utóbbi években egy bácskai gazdálkodó vásárolt meg. Ezeket nem tekintettük lakatlannak, mivel a gazda műveli rábai földjeit és olyankor Rábén tartózkodik.

A Nagyutcán 7, Alsósoron 2 üres *funtus* (telek) található, melyeket fölvert a gaz, legfeljebb egy-két épület romjai árválkodnak rajtuk. A megüresedett telkek és lakatlan, még számozott házak az utóbbi másfél-két évtized népesedési folyamatainak tanúi.

A faluban több mint három évtizede csak két, közösségi célokat szolgáló épület van: az élelmiszerüzlet és a tűzoltószertár.

Az adatgyűjtés 56 házaspárra terjedt ki és 16 esetben mindkét házsfél rábai születésű, tehát a ma Rábén lakók házasságainak 29 %-a endogám jellegű. Az utóbbi 30 évben több fiatal kötött házasságot más helységgel, mint korábban.

A középkorú és idős házaspárok leginkább belterjes hagyma- és dohánytermeléssel, szarvasmarha-tartással foglalkoznak. A faluban házasodó és megtelepedő fiatalok segítenek szüleiknek a gazdaság munkáiban, több férfi a majdáni szövetkezetben is dolgozik mint traktorista, gépkezelő, de a fiatal házasok többsége másutt telepedett le. Erről a kőtet más tanulmányában írunk.

Közlésünk helyzetkép egy tragikusan fogyatkozó népességű jugoszláviai magyar faluról az ezredforduló küszöbén. Szándékunk elsősorban a dokumentáció. A családtörténeti adatanyag lehetőséget ad a 20. századi nemzedékek házassági kapcsolatainak, az elszármazásnak és beköltözésnek, a tájban történő és távolabbi munkavállalásnak az elemzésére. Minderre hasonló „mélyfúrás” után, összehasonlító igénnyel fogunk sort keríteni.

Die Einwohner von Rábé im Jahr 1997 und ihre Familienstammbäume

**ANTAL JUHÁSZ-ERIKA MAKOVICS-VERA MÉSZÁROS-
MARGIT MIKÓ-ANDRÁS SIMON-ERIKA VASS**

Das von Ungarn bewohnte Dorf Rábé liegt an der Dreiergrenze zwischen Jugoslawien, Rumänien und Ungarn, seit dem Friedensvertrag von Trianon (1920) gehört es zu Jugoslawien. Die Zahl der Bewohnerschaft war im Jahr 1900 500, im Jahr 1971 303, 1997 lag sie bei etwa 150; die Zahl der Bewohner nahm besonders in den vergangenen 20-30 Jahren immer rascher ab.

Im Juli 1997 haben wir mit vier Universitätsstudenten unter den Bewohnern von Rábé eine Befragung durchgeführt. Über die Bewohner der einzelnen Häuser wurde ein sog. Familien-Fragebogen zusammengestellt. Die Datenerhebung erstreckte sich auch auf die Eltern, die Grosseltern und die Kinder der Hausbesitzer (im Haus wohnende Ehepaare). Auf Grund der Angaben bekamen wir von jeder Familie ein Bild über die Herkunft, das System der Ehebeziehungen, über das Ausmass und die Richtung der Abwanderung aus dem Dorf.

1997 standen im Dorf 78 Wohnhäuser, aber 15 davon waren schon unbewohnt. Viele leere Grundstücke sind von Gras überwuchert, auf manchen Grundstücken findet man Überreste von verfallenen Häusern. Zahlreiche Familien beschäftigen sich mit Zwiebel- und Tabakanbau, mit Viehzucht, aber der Grossteil der jungen Dorfbewohner hat den Ort verlassen oder arbeitet auswärts, weil das Ackerfeld nicht ausreicht und weil die jungen Leute an der Rentabilität der Landwirtschaft zweifeln. Das Dorf ist im Veralten begriffen. Der Aufsatz repräsentiert einen Lagebericht über ein ungarisches Dorf in Jugoslawien mit rasch abnehmender Einwohnerzahl.

A Vízhányó család gazdálkodása Egyházaskéren

FODOR FERENC

Egyházaskér Oroszlámos és Csóka között fekvő bánsági település. Szerb neve *Vrbica*, így a környező – és az ott élő magyar – lakosság *Verbicának* nevezi. Az Egyházaskér nevet 1888-ban, a múlt század helynév-magyarosító törekvései során kapta.

A török hódoltság alól fölszabadult déli vármegyék betelepítése már a XVIII. században megindult. A bácskai és a bánáti részekre először szegedi dohánykertészek költöztek.¹ Az 1780-90-es években kezdődött a jászkunságiak letelepedési hulláma.² Egyházaskért – Kálmány Lajos szerint – „Szeged népe már 1785-körül megszállta... Ekkor már a makaiak is jövégettek... A rendezett viszonyokhoz szokott, jogát védő makai nép az Egyházas-Kéren talált állapotokat ázsiaiaknak bélyegezte, mi azonban még nem elegendő ok arra nézve, hogy elkedvetlenedve itthagyni kényszerüljön Torontált a nélkül, hogy az állapotok megváltozására szükséges lépéseket tegyen.”³ E családok úttörő munkája tette lehetővé, hogy a századforduló táján a makaiak újabb hulláma települjön át Torontálba.

A század elején Makóról sok család költözött a hasonló talajadottságokkal rendelkező bánáti falvakba. Majdán, Rábé, Oroszlámos, Egyházaskér, Mokrin lakosai közül ma is sokan tartják a kapcsolatot a magyarországi rokonokkal. Egyházaskéren 1900-ban 845,⁴ 1910-ben pedig 861 lakos volt.⁵

Egy-egy család történetének és gazdálkodásának bemutatása alkalmat nyújt arra, hogy megismerkedhessünk egy nagyobb terület gazdasági, politikai múltjával, az ott élők sorsával.⁶

Az általam Egyházaskéren vizsgált család története is Makóig nyúlik vissza. Vízhányó János családjának történetével édesanyja, Vízhányó Jánosné Mágori Julianna ismertetett meg. Mágori Julianna 1915-ben született Mokrinon.

A Vízhányó és a Mágori család 1905-ben költözött Makóról Mokrinba. Itt uradalmi földet osztottak, melyet hosszútávú törlesz-

¹ Bálint Sándor 1976.204.

² Pénovázt Antal 1996.145.

³ Kálmány Lajos 1891.XVI.

⁴ MSK. Új Sorozat. A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi népszámlálása, 1904. Budapest. 734.p.

⁵ MSK. Új Sorozat. A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, 1913. Budapest. 738.p.

⁶ Ilyen munka Mohay Tamásnak Nagy Sándorról írt disszertációja, mely számomra is vezérfonalul szolgált. (Mohay Tamás 1994.)

tésre vásároltak meg. Az idős Vízhányó apósa Jani István volt. Ők Makón maradtak. Jani István két lánya már korábban Egyházaskérre ment férjhez, majd később a fiuk is ide nősült. Fiának 40 hold földet vett, a lányoknak pedig 20-20 holdat.

1. kép. Vízhányóné Mágori Julianna

A Mágori nagyapa szintén Makóról származott, de Egyházaskérre már Valkányból (Valcani) telepedett át szintén 1905 körül. Mintegy 60 hold földön kezdtek gazdálkodni. A takarmánynövények termesztése és az állattartás mellett, a makói hagyományoknak megfelelően, hagymával is foglalkoztak. A nagyapa azonban 1911-ben váratlanul elhunyt. Mágori Sándor – adatközlőm édesapja – 1913-ban nősült meg. A gazdaságban ezután minden föltétel adott volt a boldoguláshoz, a rendes megélhetéshez. A háború azonban közbeszólt. Mágori Sándornak 1914-ben be kellett vonulni, fiútestvérével együtt. A gazdaság az özvegy nagyanyára és a férj nélkül maradt újasszonyra maradt, aki ekkor már terhes volt. Így amikor adatközlőm megszületett, édesapja a fronton volt. Tábori levelezőlapokon értesítették, hogy lánya született. Amikor a kislány egyéves körül volt, küldtek róla és a családról egy fényképet a frontra. A posta azonban a harcok miatt a frontvonal közelében szétszóródott. A fényképet egy orosz asszony megtalálta az utcán és a lakásba a saját családi fényképei közé tette a falra. Amikor a magyar katonák élelmet keresve betértek a családhoz, a falon meglátták a fényképet, melyet adatközlőm édesapjának katonabarátja felismert. Elmondták,

hogyan került oda, majd ő átadta Mágori Sándornak. Ekkor láthatta meg kislányát és családját. Azonban barátjával (Jung Antal) együtt fogságba estek, ahol 1918. március 18-án Mágori Sándor meghalt. Barátja a nála lévő összes iratokat (a fényképet, tábori levelezőlapokat, naplójegyzetet) magához vette, és miután szerencsésen megszabadult a fogságból, hazahozta és átadta a családnak, ahol ma is nagy becsben őrzik. Mágori Sándorné – miután bebizonyosodott férje halála – 1919-ben ismét férjhez ment.

2. kép. A frontot megjárt fotó. A kislány Mágori Julianna

Mágori Julianna 1932-ben került a Vízhányó rokonságba. Hat hétig éltek együtt a szülőkkel, majd külön tanyába költöztek, melyhez 20 hold föld tartozott. Kaptak két lovat, tehenet, ekét, boronát, ekekapát, kocsit, stb. Az élet kezdése azonban a gazdasági válság miatt nagyon nehéz volt. Öt család született: 1937-ben Ilona, 1939-ben Mária, 1940-ben Irén, 1946-ban Júlia, 1949-ben János.

A gazdaság azonban évről évre fejlődött. Aratógépet vettek, ezután nem kellett részeseket fogadni, a jószágállomány is szaporodott, így Mokrinba házat vettek. A további fejlődésbe azonban szintén beleszólt a háború. A német megszállás és az 1942-es árvíz tönkretette a gazdaságot. „1942-be, mikó a Maros vize begyűtt – amit bírtunk, mentőtünk. Varrtam egy párnát, mikó kimék – a hátunk mögött vót egy nagy kanális, de hunnan gyűn ez a víz ilyen gyorsan – a laposok mán teltek mög. Nem vót menység, valahogy kicibáltuk a bútor, lisztöt, amit tuttunk, kihortunk a vasútra. Nem maratt csak két disznó. Azok csak két hétre kerűtek ki, főmöntek a jászolba szögényők, ott vót répa behányva azt ötték, mire ladikon aztán kihozták őket. A tanya is összedűt. A víz csak agusztusba húzódott le. Emöntünk az én anyámhon, ott teletünk ki.” A tanyát nem építették ujja, csupán egy kis szobát és egy kis istállót építettek, hogy ne kelljen minden nap hazajárni a nyári munkák idején.

1944 októberében a kivonuló német csapatok a vasutat felrobantották. „Az uram aszonta, hogy menekűjünk mink is. Én – montam nem mék sehova, mindegy, hogy egy dűlőve erébb, vagy arébb halok mög. Vót egy nagy pincénk, ide menekűt az egész falu. Bombáztak, süvített a golyó, a gyerökök ordítottak – no mondom hova menekűtünk vóna – mások is hozzánk menekűnek. Mikó kivilágosodott, gyűtt az első partizán autóva – zsvajoztak, éljön Titó. Pizskosak, mocskosak, szakállasak, rongyosak vótak, há mondom, ezek akar-nak minket főszaabadítani.”

A háború elmúltával nemhogy javult volna a sorsuk, még nehezebb lett az élet. A Vízhányó család is kuláklistára került. Már csépléskor összeírták a termést. „Két métert hagytak fejenként, mög kiszámították a vetőmagot – a többit evítették. Amit valahogy e tuttunk dugni, az maratt.” A törvény szerint 17 holdnál senkinek sem lehetett nagyobb földterülete. Aki nem akart belépni a „zadrugába”, azt kényszerítették. „Tűlünk is mindönt evöttek. Lovakat, kocsit, boronát, ekekapát. Összeszőtték este a nagygazdákat Mokrinba, kivítették a temetőbe őket, sorba állították – kérdözték beviszöd-e, ha nem, akkó lelűvünk. Lűttek is le, de sokan átszőktek Magyarországra, sok föl-akasztotta magát. Vót egy lovunk, egy szép csikó – gyűttek hozzánk is a partizánok, fogták a kötőféket – evítették. Vót egy szép tehenünk – evítették. Keresték, van-e búzánk, lisztünk – csak annyit hagytak, hogy éppen máról hónapra. Egy cementözsákba beleraktam a lisztöt, ott hagytam a padlásföljáróba – így mentöttem mög egy kicsit. A kotárka ajját befalaztuk és teleöntöttük búzáva – loptuk a mienket. Az öcsém a tanyán vót. Nem maratt csak egy ló mög egy tehen. Egyéves vót a kisfia. Mindön este e köllött neki járni ahun őket trenírozták. Oda-csukták a kezüket az ajtóhoz, adod-e ezt, adod-e azt. Nem vót tej abba a nagy tanyába. Nekünk vót egy kecskénk, azt vitte ki az öcsém és

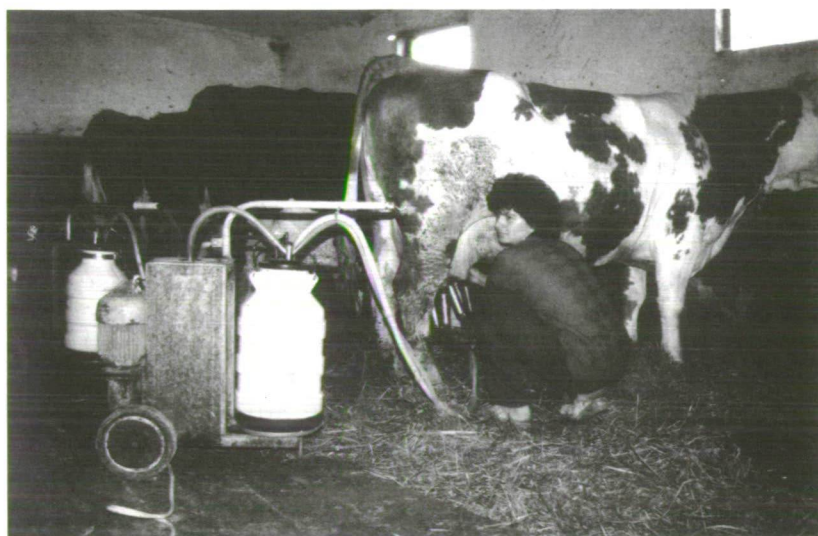
a fia annak a tején nőtt fő. A mustohabátyámat is kikonfiskáták a tanyábú, nem maradt csak egy ágy, pedig öt gyerek vót. Még a szénvonyót is főtötték a kocsira. Aki nem lépött be a zadrugába, ahho mindön nap mõntek, hogy mit vigyõnek e. Az én anyám eccõ vágott disznót. Fõjelõntötték. Mindõnt összeszõttek tûlûk – ruhát, kabátot, fazekakat. Az ablakon belûttek, ahol az én mamám feküdt, ott a feje fõlõtt a szentkép sarkába mõnt bele a golyó. Borzasztó vót.”

1960-ban a család úgy határozott, hogy a Mokrintól távol lévõ maradék 17 hold föld nehezen mûvelhetõ, így vettek egy tanyát Egyházaskér közelében 700 mázsa búza áráért. A tanyával 10 hold föld volt. A mokrini házat is eladták, azonban még így is sok adósság maradt. A Vízhányó család itt kezdte újra az életet. De mint annyi-szor, a szerencse most sem kedvezett. Vízhányó János 1962-ben meghalt. A gazdaság vezetése ismét feleségére hárult. A házat és a birtokot 1969-ben tudták végleg kifizetni.

Ifjabb Vízhányó János 1970-ben nõsült meg. Két évig laktak édesanyjukkal a tanyán, majd házat vettek Egyházaskéren, a fõut-cán. Két családjuk van: Csilla és Dani. Csilla 1994-ben férjhez ment, Szasa – a férje – a családi gazdaságban dolgozik. Egy kislányuk van. Dani még csak tervezi a nõsülést, már régóta udvarol egy majdáni lánynak. A család együtt gazdálkodik. A régi ház mögé egy nagyobb, új épületet építettek, mely kielégíti a fiatalok igényét is. A Vízhányó családot sem a nyugat-európai munkavállalás lehetõsége, sem a szabadkai gyári munka nem tudta elcsábítani a családi birtoktól. Maradt saját birtokán a maga ura. Ennek fejlesztésére áldozta minden idejét. A politikai helyzet adta lehetõségeken belül mindent megtett azért, hogy gyarapítsa jószágállományát, gépparkját, földte-rületét. Elsõsorban a szarvasmarha- és a sertéstartásban látott le-hetõséget. Férjhezmenetele elõtt Csilla egy helyi üzletben dolgozott, de a kevés fizetés miatt otthagytá munkahelyét. Férje, Szasa mokrini gazdálkodók gyermeke. Az itteni életstílushoz hamar alkalmazko-dott. Vízhányó Jánosné egészségi állapota miatt ma már inkább csak az unokára vigyáz és fõz a család számára.

Mikor a zadrugák (szövetkezetek) fõloszlottak, a család – azoktól akik visszakapták a földet, de mûvelni nem tudták – árendába vette a területet. Így ma kb. 140 hold szántót és kb. 20 hold legelõt, ka-szálót használnak. A földterület nagy része a takarmánytermelést szolgálja. Az állatállomány igen nagy. Az 1998 júniusi állapot szerint 24 tehén volt, melyek közül általában 13 fejõs. Ezenkívül 14 kisebb borjú van még a falusi istállóban. Itt volt még 4 anyakoca, 15 hízó, 35 süldõ és 21 kismalac. A jószágállomány másik fele a tanyán van. Itt 15 hízó marha volt, elsõsorban bikák. Ottjártam elõtt adtak le a tanyából 7 hízott bikát, melyek egyenként 7-8 mázsásak voltak. Az istállóban így is maradt még 3 nagy bika, melyekkel olykor az isme-

rösöknek folytattatnak is. A család mondhatni a falu legjelentősebb gépparkjával rendelkezik. 1998-ban vettek egy 4,2 méter vágóasztallal rendelkező ZMAJ 142 típusú kombájnt és egy 7 tonnás, szintén ZMAJ típusú pótkocsit. Ezenkívül van még két kisebb pótkocsi és három traktor: IMT 533-as, IMT 577-es és egy Volvo BM, 140 lóerős. A gazdasági felszereléshez tartozik még a kultivátor, kukorica vető gép, silózó, kukoricaszedő kombajn (kétsoros), műtrágyaszóró, vetőgép, 2-es eke, 3-as eke, ló után való ekekapa (hagyma ekézéséhez), bálázó (prés, kockabálát készít), markoló, trágyaszóró, 2 tárcsa, nehézborona, rendsodró, függesztett szántóföldi permetező, öntözőcsövek (85 mm), TIFON önjáró öntözőberendezés, traktorral hajtott szivattyú. A takarmányt 24 kalapácsos, háromfázisos villanydarálólal darálják.

3. kép. Tehenek fejése

1998-ban a következő volt a termelt növények területi megoszlása:

búza	50 hold
kukorica	30 hold
napraforgó (olaj)	20 hold
here	15 hold
tavaszi árpa	10 hold
zab	10 hold
fokhagyma	4 hold
vöröshagyma	1 hold
apróhagyma	1 hold
maghagyma (bördő)	1 hold

Ennyi jószág ellátásához, és ekkora földterület megműveléséhez rendkívül szervezett munkára van szükség. Eredményesen csak nagy-nagy összefogással lehet végezni. Júliusban a nap hajnali öt órakor kezdődik a fejéssel. Hat órakor indul a „gulya”, akkorra minden tehenet meg kell fejni. Két fejőgéppel fejnek. A fejést Csilla és Dani végzi. Szasa darál, a teheneknek abrakot ad, szoptatja és itatja borjúkat. A kisborjúkat 2-3 hetes korukban már rászoktatják az ivásra, hogy több tejet lehessen leadni. A vödörbe először két tojást leütnek, vigyázva, hogy a héja bele ne kerüljön, majd tejet öntenek

4. kép. A tej átadása

rá és összekavarják. A nagyobb borjúk már darát is kapnak. Miután rászoktak az ivásra, egyszerre két-három borjút is lehet itatni. Fejés előtt a tehenek tőgyét tisztára mossák, ha kell, bezsírozzák, hogy ki ne repedezzen. Fejéskor állandóan a gép mellett vannak, nyomkodják a tehenek tőgyét, hogy jobban leeresszen, leadja a tejet. Mikor már kevés tej van a tehén tőgyében, a fejőgépet lekapcsolják és a maradékot kézzel csöpögtetik ki. Fontos, hogy ne maradjon tej a te-

hén tőgyében, mert akkor hamar elapad, esetleg még tőgygyulladást is kaphat. A kifejt tejet 20 literes alumínium kannákba szűrik. Egy nap 150-200 liter tejet adnak le. Fejés után a gulyába járó teheneket kiengedik az utcára. Hét óra körül jön a tejszállító autó. A tejet külön nem mérik, már ránézésből tudják, hány liter. Míg a fiatalok fölöntik a tejet, a sofört behívják egy kávéra, esetleg pár falat reggelire.

Néhány perc beszélgetés után a tejes elmegy és a család leül reggelizni. Sietnek, mert az udvaron már gyülekeznek a napszámosok kukoricát kapálni. A traktort és a pótkocsit már előkészítették. Akik korábban jöttek, az udvaron várják a többieket, reszelik a kapát, vizet tesznek a kannába. A napszámosokkal Csilla ment kapálni. Most csak nyolcan voltak, van, mikor húszan is vannak. A pótkocsira rakott szalmabálákra ültek, a traktort Szasa vezette. A másik traktorral Vízhányó János ment. Ő erre a traktorra már reggel fölserelte a kultivátort.

5. kép. A napszámosok indulnak kukoricát kapálni

Miután megérkeztek a kapálandó kukoricaföld végéhez, Szasa továbbment apósával egy másik darabba kultivátorozni. Ez kétszemélyes munka, mivel a kultivátort is külön kell a traktor után irányítani, hogy pontosabb munkát végezzen. A pótkocsit húzó traktorral Dani ment tovább fűvet kaszálni. A kapások egész nap kinn vannak, ebédre mindenki a maga által vitt ételt eszi. A pótkocsin, vagy a pótkocsi alatt a hűvösön ebédeltek. Félórányi pihenő után folytatták a munkát. A napszám 10 márka volt. A munka megfelelő minőségéről és üteméről Csilla gondoskodott. A terület nem volt elgazosodva. Ha valaki mé-

gis lemaradt, a többiek kisegítették. Az egész munka jó hangulatban, zajosan folyt, mindenkinek volt valamilyen megjegyzése a másik munkájára, életére, iszákosságára, stb. Öt óráig kapáltak.

Hat órára mindenkinek a helyén kellett lenni, mivel ekkor hajtják be a gulyát. Az asszonyok már 15-20 perccel hat előtt kiálltak az utcára, s míg nem jöttek a tehenek, beszélgettek. A *kancsika* csattogása a kutyák ugatása és a csöngők hangja már messziről jelezte a gulya közeledtét. Törtek egy-egy faágat és ezzel terelték be a jószágokat. A kívülálló számára hihetetlen, hogy hiba nélkül választották ki mind a 24 tehenet a gulyából. Ha egy-egy mégis kitör és tovább megy, azt vissza kell hajtani. Sokszor a fiúk motorral mennek a tehen után a falu végéig.

A bekötés után elkezdődik a fejéshez való előkészület. Felsőprik a placcot, abrakot öntenek a tehenek elébe, vödörbe vizet engednek, mivel lemossák a tehenek tőgyét, sapkát tesznek föl vagy bekötik a fejüket, hogy a haj ne vegye át az istállószagot. A borjúk is várják a takarmányt, a nagyobbak herét kapnak. A munka ügyes sürgésforgást kíván, mely jól összehangolt. Míg az egyik tehenet a gép feji, a másiknak megmossák a tőgyét. Átkapcsolva a fejőgépet, az előzőt kicsurgatják. A szopós borjúkat megszoptatják, illetve úgy mint reggel, tojással és tejjel megítatják. Itatás után a tejes vödröket kiöblítik, ez a víz a disznók moslékjába kerül. Szoptatás után ellenőrzik, hogy kiszopták-e rendesen a tejet. A disznók etetése és a darálás ezzel párhuzamosan folyik. Az egész munka megközelítőleg egy órát vesz igénybe. Nyáron néhány tehenet kint tartanak az istálló előtti nyári jászolnál. A fejés is itt történik. A teheneket vödörből itatják, mivel itt nincs önitató. Fejés után elmossák a gépeket. A tejet hűvös helyre teszik, hogy a másnap reggeli átadásig meg ne savanyodjon.

A pásztortól függ, hogy jóllaktak-e a tehenek. Ha nem legeltek eleget, bögnek, nem akarnak lefeküdni. Kevesebb a tej is. Ilyenkor másnap reggel a pásztort megfegyvelmezik. Még sötétedés előtt valaki kimegy a tanyára az ott lévő jószágokat ellátni, illetve a nagymamának segíteni. A bikáknak abrakot és szálastakarmányt adnak, majd vödörből megítatják őket. A trágyát talicskánként tologatják ki. Kisbálás szalmával aljazznak.

A család este a vacsoránál találkozik ismét. Amikor az ebéd elmarad, vacsorára főtt étel van. Egy télen 3-4 hizót szoktak vágni. Túrót, tejfölt a család számára otthon készítenek, de előfordul, hogy a boltból is vásárolnak tejterméket. Étkezés közben is a gazdálkodásról van szó. Ki, melyik darabban kaszált, holnap ki, hól, mit fog dolgozni. Melyik gépnek mi a baja, mire kell a használatánál ügyelni, mit kell javítani. Az egyik pótkocsira új gumi kell, mert nem fogja bírni cséplésnél (aratásnál) a terhelést. Van egy új pótkocsi eladó, ki megy el megnézni és megtudni az árát stb.

A gépekkel nem csak saját földjeiket művelik. Eljárnak szántani, bálázni, fűvet vágni, aratni bérbe is. Egy hold szántás 50-70 márka, egy liter gázolaj 4 dinár. Egy mázsa kukorica 15 márka, egy mázsa búza 19 márka, egy hold föld egy évi árendája 3-4 mázsa búza. A tej literre 2 dinár - 3,8-4 százalékosig, melyért tizenöt naponként fizetnek. Egy jó tehén borjával együtt 2000 márka, egy borjú 350-500 márka. Egy pár választási malac 100-150 márka. A kombájnt 36 ezer márkaért vették. A hármás eke 6500 márka, egy 7 tonnás pótkocsi 7000 márka. Van a családnak egy Lada 1300-as és egy Zasztava személyautója.

A család bevétele tehát a tej, a hizott bikák és üszők, hizott sertések értékesítése, valamint a gépekkel vállalt munka után járó kereset. A megtermelt takarmányt a jószágokkal etetik fel. A fölösleges szalmát is eladják. A papíripari vállalat vásárolja fel 50 paráért kilógrammonként. Eladásra termelnek még fokhagymát, vöröshagymát és apróhagymát. A maghagymából (bördő) származó vetőmag egy részét is értékesítik. Ezen a vidéken általában tavaszi fokhagymát termelnek. A feketemagot Oroszlámoson csépeletetik régi cséplőgéppel, hasonlóan a heremaghoz. Itt van még egy hagyományos cséplőgép Fark György tulajdonában. Órabérbe dolgozik, a cséplőt Zetorral, nagyszíjjal hajtják. Fűszerpaprikát is termeltek, melyet a már említett TIFON önjáró öntözővel locsoltak, a szivattyút traktorral hajtatták.

Az ilyen nagy vállalkozás ritkaságszámba megy ma még, különösen ezen a vidéken. A család a munkakapcsolatok révén is nagy népszerűségnek örvend. Ez leginkább a lakodalmak alkalmával nyilvánul meg. Majd minden lakodalomba hivatalosak. Szokás szerint a meghívást viszonzni kell, ezért Csilla lakodalmába több mint 500 személy volt hivatalos.

A család összefogása, fiatalos lendülete mindenki számára biztosítja a megélhetést. Azonban az együttélésnek is lesznek korlátjai. Dani hamarosan megnősül, így gondoskodni kell egy új családi házról. Csilláék háza felújításra vár. Ezenkívül a közeljövő tervei közé tartozik egy 60 férőhelyes istálló felépítése, hogy a jószágállományt bővíteni lehessen. Van tehát elég terv, mindegyik sok pénzt kíván. Kérdés, hogy a szétköltözés után ki fogja működtetni a gazdaságot. Erre még a család maga sem tudja a választ. Talán ez az a probléma, amely Dani nősülését is késlelteti.

A nagymama tanácsára senki sem hallgat. Ő okulva a történelemből veszélyesnek látja a túlzott bővítést, mert „*eccő valaki mögírigyöli, oszt idegyűnnek, fogják a jószágok kötelit oszt ehajtyák űket*” – mondja. A bizonytalan politikai helyzet sem kedvez a nagyobb vállalkozásnak. A fiataloknak minden nap tartaniuk kell a katonai behívástól. Ezért kísérik figyelemmel a napi politikai esemé-

nyeket is. Elmenekülni nem tudnak, mert akkor a gazdaság válik működésképtelenné. Nincs más, csak a bizakodás, a jobb jövőbe vetett hit, amely erőt ad a munkához.⁷

Ekkor még nem tudták, hogy mi vár Jugoszláviára.

A háborút a fiatalok tartalékosként vészték át. 1999. július 3-án telefonon érdeklődtem a család sorsáról. Nagy volt az öröm, mert július 2-án mindkét fiú leszerelt, és szerencsésen hazaérkezett. Az energiahíányt sem érezték meg, mivel a román határ közelségének köszönhetően a szükséges gázolajat be tudták szerezni.

Vízhányó Jánost optimista emberként ismertem meg, de most, hogy újból együtt van a család, öröme és optimizmusa a csupán néhány mondatos telefonbeszélgetés után is mélyen meghatott.

IRODALOM

BÁLINT SÁNDOR

1976 A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete I. In.: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75-2. Szeged.

KÁLMÁNY LAJOS

1891 Szeged népe III. Szeged vidéke népköltése. Szeged.

MOHAY TAMÁS

1994 Egy naplóíró parasztember Nagy Sándor élete és gazdálkodása a 20. század első felében Ipolynyéken. In.: *Dissertationes Ethnographicae* 8. Tanulmányok az anyagi kultúra köréből. Szerk.: Paládi-Kovács Attila. Budapest.

PÉNOVÁTZ ANTAL

1996 Adalék a négy bácskai kun helység: Pacsér, Moravica, Feketics és Píros településtörténetéhez. In.: Bellon Tibor-Örsi Julianna (szerk.): *A Jászkunság összefogása*, Karcag. 145-170.

---

⁷ Itt szeretném megköszönni adatközlőimnek - Vízhányóné Mágori Juliannának (1915), Vízhányó Jánosnak (1949), Vízhányó Csillának (1972) és Vízhányó Dénesnek (1974) - a segítségét. Köszönöm Dr. Juhász Antal támogatását, aki idevonatkozó gyűjtéseit számomra átengedte.

Die Wirtschaft der Familie Vízhányó in Egyházaskér

FERENC FODOR

Die Besiedlung der von der Türkenherrschaft befreiten südlichen Komitate begann bereits im 18. Jahrhundert. Zu Beginn des 20. Jahrhunderts (um 1900) siedelten viele Familien aus Makó in Banater Dörfer mit ähnlicher Bodenbeschaffenheit um. Auch die Ahnen der Familie Vízhányó zogen im Jahre 1905 nach Egyházaskér (serbisch: Vrbica) um. Der Erste Weltkrieg und die politische Lage in den darauffolgenden Jahren erschwerten das Leben der neuen Ansiedler. Die Familie Vízhányó bekämpfte diese Schwierigkeiten und verfügt heute über ein grosses Landgut, einen bedeutenden Viehbestand und einen modernen landwirtschaftlichen Maschinenpark. Die Bewirtschaftung und die Verwaltung des Gutes verlangen eine gute Organisiertheit und sind mit viel Arbeit verbunden, die nur mit vereinigten Familienkräften verrichtet werden kann.

Der Verfasser des Aufsatzes beschreibt das Funktionieren dieser Familienwirtschaft und ihre tägliche Lebens- und Arbeitsordnung.

MELLÉKLETEK

A kötet szerzői

Bognár Anikó néprajzkutató, középiskolai tanár, Kecskemét
Fodor Ferenc néprajzkutató muzeológus, Szeged, Móra Ferenc Múzeum
Dr. Juhász Antal egyetemi tanár, Szeged, JATE Néprajzi Tanszék
Makovics Erika tanár, Fót
Mészáros Vera néprajzkutató muzeológus, Veszprém
Mikó Margit középiskolai tanár, Baja
Simon András PhD ösztöndíjas, ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszék
Vass Erika tanár, Szeged, Karolina Általános Iskola és Gimnázium

A néprajzi kutatótábor résztvevői

- 1997 – Bognár Anikó egyetemi hallgató
Fodor Ferenc muzeológus
Juhász Antal egyetemi tanár
Komáromi Enikő egyetemi hallgató
Makovics Erika tanár
Méri Edina egyetemi hallgató
Mészáros Vera egyetemi hallgató
Mikó Margit egyetemi hallgató
Ozsváth Gábor Dániel néprajzkutató
Simon András egyetemi hallgató
Vass Erika egyetemi hallgató
- 1998 – Bognár Anikó egyetemi hallgató
Fodor Ferenc muzeológus
Juhász Antal egyetemi tanár
Mikó Margit egyetemi hallgató
Ozsváth Gábor Dániel néprajzkutató
Simon András egyetemi hallgató
Vass Erika egyetemi hallgató

Képek Majdán és Rábé népeletéből

1. kép. Napsugaras deszkaoromzatú parasztház, Majdán

2. kép. Elbontott ház romjai a rábői Alsósoron, előtérben *bördő* (maghagyma)

3. kép. Gazdasági épületek Molnár Géza portáján, Rábé

4. kép. Dohánypajta, Rábé

5. kép. Apróhagyma szedése, Rábé

6. kép. Fokhagyma szedése, Egyházaskér

7-9. Kép. Dohányfűzés

10. kép. Tábori oltár készítése a Kisasszony-napi búcsúra, Rábé, 1997.

11. kép. A kutatócsoport Vízhányó János új házának teraszán.
Balról jobbra: Mikó Margit, Vass Erika, Komáromi Enikő, Makovics Erika,
Vízhányó János, Mészáros Vera, Vízhányóék szomszédja, Juhász Antal,
Bognár Anikó, Bogdán József plébános

A KIADVÁNYSOROZAT EDDIG MEGJELENT KÖTETEI:

- Táj és Népi Kultúra 1. Migráció és település a Duna-Tisza közén 2.
Szeged, 1997.
- Táj és Népi Kultúra 2. Migráció és anyagi kultúra a Duna-Tisza közén
Szeged, 1999.
- Táj és Népi Kultúra 3. Észak-Bánság paraszti műveltségéből
Szeged, 1999.

A NÉPRAJZI TANSZÉK MÁS KIADVÁNYAI

Devotio Hungarorum

1. *Sávai János-Grynaeus Tamás*: Tüdő Vince betegei. Szeged, 1994.
2. *Szilárdfy Zoltán*: A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből I. 17-18. Század. Szeged, 1995.
3. *Barna Gábor*: A tállyai Fáklyás Társulat dokumentumai. Szeged, 1996.
4. *Szilárdfy Zoltán*: A magánáhitat szentképei II. 19-20. század. Szeged, 1997.
5. *Barna Gábor*: Az Élő Rózsafüzér kunszentmártoni társulatának jegyzőkönyvei 1851-1940. Szeged, 1998.
6. *Frauhammer Krisztina*: Levelek Máriához. Szeged, 1999. november 15.

Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár

1. Szentemberek – a vallásos élet szervező egyéniségei. Szeged, 1998.
2. Religious Movements and Communities in the 19-20 Centuries. Szeged, 1999.
3. Szent és profán között. A szeged-alsóvárosi búcsú. Szeged, 1999.

A könyvek megrendelhetők:
JATE Néprajzi Tanszék
6722 Szeged, Egyetem u. 2.

B 198422